

Tartalom

MÉCSSES A TE IGÉD

ITTZÉS JÁNOS / Az Úrúi vagyunk 121

TANULMÁNYOK

BÁNDY GYÖRGY / Humor Jónás könyvében 122

OROSZ GÁBOR VIKTOR / Az idegen méltóság etikája
és a teológiai véleményalkotás 125

PÁNGYÁNSZKY ÁGNES / A homiletika története
az Egyesült Államokban a 20. században II. 132

FISCHL VILMOS / Az Egyházak Világtanácsának szerepe
a nemzetközi szervezetek között 136

FIGYELŐ

MESTERHÁZY BALÁZS / Az iskola mint a lelki nevelés helye 140

LACKNER PÁL / Fordítani pontosan, szépen... 143

KEVEHÁZI LÁSZLÓ / A misszió professzora 145

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

ARADI GYÖRGY / Húsvét 2. napja 147

NÉMETH MIHÁLY / Húsvét ünnepe után 1. vasárnap
(Quasi modo geniti) 149

CAIRNS-LENGYEL HENRIETT / Húsvét ünnepe után 2. vasárnap
(Misericordia Domini) 152

JOÓB MÁTÉ / Húsvét ünnepe után 3. vasárnap (Jubilate) 155

ZSUGYEL KORNÉL / Húsvét ünnepe után 4. vasárnap (Cantate) 157

KOVÁCSNÉ TÓTH MÁRTA / A mennyei asztal 160

ITTZÉS JÁNOS

Az Úréi vagyunk

Róm 14,8b

Jézus Krisztus Urunk kereszthalála és feltámadása egyértelművé tette számunkra: Isten nem akarja a bűnös halálát, hanem hogy megtérjen és éljen. Megszabadított bűntől és haláltól, levette rólunk bűneink terhét, és életünknek új távlatot adott. Bizony, jól mondták a régiek: *Ave crux, spes unica!* Valóban, reménységünk egyedüli forrása a diadalmas szent kereszt, amelynek koordinátái – mélységben és magasságban – tág ölelésű távlatokkal rendet teremtenek életünkben, és vigasztalást adnak halálunk óráján. Április jól ismert és sokszor idézett igéje – *Akár élünk, akár meghalunk, az Úréi vagyunk* – a húsvét utáni időszakban a következő mondattal együtt lesz igazán súlyossá: *Mert Krisztus azért halt meg, és azért kelt életre, hogy mind a holtakon, mind az élőkn uralkodjék.*

Krisztus keresztségének koordinátarendszerében sorsunknak, életünk minden eseményének és az életvitelünket meghatározó döntéseinknek pontosan meghatározható jelentősége és értéke van. A Krisztus-esemény meghatározza egész egzisztenciánkat; kizárólag ez az esemény az alapja a τοῦ κυρίου ἐσμεν (*Domini sumus*) indicativusának.

Luther meglepő módon az első hitágazat magyarázatában az általunk egyébként csak a hit általi megigazulásról szóló tanítás összefüggésében elfogadott szavakat használja: „És mindezt csupán atyai, isteni jóvoltából és irgalmasságából cselekszi, és én arra sem érdemes, sem méltó nem vagyok.” Az esedékes Gerhardt-évforduló miatt különösen is szívesen idézem a Bayer-előadás egyik bekezdését is:¹ „Gerhardt Pál így inti végrendeletében egyetlen életben maradt fiát: »Tégy jót az emberekkel, ha nem is viszonozzák majd neked, mert...« – és itt azt a folytatást várnánk, hogy Isten majd megfizet érte neked. Gerhardt a várakozással ellentétben azonban így folytatja: »... mert amit az emberek nem tudnak meghálálni, azt a menny és föld Teremtője már előre régen kiegyenlítette, amikor szent Fiát érted adta, és amikor téged a szent keresztségben gyermekévé fogadott és örökösévé tett.«²

¹ Vö. Bayer, Oswald: Megigazulás. A teológia alapja és határai. *Keresztény Igazság*, 1990/7. 3–17. o.

² Uo. 5. o.

Az evangéliumnak ez a világos és egyértelmű interpretációja sokak szerint különösen is életidegen a mai világban. Arra hivatkoznak – és olykor, úgy tűnik, joggal –, hogy mindennapjainkban az *adok-kapok* és a mindenáron való szerzés és érvényesülés farkastörvénye uralkodik. Ilyen körülmények között nem megvalósítható az, amit Pál apostol a római gyülekezet szívére helyezett – mondják. Még hogy az erősebb engedjen? Mi lenne velünk, ha így tennénk? Mégsem adhatjuk fel! Hiszen éppen ez az evangélium summája: *Már előre régen kiegyenlítette...* Akik az Úréi, azok naponta innen indulnak, és naponta ide térnek vissza. S a keresztségben élénk jövő kegyelem így lesz mentsvárunk, erőforrásunk – Krisztusért.

Ez a bizonyosság emeli tekintetünket földi életünk horizontja fölé. Staupitz után szabadon így is mondhatjuk: Az evangélium nem a hipochonderek játékszere, hanem valóságos, életmentő gyógyszer a halálos betegeknek, és szabadulás azoknak, akik nélküle örökre a bűn és a halál rablásában maradnának. E szabadulás nélkül a mi személyes tapasztalatunk is az, amit Madách *Az ember tragédiája* római színében így mondat ki Évával: „Életünk legszebb percébe is vegyül egy cseppje a mondhatatlan fájdalomnak.” Ez a mondhatatlan fájdalom nem más, mint a hol lappangó, hol meg szívét bénító félelem Halál őfelsége hatalmától.

De nem így azok, akik az Úrban vannak! Mert húsvét óta tudhatjuk, és hitben tapasztaljuk is, hogy a helyzet éppen ennek az ellenkezője. Életünk legszomorúbb percébe, legnehezebb helyzetébe is belevilágít legalább egy fénysugara Jézus Krisztus Urunk húsvéti győzelmének. Amikor arcunkat és szívünket ebbe az életre melegítő fénysugarba emeljük, Pál apostollal együtt kiáltjuk: *Teljes a diadal a halál fölött! Halál, hol a te diadalod? Halál, hol a te fullánkod?* (1Kor 15,54,55), és együtt énekeljük Gerhardt Pállal:

„Már szívem csupa hála, / Leveti bánatát, / Mert teljes fényben látja / Feltűnni szép napját. / Ő az én napom: Jézus! / Ő világol nekem. / S a menny örömét zengi / Ujjongó énekem.” (EÉ 325,5)

BÁNDY GYÖRGY

Humor Jónás könyvében

BEVEZETÉS

Az ószövetségi kutatók közt egyetértés uralkodik afelől, hogy Jónás könyve irodalmilag alapvetően különbözik a többi kispóféta könyvétől. Ez a könyv nem Jónás beszédeinek a gyűjteményét tartalmazza, hanem egy történetet.

Jónás – a többi prófétától eltérően – feltűnően keveset beszél az emberekkel, illetve az emberekhez. A hajón először bemutatkozik az utasoknak (1,9), azután azt tanácsolja nekik, hogy dobják őt a tengerbe (1,12). Ninivei igehirdetése pedig egyetlen mondatba van tömörítve: *Még negyven nap és elpusztul Ninive!* (3,3) Egyébként Jónás csak az Úrral beszél. Először imádkozik hozzá (2. fejezet – az, hogy Jónás költői szövegbe foglalt imája későbbi betoldás-e vagy sem, most nem fontos), azután pedig morcosan és dűnnyögve vitatkozik vele (4. fejezet). Jónás imáját, illetve Istennel való vitáját nem lehet Jeremiás vallomásaihoz hasonlítani, mert egy szokatlan esemény kereteibe van foglalva. Jónás könyve éppen a szokatlan kalandok miatt a legismertebb prófétai könyv.

Már az a tény, hogy Jónás lényegesen többet beszél az Úrral, mint az emberekkel, és hogy az Úrnak sokkal több a mondanivalója Jónás számára, mint az ő hallgatói számára, azt mutatja, hogy esetünkben nem szokványos prófétai könyvről van szó. A többi prófétai irattól abban is eltér ez a könyv, hogy a főszereplő nem pozitív hős, hanem inkább karikatúra, torzkép. A történet folyamán háromszor is meg akar halni (1,12; 4,3; 4,8–9).

A KÖNYV IRODALMI MŰFAJA

A legújabb kommentárokból azon szerzők véleménye, akik egyetértenek abban, hogy Jónás könyve más, mint a többi prófétai könyv, nagyon eltér abban, hogy milyen irodalmi műfajról is van szó. Példaként a következő véleményeket említem: „terjedelmes prófétai legenda” (Koch), „didaktikai mű” (Brzegowy), „példabeszédszerű elbeszélés” (R. Smend), „sokkoló elbeszélés” (Lange), „apokrif

bibliai novella” (Brandstaetter).¹ *Anton Tyrol* szlovák katolikus teológus *Golka* véleményéhez hajlik, aki szerint „jól átgondolt, didaktikus és pszichológiai alapon felépített multidimenzionális elbeszélésről” van szó.² *James D. Smart* példázatnak tartja Jónás könyvét.³

Hans Walter Wolff további irodalmi műfajokat is figyelembe vesz. Szerinte jelen esetben midrásról van szó. Ha 2Krn 13,22-ben a midrás meghatározása található (történet, életút, viselt dolgok), akkor Jónás könyve midrás, amely 2Kir 14,25-höz vagy Jer 18,8-hoz, esetleg 2Móz 34,6-hoz kapcsolódik. E szerző szerint azonban a midrás megnevezés nem fejezi ki Jónás könyvének jellegét.⁴

Ugyanez a szerző azt is fontolóra veszi, hogy olyan novelláról van szó, amelyet Jób könyve kerettörténetéhez vagy Eszter könyvéhez, esetleg Ruth könyvéhez lehetne hasonlítani. Ha novelláról van szó, akkor erősen didaktikus szándékú novellával van dolgunk.

Jónás történetét a satirikus novella irodalmi műfajába is besorolhatnánk. Ugyanis a fent említett vélemények mellett, amelyek mind helytállóak, azt is figyelembe kell venni, hogy Jónás könyvében sok a komikus, groteszk, ironikus és satirikus vonás. Így satirikus novelláról is beszélhetünk, amelynek komoly kritikai célzata van, és amelynek főhőse egy prófétának a torzképe.

Wolff arra is rámutat, hogy a satíra éle fokozatosan tompul annak függvényében, ahogy a könyv írója fokozatosan felismeri, „milyen nagyon hasonlít arra, akit nevetéssé tesz”.⁵

Ha Jónás könyvét satirikus novellának fogjuk fel, akkor megoldódik a gondunk a nagy hallal, amely legalább olyan nagy, mint maga a hal. Nem kell vesződnünk azzal, hogy a „nagy hal” cet-e (amely mellékesen emlős), vagy

¹ A felsorolt szerzők műveit idézi Tyrol, Anton: *Prorok Jónás*. KBD Svit, 2001. 61–65. o.

² Tyrol 2001, 133. o.

³ Érveit I. James D. Smart: *The Book of Jonah*. In: *The Interpreter's Bible*. 6. Abingdon Press. Nashville, Tennessee, 1956. 872. o.

⁴ Hans Walter Wolff: *Obadja, Jona*. Neukirchener Verlag, 1977. /Biblische Kommentar Altes Testament 14/3./ 60. o.

⁵ Wolff 1977, 63. o.

valamilyen cápafajta. Elmarad a kérdés, hogy túl lehet-e élni három napot és három éjjelt „a hal gyomrában” (2,1). Amennyiben a könyv szatirikus novella, megláthatjuk benne „Isten szeretetteljes mosolyát egy szűkkeblű kegyes ember felett”.⁶ Golka nagyon helyesen figyelmeztet arra, hogy a szatíra és az ironia „nem a zsidóság elleni polémia, hanem belső korrekció”.⁷

JÓNÁS KÖNYVE MINT SZATIRIKUS NOVELLA

Az állítás, hogy Jónás könyve szatirikus novella, bizonyításra szorul. Ezt a bizonyítási eljárást a könyv néhány passzusának elemzésével lehet elvégezni.

Az első groteszk jelenet mindjárt a könyv elején található. Jónás rögtön az Úr parancsának – hogy menjen Ninivébe – elhangzása után nagy sietve és szó nélkül az ellenkező irányba indul – Tarsisba. Jónás tevékenysége öt narratív igével van kifejezve: elindult, elment, talált, fizetett, hajóra szállt (קוּן; ירד; מִשָּׁךְ; נָתַן; ירד). Szándékát pedig két inf. cstr. fejezi ki: hogy meneküljön, hogy menjen (לִבְרֹצָא; לִטְבֹּךְ). Wolff arra is figyelmeztet, hogy Jónás „buzgó aktivitása nevetséges, mert saját ismeretei szerint is (1,9!) felesleges”.⁸ Jónás sietsége gyorsított némafilmre emlékeztet. A groteskség nyilvánvaló.

Jónás cselekvése nemcsak abban ellentétes Isten akaratával, hogy ellenkező irányba akar menni, hanem abban is, hogy szó nélkül cselekszik, pedig azt a feladatot kapta, hogy beszéljen (דַּבֵּר – 1,2).

A második humoros mozzanat akkor következik, amikor a hajó Jónás miatt viharba kerül. Minden utas a maga módján imádkozik és dolgozik. Azt teszik, ami a legésszerűbb. Kidobnak minden nélkülözhető, hogy könnyítsenek a hajón. Jónás egészen másként cselekszik: nem imádkozik és nem dolgozik, hanem mélyen alszik. Az egyedüli ember a hajón, aki hatásosan tudna imádkozni, nem teszi azt. Lehet, hogy ez a gondtalan alvás az első utalás arra, hogy később meg akar majd halni (lásd 1,12; 4,3.9). Az alvó Jónás és a kétségbeesetten aktív tengerészek szembeállításával éles szatíra.

A következő szatirikus mozzanatot a kapitány szavaiban le lehet juttatni, amelyeket Jónáshoz intézett. Először leszidja őt, álomszuszéknek nevezi (נִרְדָּם),⁹ azután ráparancsol, hogy ő is imádkozzon. A kapitány szavaiban visszahangzik Isten parancsa: קוּן קָרַטְךָ, amely 1,2-ben hangzott el. A pogány kapitánynak kell Isten prófétájára parancsolni, hogy imádkozzon.

Ironikus hangvételt találhatunk a tengerészek imájában is (1,14), hogy ne legyenek felelősségre vonva egy ártatlan

ember megöléséért. Az ártatlan vér említése (דַּם נִטְקִידָה) arra is utalhat, hogy az utasok azzal a lehetőséggel is számolnak, hogy Jónás nem mond igazat. Valószínűbb azonban az a magyarázat, hogy a megszokott jogi szóhasználattal élnek (lásd 5Móz 21,8 és Jer 26,15), így nem Jónás ártatlanságán van a hangsúly (Jónás vétkes volta már nyilvánvaló a sorsvetés óta), hanem az utasok cselekvésén, amikor majd Jónást megölik. Wolff szerint „az elbeszélő azért ad a tengerészek ajkára az izráéli hagyományból származó mondatokat, hogy megmutassa, mennyire korrekt módon járnak el. Az ironikus mellékhangot csak akkor értjük meg, ha előttünk van Jeremiás ellentétes esete, és fülünkbe cseng Jer 26,15”.¹⁰ Jeremiás az említett helyen ezt mondja: *De tudjátok meg, hogy ha megöltök, ártatlan vér terhel benneteket...*

Lehetetlen nem észrevenni azt az ironikus mozzanatot sem, hogy Jónást három nap és három éjszaka után a hal kiköpi a szárazföldre „mint megemészthetlent”.¹¹

Ha figyelembe vesszük 2,1-et, akkor a hal három nap és három éjjel alatt ugyanazt az utat tette meg, mint a hajó Jaffából a nyílt tengerre. Az elbeszélő nem mondja el, miként került Jónás a szárazföldre. Elbeszélési szempontból ez nem lényeges. Ezért az utazásért azonban Jónásnak – a hajóúttal ellentétben – nem kellett fizetnie. A tarsisi útért nagyon sokat kellett fizetnie: 1,3 szerint az összes hajójegy árát.¹² A szárazföldre azonban ingyen szállította őt Isten. Ismét egy humoros mozzanat.

A ninivei bűnbánat leírása és a király cselekvése, aki példát mutat alattvalóinak (3,6–9), Jójákim király és a jeruzsálemiek bírálataként fogható fel, akik hasonló esetben ellenkező módon cselekedtek (lásd Jer 36).

Miután Ninive lakosai hittel elfogadták Jónás szavait és bűnbánatot tartottak, elkerülték Isten ítéletét (3,10). Ezen a helyen kívül csak Jer 18,7kk-ben van kifejtve az a gondolat, hogy a pogányoknak is van lehetősége arra, hogy az isteni ítélet elfogadása és a bűnbánat révén kegyelemben részesüljenek, és elkerüljék Isten ítéletét. Ez a három lépés, mármint az ítélet elfogadása, a bűnbánat és az ítélet visszavonása, amelyről Jeremiás csak általánosságban beszélt, jelen esetben konkrét valósággá válik. Wolff szerint „sok izráéli fülben ez keserű kacajként hangzott, miszerint Izrael utolsó előnye is el lett törölve”.¹³

Miután Isten megkegyelmezett Ninivének, Jónás bosszúsan imádkozik. Jónás ebben az imájában is idézi a Szentírást. Az Úr tulajdonságait 2Móz 34,6–7 és Jóel 2,13 szerint sorolja fel: kegyelmes (רַחֵם), irgalmas (רַחֲמָן), kegyelemben gazdag (רַחֲמָנִים) és megbánja a rosszat (נִצַּחַת דְּאֵלֵי הַטְּרַטְרָטָה). Az Úr tulajdonságai, amelyeket az istentiszteletben nemegyszer Isten dicséretére soroltak fel

⁶ Uo. VIII. o.

⁷ Véleményét idézi Tyrol 2001, 116. o.

⁸ Wolff 1977, 74. o.

⁹ A magyar ökömenikus fordítás – *Mi van veled, hogy ilyen mélyen alszol?* – nem adja vissza egészen a kapitány szavainak élet.

¹⁰ Wolff 1977, 96. o.

¹¹ Wolff 1977, 114. o.

¹² A *szekárah* szuffixuma a hajóra vonatkozik. Jónáson kívül más utasról nincs szó a történetben, csak a személyzetről. Ezek szerint Jónás egyedül fizette az egész utat.

¹³ Wolff 1977, 130. o.

(például Zsolt 86,15; 103,8), most szemrehányássá és váddá változnak. Jónás ugyanis azzal indokolja haragját, hogy Isten éppen a felsorolt tulajdonságokkal rendelkezik. Ez újabb ironikus eleme a könyvnek.

Jónást afeletti nagy haragja után, hogy Ninive megmenekült (4,1), nagy öröm tölti el, amikor csodálatos módon kinő a földből egy növény, amely árnyékot ad neki. Ebben is jó adag irónia van: egy dühöngő ember elkezd örülni, amikor egy kicsit jobban megy a sora. Jónás akkor örül, „amikor az Úr Isten jó hozzá. Isten Ninive iránti jósága azonban csak felbőszítette”.¹⁴ Ismét egy ironikus motívummal van dolgunk: Jónás hangulatának radikális változását egy kis kényelem idézte elő.

Isten Ninive felett gyakorolt kegyelmét 4,11 azzal indokolja, hogy a niniveiekből hiányzik az erkölcsi ítélőképesség: nem tudnak különbséget tenni jobb és bal kezük között. Mivel a mellékmondat, amely ezt állítja, az שטרת־hoz kötődik, nem helyes az a magyarázat, amely szerint kisgyermek az, akik nem tudják, melyik a jobb és melyik a bal kezük. Itt felnőtt emberekről van szó, akik nem képesek erkölcsi kérdésekben dönteni. Wolff szerint ez újabb ironikus mozzanat, hogy „ami Jónás számára ok volt a megvetésre, az Isten számára ok a kegyelem gyakorlására”.¹⁵ Ha a jobb és bal kéz közti különbségtételre való képtelenség a niniveiek erkölcsi tudatlanságát akarja jelezni, akkor itt az jut kifejezésre, hogy Istennek „kevesebb gondja van egy tudatlan, de alázatos nagyvárossal, mint egyetlen emberrel, aki ismeri Istent, de csökönyös”.¹⁶ Isten utolsó kérdésére – *Én meg ne szánjam meg Ninivét...?* – Jónás nem válaszol. Bárhogya is válaszolna, mindenképpen kénytelen lenne Istennek igazat adni. Ha azt mondaná: „Igen, Uram, meg kell szánnod Ninivét, mert és is szánom a kiszáradt bokrot”, akkor Isten válasza így hangzana: „Miért kívánod akkor halálodat?” Ha Jónás ezt felelné: „Uram, ne szánd meg Ninivét, mert bűnös volt”, akkor Isten ezt felelné neki: „Rendben van, de akkor téged is megbüntetlek, mert engedetlen voltál.” Bárhogya is felelné Jónás, Isten a szaván fogná őt. Sakknnyelven szólva: Jónás bárhogya lép, mattot kap az Úrtól.

A könyv utolsó kérdése már nem(csak) Jónásnak szól, „hanem az egész népnek, hogy fejezze ki véleményét Isten kegyelmes voltáról a pogányok iránt”.¹⁷

A KÖNYV CÍMZETTJEI

Milyen köröket, illetve milyen kegyességi irányzathoz tartozó embereket akar e könyv írója jobb belátásra juttatni? Csak akkor értjük meg a könyv mondanivalóját, ha erre a kérdésre megtaláljuk a választ.

¹⁴ Per-Olof Malk: *Neporovnatelná láska*. Vydavatelstvo Polárka, Vavrišovo, 2002. 113. o.

¹⁵ Wolff 1977, 149. o.

¹⁶ Tyrol 2001, 114. o.

¹⁷ Tyrol 2001, 113. o.

Olyan köröket szólít meg ez a könyv, amelyeknek nem fér a fejébe, miként lehet Isten egyszerre Izráel ellenségeinek szigorú bírása, de kegyelmes és irgalmas Isten is, akinek irgalmassága túllép minden határt. Olyan embereket szólít meg, akiknek nem megy a fejükbe, hogy Isten miért nem büntette meg réges-régen Ninivét, a főellenség fővárosát (ha Ninive rejtjel vagy jelkép, akkor az éppen aktuális ellenséges hatalom fővárosát). Olyan köröket szólít meg, akik szkeptikusak a régebbi prófétai fenyegetések iránt. Ilyen nézetekkel Ézs 5,19-ben, Ez 12,22-ben, Zof 1,12c-ben és Mal 2,17-ben is találkozhatunk. Olyan köröket szólít meg ez a könyv, amelyek úgy gondolják, hogy ilyen körülmények között értelmetlen dolog Istennek szolgálni (Jónás háromszor kívánja saját halálát), mert Isten nem tesz különbséget Izráel és a pogányok között. Olyan embereknek szól ez a könyv, akik nem hajlandók elfogadni, hogy a pogányok is Isten gyermekei (csak még nem tudnak róla), és akik senki másnak nem kívánják Isten irgalmát, csak saját maguknak.

A Krisztus előtti 3. századra volt jellemző az ilyen módon eltorzult kegyesség, amelynek éppen olyan hideg hanyra volt szüksége, mint Jónás könyvének üzenete.

A KÖNYV ÜZENETÉNEK ÖSSZEFOGLALÁSA

Mit hirdet Jónás könyve azoknak az embereknek, akiknek gondolkodásmódját az imént felvázoltuk? Kigúnyolja és pellengérré állítja a fogság utáni gyülekezet eltorzult és megcsömörlött hitét, amelyre a nacionalizmus, a partikularizmus és az idegengyűlölet volt jellemző.

Jónás szavai és tettei szöges ellentétben állnak egymással. A próféta ugyan vallást tesz az Úrról, a menny Istenéről, *aki a tengert és a szárazföldet alkotta* (1,9), de *az Úr elől menekül* (1,10). Jónás azzal mentegeti engedetlenségét, hogy ő már úgysis előre tudta, előbb, mint maga az Úr, hogy a büntetésből nem lesz semmi (4,2kk). Jónásnak nem tetszik, hogy Isten megkegyelmez a pogány nagyvárosnak (4,1), nem akar hinni Isten kegyelmében, és a városon kívül várja, hátha mégis jön az ítélet (4,5). Ez annak a partikularizmusnak a gúnyrajza, amely nem akarja elfogadni, hogy Isten a pogányok Istene is (lásd Róm 3,29-et is). A mennybéli örömmel (3,10) éles ellentétben van Jónás morcosága afelett, hogy a büntetés elmarad (4,1k).

Jónás könyve rámutat arra, hogy mennyi erőfeszítésbe kerül Istennek minden egyes izráeli ember torz hitének rendbetétele. Az Úrnak szelet és vihart kellett támasztania (1,4), egy nagy halat kellett igénybe vennie, tehát az egész óceánt meg kellett mozgatnia, hogy Jónás engedelmeskedjen az ismételt parancsnak, hogy menjen Ninivébe (vö. 1,2-t 3,2-vel). Az Úrnak egy növényt, egy férget, keleti szelet és tikkasztó napsütést (4,6–8) kellett felhasználnia arra, hogy a próféta felfogja az isteni kegyelem indítóokait.

Az Urat ez a könyv nemcsak mint teremtőt mutatja be, hanem mint kegyelmes Istent is, aki minden nép felett uralkodik. Azért irgalmas, mert azok, akiket meg kellene büntetnie, az ő teremtményei. Kegyelmes az általa teremtett világhoz (4,10–11). Ha Jónás szánakozása egy növény felett, amely nem is az övé, indokolt, akkor mennyivel indokoltabb Isten szánakozása egy nagyváros felett! Az Úr kegyelmének indokoltságát a könyv végén egy kérdés fejezi ki. A kérdés úgy van megfogalmazva, hogy a legmegátalkodottabb partikularistának is igenlő választ kell rá adnia. A könyv azzal zárul, hogy a prófétának, aki lázadott Isten pogányok iránti kegyelmével szemben, meg kell adnia magát.

Isten ama nagy erőfeszítésének hátterén, amellyel Izráel torzult hitével bajlódik, még jobban kidomborodik az a minimális erőfeszítés, amelyet Istennek azért kell kifejtenie, hogy a pogányok higgyenek benne. A pogányok hisznek az Úrban, mihelyt találkoznak az ő küldöttével.

A tengerészeknek elég volt átélni a vihart, hogy felismerjék, mekkora az Úr haragja azzal szemben, aki ellenáll neki, és hogy félelemmel féljék az Urat, áldozatot mu-

tassanak be és fogadalmakat tegyenek (1,15). A niniveieknek elég Jónás egymondatnyi prédikációja (3,4), hogy megtérjenek (3,5). A niniveiek kérdése – *Ki tudja...?* (3,9) – emlékeztet a Jóel 2,14-ben elhangzó kérdésre, és Isten szabadságát és szuverenitását fejezi ki.

A pogányoknak, akiket ebben a könyvben a tengerészek és a niniveiek képviselnek, különböző utak és módok adatnak arra, hogy megismerjék az Urat. Megismerhetik őt mint hatalmas teremtőt, de mint olyan Istent is, aki büntetéssel fenyeget és bűnbánatra hív.

A fogság utáni Izráel deformált hite akadály a pogányok számára, hogy higgyenek az Úrban. Isten igéje követek nélkül nem jut el a pogányokhoz. A követek viszont engedetlenek, és nincs helyes elképzelésük arról, hogy Isten minden embernek a teremtője, és ezért az egész emberiséghez irgalmas akar lenni.

A hit eltorzulása helytől, időtől és felekezettől független jelenség. Ezért Jónás könyve mindnyájunk számára tükör, amely előtt fel kell tenni a kérdést: Tükröm, tükröm, mondd meg nékem, nem torzult el az én hitem?

OROSZ GÁBOR VIKTOR

Az idegen méltóság etikája és a teológiai véleményalkotás*

A keresztény egyházak a társadalom intézményrendszerén belül azokhoz a csoportokhoz tartoznak, amelyekben a *preimplantációs genetikai diagnosztika* (PGD)¹ alkalmazásának kérdése erősen vitatott vagy elutasításra talál, jöllehet a PGD-vel kapcsolatos nézetek sem a protestáns, sem pedig a katolikus etikusok részéről nem egységesek. A teológiai etika és az egyház véleményalkotása során nélkülözhetetlen annak meglátása, hogy *az új reprodukciós technikák elsősorban nem veszélyforrások az egyes ember és a társadalom számára*, hanem olyan lehetőségek, amelyek felelős használata az embertárs szolgálatában áll. A teológiai etika számára feladatként adódik az új technikai lehetőségek kritikus kísérése, a különböző lehe-

tőségek mérlegelése és a cselekvési alternatívák megtalálásának elősegítése.² Ezt a feladatot a közérthetőség igényével kell felvállalnia.

Johannes Fischer mutat rá az *emberi élet védendőségével kapcsolatos kérdések és a keresztény felelősségvállalás* közötti irányultságbeli eltérésekre. Míg a mind ez idáig tárgyalt problémák alapján kérdéseink alapstruktúráját a „miért” határozta meg – miért védendő az emberi élet és miért van méltósága? –, addig a keresztény etika kérdése a következő: „Mire irányul a keresztény egzisztencia a hit sajátos szabadságában és a szeretetben?”³ Ebből adódik, hogy *a teológiai etika a cselekedetek következményein tájé-*

* Részletek Orosz Gábor Viktor „Idegen méltóság. Teológiai véleményalkotás új kontextusban: preimplantációs genetikai diagnosztika és az emberi méltóság elve” című doktori értekezésének utolsó előtti fejezetéből.

¹ Az eljárás már a megtermékenyítés, illetve az embrió beagyazódása előtt lehetőséget nyújt bizonyos örökletes genetikai rendellenességek felismerésére. A PGD egyszerre veti fel az *in vitro* embrió státuszának kérdését a szelekció, a diszkrimináció és az eugenika modern értelmezési problémáival, amelyek relevanciával bírnak az emberi méltóság elvének teológiai értelmezése számára.

² Vö. Starre Fronten überwinden. Eine Stellungnahme evangelischer Ethiker zur Debatte um die Embryonenforschung. In Reiner Anselm – Ulrich Körtner (Hrsg.): *Streitfall Biomedizin. Urteilsfindung in christlicher Verantwortung*. V&R, Göttingen, 2003. 207–208. o.

³ Fischer, Johannes: Die Schutzwürdigkeit menschlichen Lebens. In Anselm-Körtner 2003, 29. o.

kozódik.⁴ A cselekedetek alapja az Istenbe vetett bizodalom, amelyhez a józan ész és a felhalmozott tapasztalat társul. Ez azt jelenti, hogy a cselekedetek nem önmagukban jók vagy rosszak, hanem annak szemszögéből válik a cselekedet milyensége eldönthetővé, akire irányul, akivel megtörténik. Az, hogy mi válik a másik ember javára, változhat a kulturális, szociális körülményekkel és a tudományos-technikai feltételekkel együtt.⁵ Ezért a véleményalkotás során az emberi méltóság elve mint a társadalmi viselkedés általános maximája állandó jelleggel bír, ami a méltóság elvének transzcendens meghatározásából és relációkban történő megvalósulásából fakad.

Amennyiben az ember méltóságát istenképűségére vezetjük vissza, az nem az ember szubsztanciáját jelöli, hanem abból a relációból fakad, amelyben az ember él.⁶ Az istenképűség az ember „alapvontatkozása”. Az ember ebben a relációban élve felelősséggel tartozik embertársaiért, utódaiért és a teremtett világ jelenéért és jövőjéért.⁷ Ez azonban azt jelenti, hogy az ember méltóságát sohasem lehet csupán *intrapersonális* síkon vizsgálni, hanem *interperszonális* elvként szükséges felfogni. A megfogant emberi életet sohasem önmagában, hanem mindig társadalmiságában szükséges védeni. A következőkben ezért az emberi méltóság elvének szociáletikai vonatkozásait vizsgáljuk.

AZ EMBERI MÉLTÓSÁG ELVE MINT TRANSPARTIKULÁRIS ALAPELV

Az emberi méltóság elve tölti be azt a *transzpartikuláris szerepet*, amelynek célja a különböző *értelmezési struktúrák feletti egység megteremtése*, jóllehet az ember méltóságának alátámasztása nehézségekbe ütközik egy világnézetileg semleges álláspontot elfoglaló demokráciában. Az ember istenképűsége a hit bizonyosságaként az emberi méltóság kettős meghatározásához vezethet.⁸ Ezért egyetértünk *Martin Honeckerrel* abban, hogy az emberi méltóság elve univerzalizálásának megőrzéséhez nem teo-

lógiailag, ahistorikusan és társadalmi helyétől elvonatkoztatva szükséges elgondolni azt.⁹ A méltóság szekuláris értelmezése ezért három jelentéstartalmat hordoz magában. Egyrészt jelenti az emberi méltóság az *individuum személy voltát, a másokkal való kapcsolatban ennek elismerését* és harmadszor az *állammal való kapcsolatban* „alapvető döntést” az ember javára. Honecker koncepciója megítélésünk szerint mégsem zárja ki azokat a meghatározásokat, amelyeket korábban az ember idegen méltóságáról állítottunk, hanem éppen nyitott az ember transzcendens méltóságának irányába, amely az ember szociális vonatkozásában érvényesül. Isten teremtményeként minden ember egyenlő, ezért az emberi méltóságból fakadóan minden személyt egyenlő bánásmód illet meg.¹⁰ Amire Honecker utal, az az emberi méltóság eszméjének teológiai interpretációja során jelentkező zártság lehet. Több érv jelentkezik egy „zárt nyelviséggel” szemben az etikában. A sokszínű, sokvallású, multikulturális társadalomban a zárt nyelvezet nehézkessé válik azáltal, hogy sem a közös megértést, sem pedig a kölcsönösen elfogadott morál gyakorlatát nem teszi lehetővé. A teológiai megközelítés irracionális bázisa az ember idegen méltósága. Jóllehet a racionalitás az etikai véleményalkotásnak korántsem elégséges feltétele, azonban ha feladjuk az ember „kívüliségén”¹¹ nyugvó méltóságát, könnyen irányt téveszthet a véleményalkotásunk, amely három pilléren áll: a Szentírás bizonyágtételén, a tapasztalaton és a tények józan ésszel való mérlegelésén.

Az emberi méltóság eltérő teológiai interpretációi válszok az eltérő jellegű kommunikációra hívők és nem hívők között. *Amennyiben valaki zárt nyelvezetet használ, szembe kell néznie azzal, hogy állítása egyáltalán miként talál visszhangra.* Ez nem jelenti azonban azt, hogy a zárt vallási nyelvezet nem segíthet támpontokat és mintákat adni az erkölcsi véleményformálás számára.¹² „Az embernek a felebarát szeretetére irányuló elhivatottsága és megbízatása”¹³ a keresztények számára ígéret és bizonyosság egyben. Tehát az embereknek a felebarát, az idegen, az ellenség szeretetére való felszólítása és képessé tétele az *erköl-*

⁴ A keresztény erkölcs többlete abban van, hogy nem az ember belső értékei alapján határozza meg a vele szemben való cselekedeteket, nem a miért kérdésére keresi a választ, hanem az életében megtapasztalt indikativuszt – Isten elfogadását – követi az ebből fakadó cselekedet: „Mind a cselekedetünk mások javára irányuljon, mivel hite által mindenki olyan gazdag, hogy minden cselekedete és egész élete szabaddá válhat arra, hogy embertársának önkéntes jószággal szolgáljon, és vele jót tegyen.” Luther Márton: *Értekezés a keresztény ember szabadságáról*. In: *Luther Márton négy hitvallása*. A Magyar Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest, 1983.

⁵ Fischer, Johannes: *Die Schutzwürdigkeit menschlichen Lebens*. In Anselm-Körtner 2003, 29–30. o.

⁶ Huber, Wolfgang – Tödt, Heinz Eduard: *Menschenrechte. Perspektiven einer menschlichen Welt*. Kreuz Verlag, Stuttgart–Berlin, 1971. 189. o.

⁷ Uo. 190. o.

⁸ Honecker, Martin: *Menschenrechte in der Deutung evangelischer Theologie. Aus Politik und Zeitgeschichte*, 1979/36. 14. o.

⁹ Uo. 17. o.

¹⁰ Honecker, Martin: *Das reformatorische Freiheitsverständnis und das neuzeitliche Verständnis der „Würde des Menschen“*. In Schwartländer, Johannes (Hrsg.): *Modernes Freiheitsethos und christlicher Glaube. Beiträge zur juristischen, philosophischen und theologischen Bestimmung der Menschenrechte*. München–Mainz, 1981. /Entwicklung und Frieden 24./

¹¹ Helmut Thielicke az ember méltóságának alapját a „tulajdonsággal” (Eigenschaft) szemben a „kívüliségben” (Aussenschaft) határozza meg, vagyis az embernek Istennel való kapcsolatában, amely független az ember genetikai tulajdonságaitól.

¹² Collste, Göran: *Is Human Life Special? Religious and Philosophical Perspectives on the Principle of Human Dignity*. Peter Lang, Bern, 2002. 166. o.

¹³ Welker, Michael: *Menschenwürde und Gottebenbildlichkeit*. In: *Menschenwürde*. Hrsg. Baldermann, Ingo – Dassmann, Ernst – Fuchs, Ottmar. Neukirchner Verlag, Neukirchen–Vluyn, 2000. /Jahrbuch für Biblische Theologie 15./ (A továbbiakban: *JBTh* 15.) 261. o.

csi kommunikáció univerzális nyitottsága felé vezet és arra kötelez.

Az elhagyatottság, a bűn és a halál a megfeszített Krisztus istenképűségét vetíti a keresztények szeme elé.¹⁴ Ebből *pozitív és negatív irányú közelítés* adódik: amennyiben az emberi méltóság elvét pozitív értelemben használjuk, akkor a gyakorlati döntéshozatal számára jelentheti a szabadsághoz való jogot, az önrendelkezés jogát, jogokat *valamire*. *Negatív* meghatározottságában a méltóságfogalom a gyengébb egyén védelmét jelenti, védelmet *valamitől, valakitől*. Megtiltja az egyén beleegyezése nélkül végzett kísérleteket, az öncélú kutatást, az ember eltárgyasítását. Az idegen méltóságban e kettő fejeződik ki azáltal, hogy az ember szabadságát és életének érinthetetlenségét mutatja. Az ember „*véges lényként végtelen és ebben egy saját abszolútumot bír, Istenhez hasonló*”.¹⁵

Az emberi méltóság kivétel nélkül minden egyes ember sajátja és általános érvényű.¹⁶ Az *emberi méltóság és a szabadság fogalma* közötti egység előnye ezért az, hogy a méltósággal kapcsolatban nehézségek nélkül lehet beszélni az ember bűnösségéről is. Az ember olyan lény, aki képes tévedni, ezért ellentmondásos.¹⁷ Ez a megközelítés azal számol, hogy a méltóság nem zárja ki az ember alapvető bűnösségét, ráutaltságát a másik emberre, valamint a másik ember általi védendőségét, hanem mindezeket tárgyalja. Megmutatja, hogy az ember rá van utalva az emberi jogokra és azok tiszteletben tartására. *Walter Sparn* fogalmazza meg, hogy „az emberi méltóság és az emberi jogok összekapcsolása lehetetlen lenne akkor, ha mindkettőt, az ember istenképűségét és bűnösségét nem vennénk egyszerre figyelembe”.¹⁸ Ezek éppen azért és annyira szükségesek, amiért és amennyiben az emberek egymás emberi méltóságát nem tisztelve bánnak egymással.

A keresztény emberkép az időszerűtlenség vádjával szembesül. Ez annak köszönhető, hogy jórészt alig képes „együtt fejlődni” az orvostudománnyal, ami erkölcsi következményekkel jár. A keresztény emberkép elveszni látszik a tudományok komplex rendszereiben. Ezen az ember pótolhatatlansága és önmagában vett célként való léte érthető, amely „...keresztény meggyőződés szerint abból adódik, hogy az ember Istenre van utalva, általa teremtetett és hozzá hivatott”.¹⁹ Az idegen méltóság transzcendens jellege, partikularitása megkérdőjeleződik az Isten és a világ közötti metafizikai rend által, amely a „valóság

vertikális interpretációjában fejeződik ki”.²⁰ Másrészt e meggyőződés mögött olyan Isten van, aki relációban áll az emberrel; a szekuláris társadalomban azonban egyre nehezebb *Te*-nek nevezni az Istent. Harmadrészt az idegen méltóság elve és az etikai véleményalkotás közötti harmónia is kérdéses.

A keresztény emberkép aktívan hatott a történelem során a nyugati kultúrára, és a mai szekuláris humanizmus kialakulásában meghatározó tényezőnek is tekinthető, ezért „elsüllyedt kulturális kincsnek”²¹ nevezhető, ezáltal mégsem igazolja a honeckeri „ahistorikus interpretáció” abszolút szükségtelenségét, hanem újraértelmezésének lehetőségét nyújtja.

Az emberi méltóság újkori értelmezése szempontjából *egyetemessége konstitutív*. A zsidó-keresztény hagyományban az egyetemességhez való ragaszkodás abban mutatkozik meg, ahogyan a kirekesztő tendenciák a Szentírásban negatív visszhangra találnak. Jellegetes érvelési mód a protestáns oldalon jelentkezik, ahol eltérő interpretációk jelennek meg, abban mégis mindegyik közös, hogy inkább Istenre, mint az emberre koncentrálnak. Minden ember Isten képmása abban az értelemben, hogy az istenit és Isten szeretetét tükrözi vissza.²²

A keresztény emberkép napjainkban az identitásra vonatkozó kérdésben fejeződik ki. A keresztény emberkép metafizikailag rögzített, metafizikai rögzítettsége azonban éppen nem zártságot, hanem nyitottságot jelent azáltal, hogy „a keresztény emberképnek nincs normatív relevanciája. A normák legtöbbször előítéletek az adott feltételek és körülmények között. A keresztény emberkép nem vezet konkrét normákhoz – így hangzik a tézis –, hanem általános értelmezési preferenciákhoz vezet, amelyek az etikához való eljutás és a vele való bánásmód szempontjából jelentősek.”²³

Az idegen méltóság elvének teológiai paradigmája számunkra ezért olyan preferenciát jelentett, amely túlmutat partikuláris jellegén, éppen azáltal, hogy idegensége folytán nem egy szűk csoporthoz köthető, hanem túlmutat a csoportok partikuláris értékrendszerén. Externumként pedig éppen a genetikai esszencializmussal, az ember eltárgyasításával és biológiai létezésére való szűkítéssel szemben olyan elv, amelynek felelős alkalmazása megvédi az embert a rendelkezésére álló technikai lehetőségekkel való visszaélésektől, de megengedi ezek alkalmazását. Nem normákat ad, hanem háttérrel az erkölcsi véleményalkotás számára.

¹⁴ Uo. 262. o.

¹⁵ Koch, Traugott: Menschenwürde als das Menschenrecht. Zur Grundlegung eines theologischen Begriffs des Rechts. *Zeitschrift für Evangelische Ethik*, 1991/2. 101. o.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Uo. 102. o.

¹⁸ Sparn, Walter: „Aufrechter Gang” versus „krummes Holz”. *Menschenwürde als Thema christlicher Aufklärung. JBTh* 15, 236. o.

¹⁹ Mieth, Dietmar: Das „christliche Menschenbild” und seine Relevanz für die Ethik. In Kraus, Wolfgang (Hrsg.): *Bioethik und Menschenbild bei Juden und Christen*. Neukirchener, Neukirchen-Vluyn, 1999. 35. o.

²⁰ Uo.

²¹ Uo. 36. o.

²² Collste 2002, 163–164. o.

²³ Mieth, Dietmar: Das „christliche Menschenbild” und seine Relevanz für die Ethik. In Kraus 1999, 51. o.

TÁRSADALMI FELELŐSSÉGVÁLLALÁS ÉS HATÁRSZITUÁCIÓ

A felelősség olyan etikai alapszituáció,²⁴ amely a cselekvő ember létehez szorosan hozzátartozik. A humán reprodukció területén felmerülő etikai kérdések nem olyan egyértelműek, mint az irgalmas samaritanus története, ezért szükséges a cselekedetek normáit és elveit értelmezni és érthetővé tenni mások számára is. A teológiai etika a valóságot az evangélium tükrében igyekszik felfogni, tehát „... annak a világnak az antitézisében, amelyet kisajátítottunk”.²⁵ Az etikában a felelősség fogalma kevésbé egy már lezárult cselekedet megítélésére, sokkal inkább *egy jövőbeni cselekedetről történő döntésre* irányul. Niklas Luhmann a rizikó és a veszély fogalmának megkülönböztetésével érzékelteti a felelősség egyre növekvő morális jelentőségét. A humán reprodukció területén a technikai lehetőségek kiszélesedésével nemcsak inherens módon növekszik ez a felelősség, de az új eljárásokban rejlő kockázat veszélyt jelent a társadalmi együttélés hagyományos normái számára is. Luhmann a veszélyt függetlennek tartja az ember saját cselekvésétől, míg *a rizikó magában foglalja az ember döntésének kockázatát*.²⁶ A tudományos-technikai fejlődés hatására az ember lehetőségei mind tágabb teret nyernek; ez egyúttal azt is jelenti, hogy olyan területeken és helyzetekben kell döntenie, ahol *a döntés korábban nem az ő kezében volt*. Az ember felelőssége azáltal válik morális kérdéssé, hogy más személyek az emberi együttélés számára nélkülözhetetlen kritériumok – úgymint az ember méltósága és szabadsága – elismerésének és tiszteletben tartásának szükségességét jelentik.

A PGD olyan új döntési szituációt jelent, amely éppen a fenti értelemben használt kockázatot hordozza magában. Hiszen olyan helyzetekben, amelyekben korábban *a természet „hozott döntést”, most az embernek kell választania*. Ez egyrészt döntést jelent az eljárás igénybevételével kapcsolatban, másrészt az eljárás igénybevétele során, ami felelősségvállalást jelent nem csupán az egyén számára, aki döntési helyzetbe került, de a társadalom számára is, amelyben a döntések születnek és amelyre hatással vannak. A kockázat tudatos felismerése és felvállalása szemben áll a szerencse, a sors, a varázslat fogalmával, amelyek a „múltorientált közösségek” jellemzői. Az a közösség, amelyben nem történik meg napjainkban az új technikai eljárásokban található rizikó felismerése, „múltorientált” közösséggé válik, és lehetetlen lesz számára a válaszadás az emberi élet kezdetét, magát az ember onto-

lógiját érintő kérdésekben. Ennek következménye, hogy a közösség értékei – az orientáció eltérő irányultságából fakadóan – irrelevánssá válnak a társadalom többi része számára.

Figyelembe kell venni azt a szempontot, hogy a „rizikótársadalom” kialakulása együtt halad és összekapcsolódik az individualizációs folyamattal. Az otthonosság tudat adó erkölcsi minták, hagyományos paradigmák állnak új kérdések előtt a genetika ismereteinek bővülésével és azok átadásával az orvostudomány területére. Az egyén mind jobban rákényszerül saját élete normarendszerének kialakítására. A kockázati tényezők és hatások közvetlenül az „egyének tömegeire hatnak, mindenféle közvetítő társadalmi struktúrák nélkül”.²⁷

A keresztény teológiának és az egyházaknak ezért nem csupán az ember „idegen” méltóságának hirdetésével, hanem *konstruktív megszólaltatásával* is felelősséget kell vállalniuk az „egyének tömegeiért” azokban a döntési helyzetekben, amelyekbe a modern orvostudomány lehetőségei által kerülnek. Egyrészt Isten szavának meghallása által és arra felelve az ember felelősséggel tartozik a teremtett világ egészéért²⁸ (1Móz 1,28–31) Isten előtt, ami nem csupán kiemelt helyére mutat rá – méltóságára –, hanem méltóságával adott felelősségére is: áldássá és átokká is válhat. Másrészt az ember akarva-akaratlanul abba a helyzetbe került, hogy felelős döntéseket kell hoznia a molekuláris biológia eredményeinek alkalmazásával olyan területeken is, ahol „korábban maga Isten döntött”. A keresztény etikát mindig is markánsan jellemezte a szegényekért, elesettekért, kizsájtottakért, betegekért és szenvedőkért történő felelősségvállalás, amely Jézus örömhíréből és a tanítványainak adott küldetéséből fakad. A terápiás célú orvosi beavatkozások a humán reprodukció területén emiatt válnak a keresztény etika számára különösen is relevánssá, amennyiben a társadalmi párbeszéd belső felelősségének sajátos értékei kifejeződnek.

Miként van jelen *az emberi méltóság fogalmában az etikai dimenzió?* A méltóság az ember számára – sérthetetlen léte mellett – *feladatot és megbízatást jelent* arra, hogy felelősen éljen az őt körülvevő társadalomban – ez jog és kötelezettség is egyben. Az emberre bízott, hogy „a rendezett teremtés életet támogató és életet ajándékozó képességére vigyázzon”. Az istengyermekség méltóságának ajándéka arra irányul, hogy *az emberrel emberhez méltóan bánjon*. Tehát mások megbecsülésének és elfogadásának, a szociális igazságosságnak és a könnyűrületességnek „kultúrát teremtsen” és azt óvja. A keresztény erkölcs és antropológia meggyőződése sem egyöntetű, sokszor jelen-

²⁴ Az emberi élet struktúráját „coram-reláció” jellemzi. A latin *coram* szó a „con” és az „os” összetételével a kommunikáció helyzetére utal. Ezt a szemtől szemben viszonyt az ember felelőssége tünteti ki. L. Ebeling, Gerhard: *Dogmatik des christlichen Glaubens*. 1. Mohr Siebeck, Tübingen, 1979. 348. o.

²⁵ Fischer, Johannes: *Christliche Ethik als Verantwortungsethik? Evangelische Theologie*, 1992/1. 127. o.

²⁶ Luhmann, Niklas: *Soziologie des Risikos*. Berlin – New York, 1991.

²⁷ Kapitány Balázs: A rizikótársadalom másfél évtizede. *Szociológiai Szemle*, 2002/1. 123–133. o.

²⁸ Kaufmann, Peter: Verantwortung. Die Reichweite des sittlichen Anspruchs. In Hunold, G. – Laubach, Th. – Greis, A. (Hrsg.): *Theologische Ethik*. (UTB 1966.) Francke, Tübingen–Basel, 2000. 177–180. o.

tős felekezeti eltérésekkel kell számolni. Ennek ellensúlyozására olyan törekvéseknek lehetünk tanúi, amelyeknek célja egyfajta ökumenikus etika kidolgozása, amely az „összkeresztény” etikai meggyőződések kifejezésére hivatott – bár kifejezetten teológiai érvek az orvosi párbeszéd során nehezen találnak meghallgatásra. A keresztény antropológia alapvető meggyőződése az ember istenképűségéről, minden ember egyenlőségéről, amelynek etikai relevanciája magában foglalja az emberi élet érinthetlenségét is, nem magától értődő. Ezért a teológia egyházi funkcióját tekintve feladatként jelentkezik:

A pluralista társadalomban az etikai diskurzus során az egyház és a teológia nem elégedhet meg azzal, hogy *vallási meggyőződéseit elítélő hitvallásként szólaltatja meg*.

A hit számára nem létezik racionálisan felfogható végső érv, de lehetséges az, hogy meggyőződését világos és érthető érvekkel támassza alá, *nyitott nyelviséget teremt sen és használjon*.

A felelősségvállalás során azt is fontos hangsúlyoznunk, hogy a protestáns egyházakon belül az etikai kérdésekre *adható válaszok pluralizmusa jellemző*. A protestantizmus ritkán törekedett egységre etikai és az emberi életvitelt meghatározó kérdésekben, hiszen az egység feltétele és alapja a hit alapkérdéseiben történő egyetértés volt. Ezért a bibliai és reformatori tanítás keretén belül a protestáns egyházaknak elegendő terük marad arra, hogy *az etikailag kérdéses szituáció mérlegelésén keresztül* felelős, de adott esetben más protestáns egyházaktól eltérő feleletet adjanak.

Kívánatos, hogy az egyházak megfogalmazzák a bioetikai kérdésekkel kapcsolatos sajátos álláspontjukat és nézeteiket, lehetőleg – amennyiben ez elérhető – *együttesen és ökumenikus elkötelezettséggel, hogy a későbbiekben a társadalmi és politikai dialógusokban aktívan tudjanak részt vállalni*. Mindez azonban azt feltételezi, hogy az egyházak saját részükről mindent megtesznek annak érdekében, hogy az aktuális bioetikai problémákat feldolgozzák és értelmezzék a teológiai etika tükrében saját álláspontjuk kialakítása érdekében.

Az emberi méltóság és az istenképűség analógiára való képességét nem csupán egymásnak történő megfeleltetésen keresztül, „az odaítélés elvont karakterével”, hanem a keresztények tetterős bizonyágtételeként lehet értelmezni.²⁹ Ekkor azonban nem elég a „tabu kimondása”. Az emberi élet létrejöttébe olyan mértékben „lát bele az ember”, ami a felelősségvállalás új dimenzióit nyitja meg, amelyben *az emberi méltóság elve relációból fakadóan orientációs háttérrel képez*, de nem normatív kritériumként jelenik meg.

²⁹ Huber-Tödt 1971, 85. o.

Határszituáció

A *Karl Jaspers* által bevezetett határhelyzet-fogalmat³⁰ *Thielicke* a bűneset utáni kor egészére vonatkoztatta. Az Isten által teremtett világ és benne az ember, aki elfordult a Teremtőtől, az új teremtés fényében él. A bűneset utáni kor minden egyes szituációjában az így értelmezett határhelyzet van jelen, ezért *a keresztény etika számára az új és a régi kor közötti határterület ad feladatot*.³¹ A pre-embrió védendőségének és a PGD-nek, illetve az új humán reprodukciós lehetőségeknek a kontextusában ez azt jelenti, hogy olyan döntési helyzetekkel szembesül nem csupán az orvosi etika, a teológia, a jog, de a társadalom egésze is, amelyekben *a jó és a rossz már nem választható tisztán szét*, és ez a szétválaszthatatlanság olyan helyzetet teremt, amelyből „senki sem jöhet ki vétklenül”.³²

Az ember idegen méltósága „határmeghatározás”, amely kifejezi, hogy „az embernek mint személynek a világ minden vonatkozásával szemben, amellyel összefonódott, önállóság jár”.³³ Az embernek a világban való léte, ugyanakkor a „vele szemben állás szabadsága” olyan feloldhatatlan kettősség, amely ismételten a *határhelyzet etikájára* mutat, az utolsó és az utolsó előtti distinkciójával.

Amennyiben elfogadjuk, hogy a felebarát az emberi méltóság elvének „prenormatív háttere”,³⁴ akkor nem csupán a közös érdek a meghatározó, hanem Isten előtt a másik ember egyszerűségének és egyediségének felismerése és kölcsönös tiszteletben tartása, de a felelősségvállalás is az élet határán megjelenő emberért. Ezen a határon, éppen az élet kezdetén következtek be olyan mértékű tudományos változások, amelyek kiszélesítették az orvos és a szülő felelősségvállalásának terét a genetikai ismeretek által. A PGD kapcsán az életképes, súlyos genetikai rendelleneségtől mentes gyermek megszületésének elősegítése az emberi méltóság tiszteletben tartásának kifejezője, amennyiben az életre segít – jóllehet a határszituációban hozható jobb döntés természete szerint, amely figyelembe veszi a társadalmi diskurzus hiányából vagy elégtelenségéből következő veszélyeket. Ennek a dialógusnak a konszenzus irányába kell tartania, amelynek útja az ember határszituációjával számoló kompromisszumkészség.

³⁰ Lásd Jaspers, Karl: *Psychologie der Weltanschauungen*. 4te Aufl. Springer, Berlin-Heidelberg, 1954. 229. kk.

³¹ Rohls, Jan: *Geschichte der Ethik*. Mohr Siebeck, Tübingen, 1992. 696. o.

³² Vö. Tanner, Klaus: Vom Mysterium des Menschen Ethische Urteilsbildung im Schnittfeld von Biologie, Rechtswissenschaft und Theologie. In Anselm-Körtner 2003, 139. o.

³³ Huber-Tödt 1971, 85. o.

³⁴ Vö. Schubert, Hartwig von: *Evangelische Ethik und Biotechnologie. Gentechnologie – Chancen und Risiken 29*. Frankfurt a. M., 1991. 124. o.

Véleményformálás és kompromisszum

A véleményalkotás kompromisszum jellege két irányból szorul értelmezésre a mai kontextusban. Az egyik irány a teológiai kontextus felé mutat, a másik pedig a mai társadalomban jelen lévő morális pluralizmusra. A két, látszólag egymásnak feszülő közeg sokszor mégsem mond egymásnak ellent, hanem a protestáns etikai álláspontok gyakran megegyeznek ezekkel. Azonban a *belső diskusszió* a közös protestáns hagyomány talaján az etikai elmélet és gyakorlat támogatását³⁵ szolgálja, amelynek feladata az egyház számára a cselekvési alternatívák megjelölése és a tartalmi integráción keresztül a cselekvés konstruktív lehetőségeinek kifejezése. Ekkor a *külső párbeszéd* feladata az, hogy a világnézetileg komplex körben az egyházi álláspontot megszólaltassa oly módon, hogy szinkronban maradjon az egyház erkölcsi alapmeggyőződéseivel és a kérdésfeltevés társadalmi, valamint tudományos kontextusával.

A kompromisszum az elvitathatatlan jogok, érdekek, igények vagy a mások állásfoglalásával kapcsolatos magatartás formája. A kompromisszum fogalmának használatával az etika arra törekszik, hogy „konfliktushelyzetben az egyoldalú és figyelmetlen döntéseket megakadályozza”.³⁶ Ugyanakkor a kompromisszum arra is szolgál, hogy a sajátos tradíció talaján megfogalmazott erkölcsi nézetek kibékülve találkozzanak az adott kérdésfeltevésekkel. Ezért a *protestáns véleményalkotást a kompromisszumkészségnek kell jellemeznie*. Az álláspontok kompromisszumban történő megbékéltetése szükséges feltétel és lehetőség a „jelen aionban” a modern reprodukciós eljárások során felmerülő kérdések kapcsán is. *Amennyiben az orvostudomány feladata inherens értékeinek definiálása, akkor ezzel feladataként adódik a koherenciára való törekvés*, amely feltételezi a kölcsönösség elvét más diszciplínák felől is, így a keresztény teológia részéről. A dialógusban részt vevő felek, miközben kifejtik saját értelmezésüket az új reprodukciós lehetőségek vonatkozásában, törekednek a társadalom előtti erkölcsi egyetértésre. Az elért kompromisszum az „elfogadhatóság” fogalmán keresztül találkozik a társadalom konszenzusával, ami ismételten jogi és politikai síkra helyezi a döntés lehetőségét.

„Az etikai bölcsesség végső soron tehát a kompromisszum.”³⁷ A kompromisszumkészség a teológiai etikában nem a megalkuvás kifejezője, hanem a keresztény ember számára az „aionok egymásnak feszüléséből” adódó gondolkodásforma, amennyiben nem kíván sem a fundamentalizmus radikalizmusa mögé visszahúzódni, sem

a szabadosságnak abszolút teret engedni. Ez mégsem jelenti a kompromisszum fogalmában rejlő kettősség egymásnak történő megfeleltetését, mert az emberi és az isteni kompromisszum abban különbözik, hogy az utóbbi a bűnbe esett világot a törvény és az evangélium kettősségével láttatja.³⁸ A *kompromisszum így türelem, amely Isten törvényének abszolút kiteljesedése előtt jár*. A megigazitott ember nem képes a szeretet parancsolatának közvetlen és tökéletes megvalósítására, ezért kényszerül arra, hogy a „kétes” kompromisszum megoldását válassza,³⁹ és az emberi méltóság elvét a bűnbe esett világ öntörvényűségeivel „összhangba hozza”, hogy az a társadalmi cselekvés és felelősségvállalás maximája lehessen a bálványok kritikájának és a társadalom felelős alakításának igényével.

Véleményformálás és intuíció

Tekintettel a humángenetika eredményeinek klinikai alkalmazására, amelyek a társadalom tagjait közvetlenül érinthetik és egyre nagyobb mértékben fogják érinteni, tudatosítani kell az emberi együttélés intuitív alapjait. Az intuíciók legtöbbször akkor jelennek meg, amikor az általános erkölcsnek ellentmondó dolog történik, amikor az ember méltóságát megsértik vagy semmibe veszik. A PGD kapcsán a szelekció és az eugenika helyett az egyenlőség, az ártatlan életek elpusztítása helyett megtartásuk és védelmük intuíción alapuló kijelentés is lehet. Azt fogalmazzák meg, ami tulajdonképpen megsérti az ember méltóságát (szelekció, diszkrimináció), de azt is, ami megsérülhet (egyenlőség, az emberi élet védelme). Az intuíción alapuló kijelentések legtöbb esetben *deskriptív és preskriptív jellegűek egyszerre*,⁴⁰ és éppen ebből fakad nehézségük is. *Johannes Fischer* a bioetikai kérdések lehetséges megoldásával kapcsolatban ezért joggal figyelmeztet az *intuitív orientációban rejlő veszélyekre*. Ezért szükséges azon intuíciók analízisa, amelyek a probléma megértésével kapcsolatban szerepet játszanak. Mint láttuk, a PGD kapcsán felmerült „intuitív álláspontok” a történelem legszörnyűbb rémtetteivel analógiába állítottan jelennek meg, és az asszisztált humán reprodukció területén fenyegető szelekcióra vonatkoznak. A PGD kérdéseinek kielégítő tisztázása vagy akár megoldása addig nem várható, amíg historikus beágyazottsága és annak relevanciái nem rögzülnek és tudatosulnak a dialógusban, hiszen azok láttatják meg a problémát társadalmi síkon.⁴¹ Ezért hasznos a főbb elképzelések és az azokhoz kapcsolódó intuíciók tárgyszé-

³⁵ Rössler, Dietrich: Die Moral des Pluralismus. In Anselm-Körtner 2003, 191. o.

³⁶ Uo. 193. o.

³⁷ Thielicke, Helmut: *Theologische Ethik*. II/1. *Entfaltung*. 1. Teil: Mensch und Welt. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1955. 59. o.

³⁸ Fischer, Hermann: *Protestantische Theologie im 20. Jahrhundert*. Kohlhammer, Stuttgart, 2002. 132. o.

³⁹ Uo.

⁴⁰ Fischer, Johannes: *Medizin- und bioethische Perspektiven. Beiträge zur Urteilsbildung im Bereich von Medizin und Biologie*. Theologischer Verlag Zürich, 2002. 70–71. o.

⁴¹ Uo. 71. o.

rűségének vizsgálata, hiszen például a PGD esetén a nemzetiszocialista diktatúra eugenikaprogramja – mint azt korábban láttuk – összehasonlíthatatlan a PGD mai gyakorlatával és szabályozásaival (ESHRE és ET). A PGD-hez gyakran emocionális viták kapcsolódnak⁴² etikai és szociális horderejénél fogva.

Egy konkrét álláspont kialakítása során az intuíciónak többszörös szerephez jutnak, ezek gyakorlati megjelenését sokszor plasztikusan tükrözik az egyházi nyilatkozatok. Egyrészt szükséges megvizsgálni az intuíciónak morális elfogadhatóságát a mindenki által elfogadott morális elvek alapján is, úgy az emberi méltóság általános elve, mint az emberi jogok alapján. A pluralizmus által fémjelzett etikai diskurzusban részt vevők kötelessége a saját álláspontját mások intuíciójával, véleményével és álláspontjával ütköztetni. Ezért fontos szerephez jut az emberi méltóság elvének fogalmi nyitottsága és a legtöbbször által elfogadott intuíciónak megfelelő bemutatása és magyarázata.

Természetesen bioetikai kérdésekben központi szerepet játszik a vonatkozó morális elvek megtalálása, amelyek az aktuális probléma számára relevánsak. Lényeges a „morális vélemény logikai koherenciájának felülvizsgálata”⁴³ annak korrektúrájaként, amit egy társadalom morális kérdések kapcsán általában elfogad.

A fentiekkel együtt tudatosítani szükséges, hogy a biomedicina problémáinak leírására és értékelésére sem az egyházi hagyomány, sem pedig a teológiai reflexiók számára nem állnak rendelkezésre *adekvát saját kategóriák és kritériumok*. Olyanok, amelyek „pontos elemzést és biztos, de mindenekelőtt egyértelmű különbségtételt tennének lehetővé”⁴⁴ egy helyes és egy helytelen döntés között. Ez annak belátására vezet, hogy legalábbis a biomedicina kapcsán felmerülő etikai döntéseket nem lehet elfogadni *az egyház léte és egysége szempontjából konstitutív tényezőknél*. A véleményalkotás során ezért szükséges az egyház és a kereszténység „kettős viszonyát”⁴⁵ a tudományokhoz általában és a társadalmi valóság konkrétumaival kapcsolatban tudatosítani. Ez a kettősség egyrészt az „odafordulásban és az alakító részvételben”, másrészt az egyház őrállói

⁴² Németországban, ahol a PGD talán a legnagyobb társadalmi visszhangra talált, egy 2003. november végén 18–50 év közötti emberek között végzett kutatás alapján a válaszadók 59,9%-a hallott a PGD-ről, közülük 13% vallotta magát jól tájékozottnak. A válaszadók 79%-a arra a kérdésre, hogy mire használható a PGD, azt a feleletet adta, hogy súlyos szellemi és testi betegségek diagnosztizálására. A válaszadók 20%-a nem támogatná a PGD legalizálását. 76% csak abban az esetben engedélyezné a PGD-t, amennyiben olyan súlyos betegség kiszűrésére szolgálna, amelynek következtében a gyermek egyébként egy éven belül meghalna. Lásd Meister, U. – Finck, C. – Schmutzer, G.: Knowledge and attitudes towards preimplantations genetic diagnosis in Germany. *Human Reproduction*, 2005/1. 231–238. o.

⁴³ Fischer, Johannes 2002, 72–73. o.

⁴⁴ Anselm, Reiner: Die Kunst des Unterscheidens. In Anselm–Körtner 2003, 57. o.

⁴⁵ Vö. Anselm, Reiner: Gott – Erlöser in Jesus Christus. In Reiner Anselm – Franz-Josef Nocke (Hrsg.): *Was bekennt, wer heute das Credo spricht?* Regensburg, 2000. 47–66. o.

tisztéből fakadóan a „távolságtartásban és a kritikában” jelentkeznek. Ebben az összefüggésben „minden konkrét egyházi intézmény csupán bizonyos konfesszionális és területi tradíciót reprezentál”,⁴⁶ de a területi jelleg mellett megjelenő közös meggyőződésüknek is teret kell engedni. Ez az individuum szempontjából azt jelenti, hogy a „konkrét szituációban lévő ember” helyett nem beszélhet az egyház, de érte és mellette felemelheti és fel is kell emelnie szavát. Jóllehet a döntési helyzet az egyes ember számára adott valóság, és jelentékeny mértékben függ a probléma mindenkor történetétől (*story*).⁴⁷ A teológiai állásfoglalás és véleményalkotás szempontjait figyelembe véve kísértés lenne, ha az egyháztagság együtt járna bizonyos etikai kérdésekben való feltétlen egyetértéssel egy meghatározott etikai konfliktushelyzetben.

Az emberi méltóság odaítélése és Isten igazságosságának ökonómiája közötti korrelációval és *az emberi méltóság feltétlenségével mint törvénnyel* szemben Martin Honecker *kontingens okokat javasol*, és az emberi méltóság, valamint az emberi jogok értelmezésénél az „üdvösség és a jólét”, valamint a „politikai jogok és hitvallás”⁴⁸ közötti megkülönböztetést szorgalmazza. Természetesen ez nem jelent „elválasztást, hanem a megkülönböztetés művészetét”.⁴⁹ Mint korábban láttuk, az eltérő világnézetből, meggyőződésből adódó alapvető morális intuíciónak jogosnak és a további diskurzus számára megőrizendőnek kell tartani. Míg a humán reprodukció modern kérdéseivel kapcsolatban megjelent egyházi nyilatkozatok többségében az emberi méltóság elve a konkrét esettel szemben jelenik meg, azt elutasító érveként (lásd PGD), addig véleményünk szerint az emberi méltóság nyitottságából fakadóan, pozitív elvként lehetőséget jelent a konszenzus elérésére mint orientációs háttér a kompromisszumkeresés során. Amennyire fontosak az „empirikus indikátorok” az emberi méltóság elvének alkalmazásához, oly kevésbé használhatóak a preembrió morális státuszának alátámasztására: „a naturalizmus a jelen vitában idegen a protestáns etikától”.⁵⁰ A jogi szabályozást – az alapjogok biztosításával – úgy kell kialakítani, hogy *az nyitva tartsa a döntéseket a különböző morális meggyőzések számára*: biztosítsa a humángenetika területén a jogot a tudáshoz és a nemtudáshoz, megteremtse a tájékozott beleegyezés feltételeit, lehetővé tegye egy eljárás igénybevételét, illetve mellőzését. Ennek szüksége „annak a felfogásnak a következménye, hogy az etikai konfliktusok a jogrendben csillapíthatók le”.⁵¹

⁴⁶ Anselm, Reiner: Die Kunst des Unterscheidens. In Anselm–Körtner 2003, 54. o.

⁴⁷ L. Ritschl, Dietrich: *Zur Logik der Theologie. Kurze Darstellung der Zusammenhänge theologischer Grundgedanken*. Kaiser, München, 1984.

⁴⁸ Honecker, Martin: Das reformatorische Freiheitsverständnis und das neuzeitliche Verständnis der „Würde des Menschen”. In Schwartländer 1981, 267. o.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ „Starre Fronten überwinden” in: Anselm–Körtner 2003, 206. o.

⁵¹ Uo. 207. o.

A homiletika története az Egyesült Államokban a 20. században II.*

Új homiletika (New Homiletics)

A 20. század utolsó harmadának észak-amerikai homiletikai forradalma a nyelvre, a szöveg olvasóközpontú értelmezésére, a képzelet világára és az irodalmi formák újbóli felfedezésére épített. A homiletika, amely a szent retorika tudományaként indult útjára, az észak-amerikai kontinensen a múlt század végére a képzeleten alapuló teológia tudománya lett.¹ Mindennél fontosabb lett a szöveg (a textus, illetve az igehirdetés) és a hallgató találkozása, ezért az igehirdetők elsősorban a hallgatók képzeletére összpontosítottak.

Hogyan indult ez a 60-as években elkezdődött homiletikai útkeresés? Az észak-amerikai társadalomban történt változások (emberjogi mozgalmak, politikai forrongások, a szexuális forradalom, a kialakuló kozmopolitizmus, a televízió elterjedése stb.) sok olyan kérdést vetettek fel, amelyeknek hatása volt az egyházak és azon belül az igehirdetések megítélésére is. A politikai, szociális és spirituális folyamatok azonban nem hagyták, hogy mozdulatlanságba vagy éppen érdektelenségbe süllyedjen Isten igéjének hirdetése. Egy új homiletikai mozgalom volt születőben, amely a modern interdiszciplináris módszereket felhasználva ötvözte mindazon tudományágak eredményeit, amelyek segítséget nyújthattak a homiletika forradalmi megújulásában.

Az igehirdetést érintő kérdések természetesen sokkal alapvetőbb problémákkal kezdődtek. Fontos kérdések fogalmazódtak meg az igehirdetőkben: Vajon az igehirdetés tud-e változtatni az emberi életeken?² Tudnak-e az igehirdetők alkalmazkodni a megváltozott társadalmi helyzethez úgy, hogy az igehirdetés üzenete elérjen hallgatóikhoz?

Az észak-amerikai földrész igehirdetői úgy érezték, hogy az évszázadok folyamán kialakult homiletikai gyakorlatokkal szakítaniuk kell, és új utat, új irányt kell találniuk. Ez az új mozgalom lett az úgynevezett *New Homiletics*, az új homiletika. Tudományos szempontból a hermeneutika, az irodalomkritika, a nyelvészet és a szociológia áll legközelebb ehhez az új homiletikai mozgalomhoz.

* A tanulmány első része a *Lelkipásztor* 2007/3. számának 82–85. oldalán olvasható.

¹ Thomas H. Troeger: *Art and Media. Homiletic*, 1994/2. 27. o.

² O. C. Edwards: *A History of Preaching*. Abingdon, Nashville, 2004. 799. o.

Az új hermeneutikai paradigmaváltás képviselői (*Brevard Childs* és *Walter Wink*) hatására a bibliai szövegek önmagukban váltak az értelmezés tárgyává.³ Az új homiletika Istent objektív módon keresi a szöveg által az ember elé tárt eseményekben. Új dinamizmust keresnek a szöveggel való találkozásban, és a történelmi helyzet rekonstrukciójára – addigi egyeduralkodó szerepéhez képest – csupán egy módszer lett a sok között a szöveghez való közelebb jutásban. Az új hermeneutikai szövegkritika számos módszert (redakcionista, strukturalista, olvasóközpontú, dekonstrukcionista, fenomenológiai, pszichológiai stb.) dolgozott ki a szöveggel való találkozás vizsgálatára.

A társadalomtudományok hatására a teológia gazdagodott a bizonyos társadalmi csoportok vagy rétegek által interpretált teológiával is. Az 1960-as, 70-es években megjelent a felszabadítasteológia és a feminista teológia is. Az igehirdetés egyben társadalmi cselekedet lett. Ezek az új mozgalmak rámutattak arra a szükségszerűsége, amely szerint az értelmezésnek ki kell terjednie az értelmező társadalmi és politikai környezetére is. Az igét is olyan füllel kell hallgatni és olyan szemmel kell olvasni, amely képes felülemelkedni az emberi korlátokon, és valóban felszabadító üzenetté válhat az elnyomottak és persze minden ember számára.

A 20. század utolsó harmadának és századunk homiletikájának története talán még szerzeágazóbb, mint az azt megelőző időszak. Ennek a sokszínűségnek feltétlenül pozitív üzenete van: a homiletikai útkeresés nyomán az igehirdetés továbbra is a kutatás tárgya, és eredményeként könyvelhető el sok olyan igehirdetés, amelyek már most beírták magukat az amerikai homiletika történetébe. Tanulmányom második részében a legfontosabbak közül csak néhány igehirdető és mozgalom kiragadására van lehetőség, de talán a következő személyek és egy izgalmas irányzat megismerése ízelítőt adhat ebből az igen gazdag homiletikai kínálatból.

Fred B. Craddock

Fred B. Craddock a huszadik század utolsó harmada homiletikájának egyik legnagyobb alakja. A *Disciples of Christ* (Krisztus tanítványai) egyház tagja, híres igehirdető és előadó. Már a 60-as években elkezdett dolgozni az

³ William H. Willimon – Richard Lischer (eds.): *Concise Encyclopedia of Preaching*. Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky, 1995. (A továbbiakban CEP) 248. o.

igehirdetés újszerű megközelítésén. Ez egy forrongó, társadalmi, politikai és egyházi eseményekkel terhelt időszak volt, amelyben az igehirdetés egyre kézzelfoghatóbban vesztett népszerűségéből. Más intézményekkel és hagyományokkal együtt a keresztény szószék is egyre inkább anakronizmusnak tűnt a vizuális kultúrában élő, társadalmilag aktív, tekintélyt elutasító kultúrában.⁴

A történetkritikai biblikus tudománnyal szemben is egyre nagyobb volt az ellenérzés, mert úgy tűnt, eltávolodik egymástól a Biblia és a szószék. Ebben a kontextusban gondolta úgy Craddock, hogy komolyan kell venni az 1960-as évek kulturális forradalmának vívmányait, ugyanakkor ragaszkodni szeretett volna a komoly biblikus tudományok által meghatározott igehirdetéshez.

Az igehirdetés erejének csökkenése szerinte a szavak erejének meggyengülése miatt következett be.⁵ Ezt a veszteséget hat okra vezeti vissza:

1. Az embereket mindenki szavakkal bombázza.
2. Az egyházi nyelvvel (és általában a nyelvvel) szemben ellenérzés alakult ki egy tudományra alapuló korban.
3. A televízió nagy hatással van az emberi érzékelésre (a hallás szerepét átvette a látás).
4. Az ige hirdetőinek megrendült a bizalma a szószék erejében.
5. A nyugati gondolkodást már régóta meghatározó kereszténység társadalmi szerepe meggyengült.
6. Most is nehéz az emberekkel az élet legnehezebb kérdéseiről beszélgetni.⁶

Craddock a hallgatóságra és az igehirdetés módszerére koncentrált. Célja az volt, hogy a tekintélyelvűséggel szemben alapvetően bizalmatlan kultúrában is kialakulhasson az „igehirdetés meghallásának” eseménye. Figyelme elsősorban a nyelvre, a kommunikációra, különösen is az igehirdetés formájára koncentrált. Legfontosabb könyvében, az *As One Without Authority* címűben (Mint akinek nincs hatalma – utalás Mt 7,29-re) ezek a témák összekapcsolódtak és gyakorlati formát öntöttek az igehirdetés induktív módszerének kidolgozásában.⁷

Retorikai szempontból Craddock módszere kihívást jelent a hagyományos deduktív igehirdetési módszer ellen, amely először egy általános igazságot fogalmaz meg, és különböző pontokban és intésekben fejti ki mondanivalóját. Ennek alternatívájaként Craddock módszere az emberi tapasztalat elemeire épül, és szinte egy utazáson keresztül viszi el hallgatóját az evangéliumból fakadó, gyakran meglepő következtetésekhez. Ebben a módszerben az igehirdető nem csupán igazságokat „ültet el” a hallgatóiban, hanem képessé teszi a gyülekezetet arra, hogy aktívan részt vegyen az igehirdetés eseményében és jelentésében.

⁴ CEP 93. o.

⁵ Edwards 2004, 800. o.

⁶ Uo.

⁷ Fred B. Craddock könyve (*As One Without Authority*) a következő weboldalon is elérhető: <http://www.religiononline.org/showbook.asp?title=797>

Az induktív igehirdetés bátorítólag hat a hallgatókra – előjöhetnek saját gondolataik, átérezhetik saját érzéseiket, levonhatják maguk számára a következtetéseket és saját maguk hozhatják meg a döntéseket –, azzal az eredménnyel, hogy felelős részeseivé lesznek ők is annak az üzenetnek, amelyet meghallgattak. Az igehirdetés az igehirdető és a gyülekezet közösen átélt eseményévé válik.⁸

Craddock könyve legalább két évtizeden át meghatározója volt a homiletika tudományának. Könyvének hatására az igehirdetés formája a homiletika kutatási területévé vált, a homiletika nyitottá vált az igehirdetés nyelvészeti dimenziója felé is.

David Buttrick

David Buttrick a 20. század homiletika tudományának másik kiemelkedő alakja. Nagyra értékelte a nyelv hatását. A nyelv a világot jeleníti meg a tudatban. Amire nincs szó, az nem létezik a számunkra.⁹ *Heidegger* és *Gadamer* munkásságának hatása érezhető homiletikai következtetéseiben, amelyből kitűnik, hogy a nyelvészet, a fenomenológia formálta elméletét.

Buttrick az igehirdetés szerepét a hit tudatformáló hatásában látja. A prédikáció minden apró részletét – a szóhasználatot, a szerkezetet, a képeket, az illusztrációkat, a nézőpontot – teológiai mikroszkóp alá helyezi, hogy eldöntse: a hallgatók hitének tudatosításában jó vagy rossz szerepet töltenek-e be.

Buttrick homiletikai gondolatmenetének egyik izgalmas következtetése az, hogy az igehirdető tudhatja (és élhet is ezzel a lehetőséggel), hogy az igehirdetés szavai és egész felépítése hogyan hat a hallgatóra. Nem véletlenül tartják homiletikáját ezen szempontjai miatt visszatérésnek a 19. századi homiletikai retorika aranykorához. Buttrick szerint az igehirdető tisztában van azzal, hogy az igehirdetésben tudatosan megválasztott szavak, stratégiák hogyan hatnak majd. Ezért az igehirdető által választott stratégia teológiai szempontú választássá is válik. Az igehirdetés az evangélium formájához hasonlíthat – tartalmában, struktúrájában, szándékában és szerepében. Ezért ha egy lelkes az igehirdetése közepén egy illusztrációt helyez el, akkor a választása teológiai és etikai döntés lesz, nem csupán esztétikai szempontból meghozott döntés.¹⁰

Az experimentális igehirdetés

Az experimentális igehirdetés kifejezés a 60-as, 70-es évekből származik. Mögötte egy kötetlenebb, gyakran töredékes homília található, amelyet a klasszikus igehirdetési színhelyeknél nyitottabb, radikálisabb helyszíneken „mondtak el”. Gyökerei még a század első feléig nyúlnak vissza, az impresszionista képzőművészeti irányzat és az

⁸ CEP 94. o.

⁹ Thomas G. Long: The significance of David Buttrick's Homiletic. *Theology Today*, 1988/45. 2. o.

¹⁰ Long 1988, 4. o.

abszurd színházi mozgalom idejére. Az experimentális igehirdetés célja a tradicionális minták feloldása, a kreatív energiák felszabadítása és a váratlan megoldások felhasználása. Teológiailag az isteni kegyelem megtapasztalására hagyatkozik – ez a kegyelem sokféle kifejezésformát „megenged” az embernek Isten dicsőítése közben.

Az experimentális igehirdetés megjelenése után az egész észak-amerikai kontinensről érkeztek hírek innovatív homiletikai megoldásokról – a régi típusú igehirdetések helyét átvették a színdarabok, drámai monológok, dialogikus prédikációk, példabeszédek, pantomim- vagy bohócelőadások és multimédiás prezentációk.¹¹

A mozgalom – nevéhez híven – experimentális maradt. Alapjaiban nem rengette meg a klasszikus vasárnapi igehirdetés műfaját. Főleg egyetemeken, teológiai fakultásokon próbálkoztak vele. Született azonban néhány klasszikus experimentális igehirdetés-gyűjtemény, megőrkítve az első idők kísérletező lelkesedését. Az egyik ilyen gyűjtemény címe: *The 11 O’Clock News and Other Experimental Sermons* (A 11 órás hírek és más experimentális igehirdetések). Ebből a gyűjteményből származik a következő népszerű jelenet.

William H. Willimon: Az istentisztelet jelentése (The meaning of worship)

Lelkész: Ma arról szeretnék beszélni, hogy mit jelent az Istent tisztelni...

Bohóc: Várjon! Várjon! *(Besétál a padok között.)* Elnézést, hogy késtem. Lássuk csak, hova is lenne érdemes leülnöm? Ó, most látom, hogy elöl még mennyi hely van! *(Felnéz a lelkészre.)* De miért ül itt mindenki hátra? Itt elöl olyan jó helyek vannak még. Na mindegy. *(leül)*

Lelkész (idegesen folytatja): Amint már említettem, ma arról fogunk beszélni, hogy mit jelent az istentisztelet.

Bohóc: Rendben, folytassa. Önél van a szó. Arról beszélj, amiről csak akar. *(Hátranéz a gyülekezetre.)* Nem fogjuk megállítani, ugye? Folytassa nyugodtan!

Lelkész (elhúzott szájjal mondja): Köszönöm...

Bohóc: Ne nekem köszönje! Nem én adtam magának a szószerkezetet, hanem ők! Ők fizetik a számlákat. Ha rajtam múlna, inkább moziba vagy színházba mentem volna, amiben kicsit több lendület van, de ők magát akarják, úgyhogy folytassa nyugodtan.

Lelkész: Fogom is!

Bohóc: Rögtön gondoltam.

Lelkész (hangosan): Ma azt fogjuk átgondolni, hogy mit jelent Istent tisztelni. Mert az igaz istentisztelet több annál, mint hogy itt találkozunk ebben a gyönyörű környezetben, és...

Bohóc: Ahogy mondja! Nagyon szép ez a hely! De tulajdonképpen kié is? Ez az ön épülete? Azért áll ott fenn? Láttam, hogy a neve is ki van írva a bejárati ajtóra.

Lelkész: Nem, nem az enyém az épület.

Bohóc: Akkor az övék! *(Rámutat a gyülekezetre.)* Ki választotta ki a szőnyegek színét?

Lelkész: Nos, valamennyire az övék a templom, de nem teljesen.

Bohóc: Ki fizette ki?

Lelkész: Nos, mi.

Bohóc: Akkor az önöké.

Lelkész: Nem, a templom nem valakinek a tulajdona.

Bohóc (nevet): Fogadok, hogy ha ők fizettek érte, akkor az övék! Nem? Próbálja ki – húzzon ujjat akármelyikükkel, fogadjunk, hogy kiderül, kié ez a templom! Másként fog rögtön lenézni onnan!

Lelkész: Ez Isten háza. Az ő temploma.

Bohóc: Aha, Istené a ház. És még meg is hívott bennünket!

Lelkész: Igen, természetesen. Azért vagyunk itt, hogy istentiszteletet tartsunk.

Bohóc: Tiszteljük őt, tiszteljük őt. Mit jelent ez?

Lelkész: Örülök, hogy megkérdezi. Ha leülne, akkor folytatom az igehirdetést, amit már elkezdtem, és elmondom, hogy mit jelent!

Bohóc: Oké, oké.

Lelkész: A *Westminsteri hitvallás* szavaival az Isten tisztelete azt jelenti, hogy dicsőítjük az Istent, és örök örömben lehet részünk.

Bohóc: Maga viccel! Hát ezt nem bírom ki nevetés nélkül! Örök öröm? Nahát! Nézzen rá ezekre az emberekre! *(Rámutat a gyülekezetre.)* Úgy néz ki, hogy bárminek is örülnek? Ember, nézze meg ezeket az arccokat! Ha ez az öröm, akkor azt kell hogy mondjam, nagyon furcsán fejezik ki, hogy jól érzik magukat! Hallania kellett volna, hogy néhány perccel ezelőtt hogyan énekeltek! *(A templom közepén elkezd elnyújtottan utánozni az éneket.)*

„Áldjad, én lelkem, a dicsőség örök Királyát!

Őnéki mennyei karokkal együtt zengj hálát!

Zúgó harang,

Ének és orgonahang,

Mind az ő szent nevét áldják!”

Na nem, bármikor és bárhol több örömet hallottam már ennél!

Lelkész: Talán ha több tiszteletet és méltóságot mutatna, többet is kihallott volna belőle!

Bohóc (a szószerkezet felé megy): Méltóságot? Istenem, Önnek valóban van méltósága! Egyetérték. Ha Isten szereti az unalmat és a fennhordott orrokat, akkor ez a méltóság biztosan tetszik neki! *(Odamegy a pulpitushoz, és fellapozza a Bibliát.)* És akkor ehhez mit szól? *(Hangosan és lelkesedéssel olvassa.)*

Dicsérjétek az Urat! Dicsérjétek Istent szentélyében, dicsérjétek a hatalmas égboltozaton! Dicsérjétek hatalmas tetteiért, dicsérjétek nagyságához méltóan! Dicsérjétek kürtzengéssel, dicsérjétek lanttal és hárfával! Dicsérjétek dobbal, körtáncot járva, dicsérjétek citerával és fuvalával! Dicsérjétek csengő cintányérral, dicsérjétek zengő cintányérral! Minden lélek dicsérje az Urat! Dicsérjétek az Urat!

¹² CEP 128. o.

Nekem ez nem annyira a méltóságról szól. Bárcsak abba a másik templomba mentem volna ma reggel! Lehet, hogy nem lenne annyi méltósága, de sokkal jobban érzém magam!

Lelkész: Bizonyára akkor máshol sokkal jobb lenne önnek. De elegendem van abból, amit itt rendez. Ebben a templomban nem vagyunk szokva az ilyen viselkedéshez. Szólok a segítőknek, hogy kísérik ki...

Bohóc: Ó! (Az ujját rázza a lelkész felé.) Ne olyan gyorsan! Nem teheti ezt!

Lelkész: És miért nem? Ez az én templomom. Én vagyok itt a felelős mindenért.

Bohóc: Akkor lehet, hogy tényleg kiküldethet. De azt hittem, hogy, ahogyan az előbb mondta, ez a hely Istené.

Lelkész: Nos, igen, de...

Bohóc: Akkor maga csak a kidobóember itt, ugye? Jobb lesz, ha vigyáz, hogy kit dob ki erről a helyről. Végül is, egyszer őt is kidobták...

Lelkész: Őt?

Bohóc: Igen őt. Ismeri, nem? (Visszamegy a Bibliához, és felolvass Lukács evangéliumából.)

*Amikor Názáretbe ment, ahol felnevelkedett, szokása szerint bement szombat napján a zsinagógába, és felállt olvasni. ... Amikor ezt hallották, a zsinagógában mindenki megtelt haraggal, felkeltek, és kiűzték őt a városból...*¹²

Az experimentális mozgalom minihulláma látszólag nem kavart nagy vizet – mégis, ugyanúgy, ahogyan *Samuel Beckett*, *Eugene Ionesco* vagy más abszurd művészek hatása mind a mai napig érezhető, az experimentális igehirdetés mozgalma sem múlt el nyomtalanul: teret nyitott egy sokkal szabadabb, kötetlenebb elbeszélésformára alapuló igehirdetéstípusnak.

Barbara Brown Taylor

Az angol nyelvű homiletikai kiadványokat megfigyelve rögtön szembetűnik, hogy milyen sok igehirdetés-gyűjtemény jelenik meg Észak-Amerikában. A ma is élő nagy igehirdetők könyvei népszerű olvasmányoknak számítanak, és több kiadást is megérnek. Az egyik legolvasottabb és legtöbb kiadott igehirdetés-gyűjteménnyel rendelkező lelkész *Barbara Brown Taylor*, aki Atlantában és Clarkesville-ben szolgált anglikán lelkészként. Igihirdetései már lelkészi szolgálatának kezdetétől kiemelkedőek voltak. A texasi Baylor Egyetem az angol nyelvű világ 12 legjobb igehirdetője között tartja számon.¹³ Jelenleg a Georgia ál-

¹² CEP 129–130. old. Idézet: J. Killinger (ed.): *The Eleven O'Clock News and other Experimental Sermons*. Abingdon, Nashville, 1975. 25–27. o.

¹³ 1996-ban a baptista Baylor Egyetem (Texas) tizenkét igehirdetőt nevezett meg, akik akkoriban az angol nyelvű világ leghatásosabb igehirdetőinek számítottak. Az egyetem két kérdőívet küldött szét: az egyiket homiletikai professzoroknak, azzal a kéréssel, hogy írják le a hatékony igehirdetés jellemzőit. A második körlevélben pedig megkérték őket, hogy nevezzék meg az általuk legjobbnak tartott igehirdetőket. 341 válasz érkezett, és 1548 igehirdetőre voksoltak. Ebből választották ki a tizenkét legjobbat. <http://www.baylor.edu/pr/news.php?action=story&story=1036>

lambeli Piedmont Egyetem vallási tanszékének vezető tanára.¹⁴

Több igehirdetés-gyűjteményének megjelenése után, 2006-ban megírta lelkészi szolgálatának megindító történetét *Leaving Church*¹⁵ (*Elhagytam az egyházat*) címmel, amelyben megismerhetjük azt a belső küzdelmet, amelynek eredményeképpen lemondott clarkesville-i lelkészi állásáról, és elfogadta a piedmonti egyetem hívását.

Igehirdetéseiből nehéz egy-egy kiragadott részletet idézni. A képzelőerőre ható, képeken, elbeszéléseken alapuló igehirdetései olvasva is lebilincselőek. Az emberi tapasztalatot olyan mélységben tudja az Isten üzenetéhez kapcsolni, hogy az olvasó gyermeki hittel, lenyűgözve gondol arra az Istenre, akire addig szinte csak sekélyesen, előre-gyártott formulákban tudott gondolni.

Barbara Brown Taylor szószéki bátorságáról is híres – elmondása szerint többször félt, hogy forradalmi nézetei miatt elküldik egyházából. De a felfedezés öröme, az Istenre való merész rátalálás nélkül nem lenne az, aki. A jelenleg élő egyik legjobb igehirdető, aki egyetemi oktatói munkája mellett amerikai gyülekezetek állandó vendég-igehirdetője és homiletikai előadója.

Amikor egyszer megkérdezték tőle, hogy milyen tanácsot tudna adni egy igehirdetőnek, ezt mondta: „Erre nem nehéz válaszolni. Növekedj az életben. Élđ még teljesebben az életed. És figyelj minden pillanatára... Légy annyira élő, amennyire csak tudsz, és bízz abban, hogy az életed minden szokatlan fordulatával együtt még mindig Isten felségterülete. Beszélj olyan nyelven, amely nem tűnik olyannak, mint ami csak az egyházhhoz tartozik. Olvass regényeket. Vegyél táncórákat. Menj és légy élő, hogy te magad is a bővelkedő élet élő igehirdetése légy. És akkor akármit mondasz, érdemes lesz meghallgatni.”¹⁶

A HOMILETIKA TÁVLATAI

Minden igehirdetőnek elég hamar kialakul saját igehirdetési stílusa. Elgondolkodtató, hogy vajon hosszú éveken keresztül lehet-e ugyanúgy, ugyanolyan stílusban prédikálnunk. Különböző igehirdetési stílusok megismerése új lendületet adhat igehirdetéseinknek – és a változatosság, a sokszor akár merészen felvállalt új stílus frissen hathat az igehirdetőre és hallgatóira egyaránt.

Az észak-amerikai homiletika történetének egyik komoly tanulsága az, ahogyan az igehirdetés társadalmi hatására reagál. Különösen is a 20. század végének homiletikai útkeresése mutatja, hogy a homiletika nem ment el szó nélkül a posztmodern világnézet kihívásai mellett, ha-

¹⁴ <http://www.barbarabrowntaylor.com/>

¹⁵ Barbara Brown Taylor: *Leaving Church. A Memoir of Faith*. Harper, San Francisco, 2006.

¹⁶ Mark Barger Elliot: *Creative Styles of Preaching*. Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky, 2000. 150. o.

nem kutatásokkal, kísérletekkel válaszolt a megváltozott világnézetre és új gondolkodási sémákra. Az új homiletika képviselői felelősségüket felismerve a Szentlélek munkája mellett kutatják az igehirdetés életére, dinamikájára, változásaira vonatkozó kérdéseket is.

Ennek az izgalmas homiletikai térképnek a megismerése és behatóbb felfedezése sok szempontból nyújthat segítséget, de az igehirdető egyéni elkötelezettségét is erősíti: lehet ennyire szeretni az igehirdetést!

FISCHL VILMOS

Az Egyházak Világtanácsának szerepe a nemzetközi szervezetek között

Az egyházak szerepének kérdése a nemzetközi kapcsolatokban már az 1910-es Világmissziói Konferencián Edinburgban fontos helyet foglalt el az ökumenikus mozgalom napirendjén. Az Egyházak Világtanácsa megalakulásától, 1948-tól ez az aspektus megkülönböztetett figyelmet kap a tanács munkájában, és a kormányzó szervek rendszeres figyelemmel kísérik ezt a munkát. A kérdés az, hogy vajon miért kapcsolódik be az EVT a nemzetközi ügyekbe. Hogyan felel meg feladatának, milyen speciális adottságai lehetnek ezen a területen? A nagygyűlések ideje alatt ezek a kérdések rendszeresen előkerülnek.

Az EVT egyik feladata alkotmányához híven, hogy kifejtse tevékenységét a diakónia területén, ezáltal szolgálja az emberiséget, gátakat törjön le emberek között, „emberi családot” alkosson igazságban és békében, hogy a teremtés integritását megtartva mindenki megtapasztalhassa az élet teljességét.¹

AZ EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSÁNAK MEGALAKULÁSA

Az EVT a nemzetközi kapcsolatokban fontos helyet töltött be már a kezdetektől. Ezt felismerve a Nemzetközi Missziói Tanács és az Egyházak Világtanácsa már az alakuló szakaszban, 1946-ban megalakította az Egyházak Külügyi Bizottságát (EKB) – Commission of the Churches on International Affairs (CCIA) –, két évvel az első, alakuló nagygyűlés előtt.

A 20. század elején a béke megteremtésének lehetősége fontos szerepet játszott abban, hogy az egyházakat összehozza egy olyan fontos összejevetel, mint a II. hágai konferencia 1907-ben. Az „Élet és munka” címmel Stockholmban megrendezett egyetemes keresztény konferencia (1925), és különösen az ugyanott „Közösség és állam” témában összehívott konferencia az egyházról (1937) olyan

területeket érintett, amelyek a keresztény tanúságtélt előremozdították a politika és a nemzetközi kapcsolatok területén.

Az EVT keresztény egyházak szervezete. Teológiai alapja 1961 óta a szentháromságos formula. A Római Katolikus Egyház nem tagja az EVT-nek, és az ortodox egyház is csak 1961 óta tag.

Az EVT megalakulásának történelmi hátterét a háborúk képezik. A háborúk, az emberi jogok megsértése és a menekültkérdés mind az EVT megalakulása felé hatott. Az egyházak úgy érezték, hogy hidat kell építeniük a nemzetek között, és a háború ütötte sebeket be kell gyógyítani. Ez a remény időszaka volt, és megfogalmazódott az igény olyan nemzetközi intézmények iránt, amelyek biztosítják a tartós békét. Az egyházak ezeket az igényeket komolyan vették és követték.

Az egyházak részéről felmerült az igény, hogy jöjjön létre egy olyan összefogás, amelyen keresztül a világ lakosait elérhetik. Ez a gondolat indította el az ökumenizmust, amely azután egyre nyilvánvalóbban bontakozott ki és öltött intézményes jelleget. Az 1937-es oxfordi konferencia komolyan foglalkozott a kolonializmus, a rasszizmus és az igazságtalanság kérdéseivel. A II. világháború után jött a hidegháború, amely újabb speciális helyzetet hozott létre, és magával hozott egyfajta neokolonializmust.

Ez volt a modern kori történelemnek az a pillanata, amikor a nemzetközi intézmények megjelentek. Ezek között a nemzetközi intézmények között az EVT-nek egyedülálló karaktere volt. Úgy alakult meg, mint az Egyházak Tanácsa, és így újat tudott mutatni a keresztény értékek átadása szempontjából is. A híres teológus, *Ernst Lange* így nyilatkozott egyszer az EVT-ről: „and yet it moves” – „és mégis működik”. Az idők során az EVT megpróbálta megállni a helyét a globális ökumenikus mozgalomban és a változó világ kihívásai között.

Az ENSZ levonta a következtetéseket az egyházak összefogásáról, és megértette, hogy ha tovább akar működni, akkor már nem lehet csupán a világ nagyhatalmainak a

¹ *The Constitution of WCC*, 1948.

szolgálja, hanem – az EVT-hez hasonlóan – eszköz kell hogy legyen a világ lakosai, az emberek számára. Az ENSZ ezt a változását abban is megmutatta, hogy az EVT-t azonnal meghívta képviselői szinten mint nemzetközi nem állami szereplőt (NGO). Az 1948-as *Emberi jogok nyilatkozata* például EVT-előkészítés után került az ENSZ elé. Az EVT ma igen befolyásos nemzetközi szervezet, amelyet a nemzetközi élet szereplői komolyan vesznek.

AZ EVT-TAGEGYHÁZAK EGYMÁSSAL VALÓ TESTVÉRI KAPCSOLATAI

Amikor az *EVT nemzetközi ügyekben fellép*, akkor ezt úgy teszi, mint azon *egyházak testvéri képviselője*, amelyek általában életüket széles körben – szociális, gazdasági, politikai és ideológiai helyzetekben – élék meg. Az egyházak a cselekvés lehetőségeire különböző módon reagálnak. Egy-egy döntés meghozatalakor számolni kell a történelemmel, a tradícióval és a mindenkori jelen körülményekkel. Nyilvános cselekvéseiben az EVT-t érzékeny *karakterség* jellemzi, minden egyház speciális szükségletét figyelembe véve. Ez természetesen bizonyos korlátokat is jelent. A melbourne-i világmissziós konferencia a következőket mondta ki 1980-ban: „Az egyházakat prófétai beszéd kell hogy jellemezze, de szintén készek kell hogy legyenek arra, hogy képesek legyenek egy emberként viselni a keresztet saját közösségükben, olykor csendesen, keményen küzdve, reménnyel teli bizonyágtételrel. Figyelmeknek kell lennünk, hogy speciális kérdésekben is állást foglalhassunk.”²

A közös egyetértés és a közös jövőkép fontos szerepet játszott és játszik az EVT működése során.

Konzultációk az egyházakkal

A tagegyházak és a hozzájuk kapcsolódó egyházi tanácsok nemzeti és nemzetközi kérdésekben szoros kapcsolatban vannak az EVT-vel. Az EVT politikai ügyekben való megnyilvánulása nagymértékben függ a tagegyházak saját országaikban és területeiken való politikai megnyilvánulásától, sőt arra épül.

Az egyházak saját országukban általában konzultálnak, mielőtt valami fontos lépést megtennének az EVT-vel. Az egyházak gyakran kérnek segítséget, ráhatást az EVT-től bizonyos ügyekre saját országukban. A konzultációk a tagegyházakkal elengedhetetlenek és folyamatosak. A konzultáció nem jelenti azt, hogy az EVT csak olyat tehet, amihez az adott egyházak hozzájárulnak. Előfordulhatnak speciális esetek, amikor az EVT felfigyel bizonyos konfliktusokra, amelyekről az egyházakon keresztül sze-

rez tudomást. Adott esetben globális aspektusból jobban láthat bizonyos ügyeket, mint a nemzeti egyház. Ilyen ügyekben különös odafigyeléssel jár el. Olykor nincs egyetértés az egyházak vagy egyházak csoportjai és a nemzetközi testület között. Az egyházak álláspontja eltérő lehet szociális vagy politikai ügyekben. Az EVT testvéri szeretettel követi a tagegyházak életét, és próbál segítséget nyújtani az adott egyház részére, ha szükséges, például konfliktusok esetén. 1950-ben Torontóban aláírtak egy megállapodást „Az egyház, az egyházak és az Egyházak Világtanácsa” címmel. Ebben a megállapodásban a tagegyházak rögzítik, hogy az EVT munkáját elismerik, és a testvéri kapcsolatokat fenntartják és ápolják egymással.

AZ EVT SZEREPE

A NEMZETKÖZI SZERVEZETEK BEN

Az Egyházak Világtanácsa a legnagyobb nemzetközi keresztény egyházi szervezet a világon 347 tagegyházzal. Célja az ökumenizmus. Mit tehet az ökumenizmus? Egyeségekben képes fellépni a nemzetközi politika színterén, ami tekintélyt ad számára. Az EVT megalakulásakor 1948-ban éppen a konfliktusok választották el egymástól az egyházakat. Az egyház befolyása mindig erős volt.

Az EVT akkor tud hatásosan fellépni, ha a konfliktusos országban az egyházak egységesek. Zimbabwében például nem tudnak mit tenni, mert az egyház megosztott, így nincs ereje a határozott fellépéshez. *Az egyház nem politizál, de feladata az értékek átadása és védelme.* Az EVT gyakran nyilatkozatok formájában juttatja érvényre véleményét. Van, amikor nem csupán nyilatkozik, hanem konkrét esetekben megfigyelőket (*observer*) küld az adott térségbe, helyszínre. Az egyház, azt gondolom, mindig kritikus kell hogy legyen a társadalomban. Az állam nemzeti gondolkodású, érdekorientált, és rövid az időorientációja. Ezzel szemben az *egyház egyetemlegességben gondolkodik*, teológiát és ideológiát hordoz, és az időorientációja hosszú távú.

Az EVT alkalomszerűen, ha van aktuális ügy, megbeszéléseket tart a NATO-val. Ilyen volt például az 1968-as nukleáris leszerelési egyezmény számonkérése nemcsak az Egyesült Államokon és Anglián, hanem a NATO-tagállamokon is, amelyek, bár nem rendelkeznek nukleáris fegyverekkel, olyan katonai szövetséget támogatnak tagsgúkkal, amelyben több állam nem tarja be az 1968-as leszerelési egyezményt. Ebből az ügyből adódóan például az EVT megkereste a cseh, a szlovák, a lengyel és a magyar honvédelmi és külügyminisztert is (1995), és megpróbálta érzékeltetni az igazságtalanságot.

² *The role of the World Council of Churches in International Affairs.* WCC. 1999.

Az Egyházak Világtanácsának szerepe az Egyesült Nemzetek rendszerében

Az EVT az 1966-os „Egyház és Társadalom” témájú konferenciáján megerősítette kapcsolatát az ENSZ-szel, mivel úgy látta, bármennyire is nem tökéletes az ENSZ, még mindig ez a szervezet képes a leginkább arra, hogy a világban felmerülő konfliktusokra és krízisekre felelősen megoldást találjon.

1995-ben, az ENSZ-charta elfogadásának ötvenedik évfordulója alkalmából az EVT Központi Bizottsága Genfben megerősítette elkötelezettségét a charta iránt és az ENSZ iránt is a nemzetközi kapcsolatok folytatásával, a nemzetközi jog és az emberi jogok jövőbeni nyomatékos képviselésében.

Korábban már említettem, hogy az EVT már az alakuló szakaszában is támogatta az ENSZ-t, és így a charta megvalósulásában és annak formálásában is volt szerepe. A San Franciscó-i alakuló konferencián az egyházi felszólalók nyomatékkal hangsúlyozták a charta formálásakor, hogy az ENSZ ne csupán hatalmi eszköz legyen, hanem „peoples of the United Nations”, vagyis „az Egyesült Nemzetek népei”. Ez a mondat bele is került az alapokmányba, valamint más szempontok is a tanács javaslatára, így például az emberi jogok és a nem állami szereplőkkel való kapcsolattartás. Az Egyházak Világtanácsa az első nemzetközi nem kormányzati tag volt az ENSZ-ben, konzultatív státusszal a Gazdasági és Szociális Tanácsban. Az EVT sokat tett azért, hogy elkészüljön az ENSZ gazdasági és szociális agendája, olyan témákat magában foglalva, mint a dekolonizáció, a gazdasági fejlődés, a menekültek védelme, a rasszizmus elleni küzdelem, a nők helyzetének javítása. Voltak olyan területek, amelyekre az EVT különös figyelmet fordított, ilyen például az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata*, amelynek a megszerkesztésében aktív szerepet játszott (1948).

A tanács az ENSZ szakosított intézményeinek munkájában is részt vesz, mint a FAO, az ILO, az UNEP, az UNESCO és az UNICEF. A tanács a menekültek szolgálatán keresztül is sok támpontot adott az ENSZ Menekültügyi Bizottságának, amellyel ma is szoros együttműködésben áll. Évekkel később különleges munkakapcsolat alakult ki az EVT Keresztény Orvosi Bizottsága és a Világegészségügyi Szervezet (WHO) között.

Az EVT egy 1995-ös egyezményben megerősítette elkötelezettségét az ENSZ felé, így a munkakapcsolat több területen szorosabbá vált, mint például az oktatás, a kultúra, a migráció, az ökológia, a szociálpolitika, a fiatal nők diszkriminációjának kérdése terén. Az EVT-nek főleg a New York-i és a genfi titkársággal van kapcsolata, de alkalmanként a nairobi, párizsi és bécsi kirendeltségekkel is kapcsolatba kerül. Ez lehetőséget biztosít az egyházaknak, a nemzeti és regionális egyházi tanácsoknak, valamint az egyházhoz közeli szervezeteknek is, hogy az ENSZ-szel kapcsolatban legyenek.

Az *emberi jogok* területén az EVT kimagasló eredményeket ért el például a halálbüntetés eltörlésének ügyében, a vallásszabadság, a tolerancia, a migráció szabadsága és a fogyatékos emberek érdekében. Politikai szempontból az EVT együttműködik olyan területeken, mint a békefenntartás, a humanitárius felelősség gyakorlása vészhelyzetekben és segélyprogramok indítása a rászorulókat érdekében. A tanács munkakapcsolatban van az ENSZ Nők Helyzetének Bizottságával, a Szociális Bizottsággal, a Rasszizmus és Diszkrimináció Bizottsággal és azokkal a testületekkel, amelyek a Nemzetközi Büntetőbírósághoz kapcsolódnak.

Az EVT 1995-ben megújította ENSZ-politikáját, és levonta a konzekvenciákat. „Az EVT saját agendával rendelkezik. A tanács agendája szerint jár el nemzetközi kérdésekben, szoros kapcsolatban az ENSZ-szel és annak rendszerével. Az EVT kapcsolatait úgy rendezi az ENSZ-szel, hogy azok az ökumenikus szellemmel megegyezzenek, és elősegítsék a békét a világban.”³

Az EVT-nek képviselői vannak az ENSZ-ben: Genfben egy, New Yorkban két képviselője dolgozik. Az ENSZ-ben körülbelül 30 NGO van, amelyek *public bench*-en, azaz közönségszéken ülhetnek képviselőként (*representative*). Megfigyelőkből (*observers*) csupán néhány van, mint például a Vatikán, a Palesztin Hatóság, a Nemzetközi Vöröskereszt.

Találkozási lehetőségei is vannak az EVT-nek az ENSZ-ben, ahol az EVT ki tudja fejteni álláspontját egy adott konfliktus vagy válság kapcsán. Az alábbi találkozási lehetőségek állnak rendelkezésre:⁴

1. *Special meetings*, vagyis olyan értekezletek, ahol az NGO-k 2-3 percben kifejtethetik az álláspontjukat felszólalásukban.

2. Kéthetente lehet *beszélgetni* az ENSZ Biztonsági Tanácsának tagjaival. Ez nem igazi dialógus, mivel egy kérdést lehet a BT-nagyköveteknek feltenni, amelyre egy válasz érkezik, és nincs visszakérdezési lehetőség.

3. Lehetőségük van *levelet írni* az ENSZ képviselőkhöz speciális ügyekben. Ilyen eset volt például, amikor Libériában a politikusok vallási megmozdulásként akarták feltüntetni a polgárháborús helyzetet. Ekkor az Egyházak Világtanácsa kérésére a Nemzeti Iszlám Tanács és a Nemzeti Egyházak Tanácsa összeült, és egy közös nyilatkozatot adtak ki, amelyben nyilvánvalóvá tették, hogy a konfliktus nem vallási gyökerű. Ezt a nyílt levelet a két nemzeti egyházi tanács elküldte saját libériai kormányának, az EVT pedig az összes ENSZ-nagykövetnek New Yorkban.

4. *Civil szervezetek* is tesznek lépéseket a konfliktusok megelőzéséért, amit az ENSZ-ben például konferenciák szervezésével juttatnak érvényre, amelyekhez az EVT is csatlakozhat.

³ Uo. 33. o.

⁴ Heijs, Hans: Az Egyházak Világtanácsa képviselője az ENSZ-nél New Yorkban. Személyes interjú, 2005. augusztus 24.

5. Az EVT delegációt küldhet ENSZ-konferenciákra.

6. *Levelet* lehet küldeni az ENSZ-titkárságra. Amennyiben az EVT valamivel nem ért egyet – például az ENSZ döntéseit illetően –, azt levélben jelezheti az ENSZ-titkárság felé, amire választ fog kapni. Erre példa volt az EVT részéről a tiltakozás a *pre-emptive strike* (megelőző csapás) ellen, amelyet az Egyesült Államok tervezett Irak ellen.⁵ Ez a megelőző csapás azt jelenti: mielőtt megütnek, megütöm, nehogy az illető megüssön. Az ENSZ-főtitkár kifejtette: „Amennyiben fennáll a lehetősége annak, hogy háború lesz, akkor lehetőség van arra, hogy üssek, mielőtt ő üt, vagyis ha ez hatásos, akkor a védelem érdekében meg kell tenni.”⁶ Azt gondolom, a megelőző csapás elméletét teoretikusan el lehet fogadni teológiai szemszögből, de a gyakorlata sok kérdést vet fel, és az adott helyzetet jól kell ismerni ahhoz, hogy lássuk: alkalmazható-e a gyakorlatban.

Az EVT-nek nagy hatása van a nemzetközi diplomáciaira is. Az EVT valamivel az ENSZ előtt alakult meg, hasonló elméleti okok miatt. 400 millió ember tartozik az EVT-hez a tagegyházakon keresztül. Ma a hit és a vallás egyre fontosabb szerepet tölt be az emberek életében. Az EVT célkitűzései közé tartozik, hogy a békéért küzd, multilate-

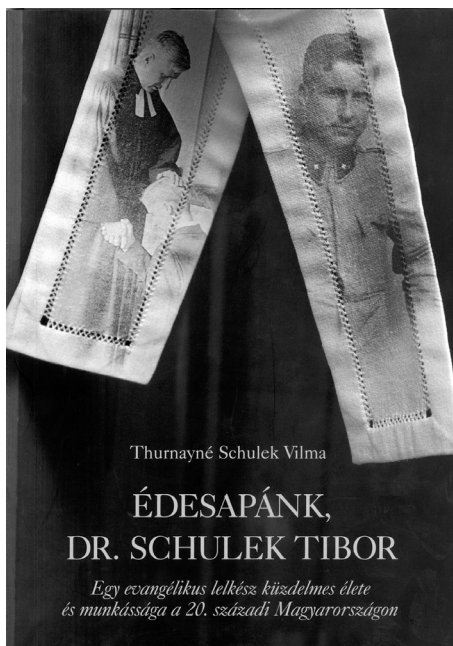
rális kapcsolatokra törekszik, nem bilaterális és nem nemzeti kapcsolatok jellemzik.

Az Egyházak Világtanácsa kapcsolatait a kormányokkal elsősorban a tagegyházakon keresztül rendezi. A tanács ettől függetlenül számos kormányval tart kapcsolatot, elsősorban az ENSZ genfi és New York-i állandó misszióin keresztül. Az ENSZ-en keresztüli kapcsolattartás a kormányokkal azért is szükséges, mert fontos ügyekben nyílik lehetőség információcserére. A tanács abban az esetben is érintkezésbe léphet a kormányokkal, ha egyház és állam kapcsolata problémás, vagy ha a tanács információt szerzett arról, hogy az adott ország megszegi az emberi jogokat. Az EVT kapcsolatai nem mindig könnyűek, mert több alkalommal is előfordult már, hogy a tanács kormányok viselkedését kritizálta, és tiltakozott politikájuk ellen. A tanácsnak nincs formális diplomáciai kapcsolata kormányokkal (nincs követküldési jogkörre), mégis diplomáciai kapcsolatokat tart fenn – azért, hogy ebből az egyházak épüljenek, és megoldást kapjanak olyan felmerülő problémákra, amelyek olykor állami tisztviselők meg nem értésén alapulnak; fontos, hogy ők is tisztelettel legyenek az egyházak társadalmi szerepvállalása iránt.

A tanácsnak évtizedek tapasztalatai alapján kialakult az a meggyőződése, hogy képes kezelni azokat a helyzeteket, ahol az igazság vagy a béke sérül. Az egyházak akkor tudnak hatásos akciót végrehajtani nemzetközi ügyekben, ha egységesek.

⁵ Kobia, Samuel: *The letter of WCC General Secretary to UN Secretary General*. WCC Geneva, 2005. április 21. 1–4. o.

⁶ Annan, Kofi: *Report of UN Secretary General. In larger freedom. Towards development, security and rights for all*. 1–64. o. www.un.org/largerfreedom/contents.htm

Thurnayné Schulek Vilma

Édesapánk, dr. Schulek Tibor

Egy evangélikus lelkész küzdelmes élete és munkássága a 20. századi Magyarországon

„A félárva Schulek Tibor 14 évesen kitört a német pietista kollégiumból: magyar akart lenni. 1919-ben a haza rettenetes sorsa nagyon elszomorította. Kereste a nemzeti elbukás okát. Akkor olvasta »Az elnémult harangok«-at, megrendítette. Megsejtette a megújulás egyetlen lehetőségét: a magyarságot vissza kell vezetni Istenhez. Elhatározta, hogy lelkészi pályára lép...”

A több mint száz éve született lelkésze leánya állított össze emlékkönyvet barátok, kollégák visszaemlékezései és levéltári kutatások alapján.

300 oldal, kartonált. Ára 2500 Ft.

MESTERHÁZY BALÁZS

Az iskola mint a lelki nevelés helye*

Én ültettem, Apollós öntözte, de a növekedést az Isten adta. (1Kor 3,6)

A cím második szavának helyébe bárki behelyettesítheti a neki leginkább tetsző és odailő szót. Azt gondolom, a család előkelő helyet foglal el mindenkinek a listáján. Azután az iskola, majd a gyülekezeti közösség, bár ez utóbbit sokszor inkább reményünk fejezi ki, mint realitásérzékünk. Hogy ez a cikk éppen az iskoláról szól, az nemcsak a szerző munkahelyi kötődéséből adódik, hanem abból is, hogy a család után az iskola az, amely valóban felvállalja – sőt, sokszor átvállalja – ezeket a nevelői feladatokat.

VETÜNK?

Ha Pál apostol mottóbeli igéje kapcsán elgondolkodunk egy kicsit szerepeinken, akkor szeretnénk azt hinni, hogy a szülői ház a vető, az ültető. *Lampérth Gyula* írja,¹ hogy ideális esetben ez a hely nem más, mint az a szeretettel korlátozó, tág mozgásteret biztosító, de egyértelműen korlátokkal körülvett életter, amely képessé teszi az ifjú emberpalántát Isten szavának befogadására: az a hely, amely alkalmas talajt teremt a magvetésre, illetve a mag befogadására.

Amennyiben a magvetés nem történik meg a családban, akkor nem elég, ha az iskola nevel (öntöz), hanem a vetés is az ő feladatává válik. A képnél maradván: a magvető már nem tudja, hogyan kell vetni, de ha valaki megmutatja neki, akkor megtanulhatja. Ennek a módja nem lehet más, mint a jézusi két főparancsolat gyakorlása: az Istennel való személyes kapcsolaté, a cselekvő szereteté és a felnőtt ember hegyeket mozgató hitéé.

* A Balatonszárszón 2006. november 18-án, hittantanár-továbbképzésen elhangzott előadás szerkesztett változatát közöljük.

¹ Lampérth Gyula: Hitre nevelés? In: *Evangeliumi nevelés. Lélekben és igazságban*. Szerk. Jancsó Kálmánné – Kelemenné Farkas Márta – Korzenszky Richárd. Bencés Kiadó és Terjesztő Kft., Pannonhalma, 1997. 201. o.

ÖNTÖZÜNK?

Az iskolában a pedagógusnak nem lehet kevesebb a feladata, mint a legfogékonyabb időszakban olyan környezetet biztosítani, úgy öntözni, hogy a gyermeki lélek istenhitte, a még alig megszilárdult lelkiismeret igazi felnőtt hitté váljon, és bensejéből vezérelt ember hagyhassa el az *alma matert*.

Az ehhez szükséges alázat, hogy nem mi növeljük a hitet, és a józan keresztény életvitel, amely példájával együtt a legfontosabb nevelőeszköz, együtt teremti meg azt a közeget, amely nem visszafejleszti, nem gátolja, hanem növekedni engedi a frissen kicsírázott „hitmagoncokat”.²

A növekedés engedése pedig csakis a személyes példaadással képzelhető el, és nem lehet eléggé hangsúlyozni a *jelenlét* fontosságát. Természetesen vannak bizonyos helyzetek, amikor konkrétan kell választ adni vagy éppen a helyes kérdést feltenni egy-egy diákunknak életének továbbléptetéséhez. És csak harmadikként tudom azt mondani, amiről talán ennek az egész előadásnak szólnia kellene³ – az Istenre mutató szervezett alkalmakat. Példákat sorolhatnánk mindannyian az áhítatoktól a teadélutánokon, filmklubokon, horizonttágító előadásokon keresztül a nyári táborokig és személyes beszélgetésekig.

Hiszem azonban, hogy a programokig való eljutásnak a feltétele a motiváció – a pedagógus érezze a készletést arra, hogy munkájával ne „csak” tanítson, hanem karaktert formáljon. Ehhez szerintem a következő tulajdonságokkal, személyiségjegyekkel kell rendelkeznie egy mai keresztény iskolában dolgozó pedagógusnak: legyen hiteles, hívő, megértő, szociális, tájékozott, természetes, rendelkezzen (legalább egy kis) humorral, értsen a fiatalok, a pedagógusok és a szülők nyelvén is; tartson kapcsolatot a lelkészekkel, vegyen részt több szinten is az egyház működésében.

Mivel az emberi élet kapcsolatokban realizálódik, a keresztény nevelés legfontosabb jellegzetessége, hogy rámu-

² Lampérth Gyula szövege.

³ A konferencia alaptémája a lelki programok szervezése volt.

tat az Istennel való kapcsolat lehetőségére és létszükségletére. Már az ószövetségi ember is tudta, hogy az az ember bölcs, aki féli Istent (Péld 9,10). Egy keresztény nevelési-oktatási intézménynek „bölcs” életre kell tanítania és hívnia tanulóit és tanárait, azaz Istennel kapcsolatban kell élnie életét. Ennek formája lehet a mindennapi imádság, a közös istentisztelet, illetve a szeretettel, empátiával és törődéssel való odafordulás a másik ember felé.

Ezenkívül a mindennapok gesztusait, mosolyait, szűrős tekinteteit viszik haza diákjaink. Fontos, hogy ezek közé jusson a „Veled vagyok!” üzenetét hordozó, támogató mosolyomból is, de jusson az „Érted haragszom, nem elled!” szemléletéből is.

PEDAGÓGIA – KERESZTÉNY PEDAGÓGIA

A korokon átívelő pedagógia többféleképpen mutathatja be a nevelést. Amikor viselkedést formáló pedagógiai gondolkodásról beszélünk, akkor azt látjuk, hogy a nevelés nem más, mint tudatosan megtervezett környezeti hatás. Ilyenkor a pedagógus tevékenysége leginkább a *szobrász* munkájához hasonlítható, ugyanis embert farag az alakatlan masszából.

Egy másik gondolkodás arra teszi a hangsúlyt, hogy a vágyak kielégítése gyakran társadalmi akadályokba ütközik, például illemszabályokba, sőt törvényes tilalmakba. A nevelés feladata az ezt képviselők szerint az, hogy szabályozhatóvá, a társadalmi valósághoz alkalmazhatóvá tegye az ösztönkielégítést. A pedagógus ebben a folyamatban olyan, mint egy erőművet építő *mérnök*, aki azon fáradozik, hogy hasznosíthatóvá tegye az ösztönenergiákat, amelyek eredeti természetüknél fogva esetleg csak rombolnának.

A humanisták szerint olyan környezetbe kell helyezni az embert, amely elősegíti kibontakozását, aminek egyébként a tekintélyelvű felfogás a legnagyobb akadálya, ezért azt teljesen félre kell tenni az útból. A pedagógusnak ezen akadályok elhárításán kell fáradoznia. Munkája leginkább a *szülész* tevékenységére emlékeztet, aki szinte csak elősegíti az amúgy is megszületni kívánó baba világra jövetelét.

Amennyiben összehasonlítjuk⁴ ezeket a nézőpontokat, és értelmezni próbáljuk egy szobrász, egy építőmérnök, illetve egy szülész tevékenységét, akkor könnyen ráismerünk, hogy mindegyik alkalmazására könnyen tudunk példát hozni – attól függően, hogy az adott diáknak mire van szüksége, illetve mivel oldom meg valóban a szituációt. Napjainkban a humanista emberkép térdhódítását figyelhetjük meg, de azért mind a három jelen van a gyakorlatban, pontosabban a fölvázolt három irányzat legkülönbözőbb variációi, sőt a főirányok átfedése és keveredése is. Hiba lenne tehát azt állítani, hogy mint pedagógusok csak

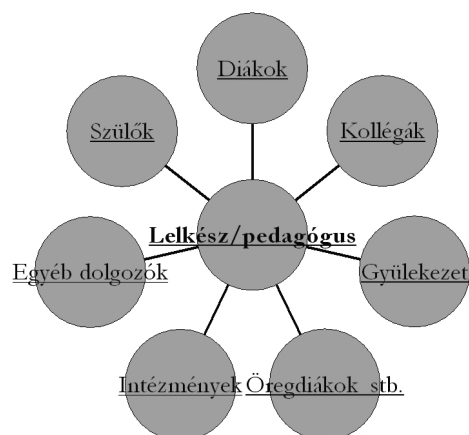
„szülésként” dolgozhatunk, még ha ez tűnik a lelki nevelés folyamatában a leghitelesebbnek is.

A *keresztény pedagógus* a humanista szemléleten is túlélhet. Az ő számára ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy ismerje meg a különféle pedagógiai gondolkodásmódokat és az azokhoz kapcsolódó módszereket, de tartsa meg szilárdan keresztény identitását, ne tévessze szem elől a legfontosabb célt. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy mindent vegyünk át, ami jónak látszik, de a viselkedésformálótól biztosan megtanulhatjuk a következetességet, az ösztön szabályozóktól a gyermek szükségleteire való odafigyelést, a humanistáktól az értő figyelmet. Hamar meg látjuk azonban, hogy a következetesség nem sokat ér szeretet nélkül, a szükségletek kielégítése célt téveszt határozott erkölcsi iránymutatás nélkül, az értő figyelmet pedig feltétlenül ki kell egészíteni a következmények és a szükséges korlátok egyértelmű felállításával.

A keresztény pedagógia mindig ott valósul meg, ahol a pedagógus Jézus tanítványa lesz. Tanítvány pedig csak az lehet, aki mindenki másnál jobban szereti Jézus Krisztust. Ideális esetben ezek az emberek azok, akik biztosítják az iskolában a lelki nevelést, az iskola spiritualitását.

Az *iskolai spiritualitás olyan atmoszférát* jelent, amelyben sok eltérő diákkarakter találhat beszélgetőpartnerre, önként vállalt kísérőre az élet összetett kérdéseiben. Akkor erősödnek jó irányba a felekezeti iskolák, ha az egyes tanári karokban kirajzolódnak és megjelennek azok az egyéniségek, akik a mai kommunikáció szintjén is képesek visszatükrözni az alapvető keresztény értékeket. Fontos, hogy képesek legyünk

- motiválni és kezdeményezni, illetve motiváltnak maradni,
- érzékenyek és kreatívnak lenni,
- jól kommunikálni,
- bevonni másokat munkánkba, illetve feladatokat kiosztani,
- az oktatás törvényi/jogi szabályozásával is tisztában lenni,
- rendszerességet és igényességet mutatni munkánkban,
- elég bátorságot meríteni a hibák belátásához.

⁴ Vö. Pálhegyi Ferenc: Van-e keresztény pedagógia? In: *Evangeliumi nevelés*, 138. o.

AZ ÖNTÖZÉS IRÁNYA

Az ábrázolt kapcsolatrendszer valószínűleg sokak számára evidencia, mégis jó látni összefüggéseiben, hogy milyen partneri viszony szükséges az egyházi oktatásban résztvevők között. Amennyiben saját magunkat tesszük a kör közepére – nemcsak iskolalelkészként, hanem hiteles pedagógusként –, azt láthatjuk, hogy a Pál által említett öntözés nem csak a diákok felé kötelességünk.

AZ ISKOLAI NEVELÉS SZÍNTEREI

– ALKALMAK, PÉLDÁK

E pont alatt felsorolhatnánk az összes iskolai önképzőkört, kórust, színjátszókört, szakköröket, sportköröket, kirándulásokat, tábort, illetve egyéb lehetőségeket, de fontos meglátni, hogy mindezeknek csak úgy van értelme, ha közösségi élményt is nyújtanak. Természetesen fontos az egyéni fejlődés, illetve a tehetséggondozás és a felzárkóztatás, de a lelki nevelés szempontjából csak azt hangsúlyozhatjuk, hogy a keresztyén közösség megtapasztalása lehet a célunk.

Ebben segíthetnek bennünket az egyes közösségek (óvoda, iskola) hagyományai, amelyek nem egyenlők a szokásokkal. Fontos meglátnunk a különbséget a tartalommal megtöltött hagyományok és a sokszor görcsössé merevedett, élettelen szokások között.

Ha példákön gondolkodom, mindig szívesen emlékszem vissza a Sylvester János Protestáns Gimnáziumban töltött másfél évmre, ahol nemcsak közös imádsággal kezdtük a napot (ahogyan most is tesszük Sopronban), hanem mindennap rövid áhítatot tartott egy-egy tanár. Volt heti ének, illetve egy – az iskolalelkész által összeállított – rövid magyarázat, amely minden reggel biztosította a virtuális iskolai közösséget.

Ugyanez lehetséges akkor is, ha napközbeni istentiszteletet tartunk. Ilyen van most már a teológián is, ez volt a tapasztalatom indiai munkám során, illetve amerikai egyetemem évm alatt is. A hétkezdi istentiszteletnek természetesen szintén van szerepe, de a hétfő reggeli rideg templom nem biztos, hogy ugyanannyira vonzó – és ilyen szempontból közösségépítő –, mint egy szerda 4–5. órában tartott istentisztelet.

A soproni Eötvös Gimnáziumban néhány évm keresztül egész nagy sikerrel működött az úgynevezett szülői klub, amely talán pontosan azt volt hivatva összekötni, amit az elején tárgyaltunk vetés és öntözés kapcsán. *Várszegi Asztrik* mondta,⁵ hogy az egyházi iskola imádkozik és dolgozik. Imádságával lelkeket nemesít, oktató-nevelő mun-

⁵ Idézi Solymár Mónika: *Az egyházi iskola*. In: *Ablaknyitás*. Szerk. Szabó Lajos. Luther Kiadó, Budapest, 2004. 174. o.

kájával egy szavakkal ki nem fejezhető tapasztalatot akar továbbadni: *az Isten szeretet*. Hiszem, hogy a fent ábrázolt kapcsolati rendszer elemei közül minél többel kell tartanunk úgy a kapcsolatot, hogy ez az üzenet, az egyházi iskola önmeghatározása valósággá legyen.

NÖVEKEDÉS?

Azt érezhetjük, hogy a mottóbeli igéből ez a legkevésbé a mi feladatunk. Ez talán igaz is, hiszen csak meghatározott ideig tartozunk felelősséggel a ránk bízott diákok iránt – bár ki ne szeretne úgy dolgozni, hogy látja, áldás kíséri munkáját?

Ha mégis megélünk néha egy-egy életsorsváltást, egy-egy keresztelést vagy konfirmációt, akkor csak a növekedést adónak adhatunk hálát. Hiszen a növekedést Isten adja – ez pedig arra szabadíthat fel bennünket, hogy nem kell, hogy erőltetett és görcsös legyen a nevelésünk, s különösen nem lehet az a hit dolgaival kapcsolatos tevékenységünk.

Diákjainktól a hit kérdéseiben nyitottságot várunk el. A nyitottság minden szempontból fontos, az egész iskola lelki arculatát, hitelességét meghatározza. Legalább ennyire fontos az ökumenikus nyitottság is, hiszen a „távrol” jövők számára nem a felekezeti különbségek a fontosak, hanem az, amiben mi, keresztyének egyformák vagyunk.

Hogyan lesz ebből hit? Hogyan lesz ebből hitre nevelés? Ez a közvetlenül nem látható és nem mérhető hit Isten ajándéka; hallásból van ugyan, de az isteni kegyelem következménye. A Szentlélek hív el bennünket és világosít meg, ahogy *Luther* írja a *Kis káté*ban a második hitágazat magyarázatában. Van-e hát valami szerepe a nevelésnek, az emberi közreműködésnek?⁶ Egyértelműen igen. Ha ugyanis nem lenne, akkor az igehirdetés is hiábavaló lenne. Munkálkodásunk, egyebek között az ifjúság nevelése nem hiábavaló, csak azt kell világosan látnunk, amit a mottóban is megfogalmaztunk: hogy vethetünk és öntözhetünk ugyan, de a növekedést az Úr adja.

Ha az eddig elmondottakat el tudjuk fogadni, akkor világos a szülők és a nevelők feladata. Jól kell vetni, és jól kell öntözni, nem elfeledkezve arról, hogy buzgón kell kérni a teremtő Istent, hogy adjon növekedést, azt is tudva, hogy a kérő imára nem az Atyának van szüksége, hanem nekünk – azoknak, akik vetünk és öntözünk, azért, hogy elhiggye a világ, hogy ő küldött bennünket, ő állított munkába.

Pantha rhei! – Mai világunkra nézve az ókori bölcseknek különösen is igazuk van, amikor azt mondják, hogy minden változik. Minden változik, de talán ha a megfelelő szemlélet, a folyamatos megújulásra való motiváció és a szeretet megmarad, akkor azt mondhatjuk, hogy előkészítettünk valamit az aratásra.

⁶ Lampérth 1997, 204. o.

Fordítani pontosan, szépen...

Jelen írásomban néhány megjegyzést fűzök bizonyos mindennapi egyházi szóhasználatunkban gyakran előforduló egyházi (egyházszervezeti) fordításokhoz és fordításokhoz.

Az idei Gerhard-émlékév kapcsán figyeltem fel ismét a rögzült, ámde téves „fődiakónus” kifejezésre. A pusztán tüneti kezelést elkerülendő szükséges néhány alapvető kérdést is újragondolni vagy megvilágítani:

1. Az ortodox egyház igazgatási szintjei lassan alakultak ki, gyakorlatilag egységesek az egész világon; eltérést az okoz, hogy nem mindegyik autokefál vagy autonóm egyházban található meg minden szint vagy elnevezés. Ezt a tényt az egyházak létszámában (néhány tízezer: Jeruzsálem – néhány tízmillió: Oroszország) és földrajzi tagoltságában meglévő eltérések (egy sziget: Kréta, Ciprus – egy földrész: Alexandria és egész Afrika) igazolják. A görög kifejezések szláv formái átvett vagy tükörfordított szavak.

2. Mindez nagyrészt igaz a pápa jogi fennhatóságát elismerő, „unitus”¹ egyházak (görög katolikus, örmény katolikus, kopt katolikus egyház stb.) esetén is.

3. A latin egyház² világegyházként ragaszkodik az egységesen értelmezett szervezeti elemekhez, az eltérések³ – amelyeket bizonyos régi privilégiumokra vezetnek vissza – levezethetők az általános szabályból, újakat nem engedélyeznek, a meglévőket is csökkentenék. Vita esetén a kódex latin szövege a perdöntő.⁴

4. Az egy nagy egységbe összefogott egyházak – anglikán, metodista – szervezése is megközelítőleg egységes.

5. A protestáns – és ezen belül is markánsan az evangélikus – egyházak fejlődésének kontinensünkön négy altípusa van:

- a latin hierarchia helyére lépő államegyházak (Skandinávia, Baltikum)
- a latin egyházszervezet mellett kialakult egyházak (Európa nagy része)
- követségi vagy kereskedelmi gyülekezetekből kinőtt szórványegyházak (Dél-Európa, Egyesült Királyság)
- bevándorló egyházak (Oroszország)

Az augsburgi vallási interim után az államegyházi helyzet is rendkívül polarizált volt: államegyház, uralko-

dói felügyelet,⁵ az autonómia garantálása, a másodrangú szerep kimondása, üldözés. (Egyetlen példa: a *püspök* kifejezést sok helyen a katolikus egyház kizárólagosan magának követelte, ezért jelenik meg a szó latinra fordított formája, a *szuperintendens*. Mindkettő felügyelőt jelent eredetileg.)⁶ A fentiek, valamint az adott területeken megtapasztalható, rendkívül eltérő társadalmi berendezkedés, többnyelvű közösségek, területi és létszámtérések, az állami közigazgatás sajátosságai, helyenként pedig a szomszédtól minden áron különbözni akarás eredményeként szinte áttekinthetetlenül sokféle szervezet alakult ki.

A 19. század utolsó harmadában alakult ki az egységes Németország a maga – abban a korban – 27 államával és szabad városával. Ez a szám töredéke volt a száz évvel korábbinak. A század elején már megtörtént egy csökkentés a bécsi béke következményeként. Az egyházi spontán fejlődés mindig lassabb volt, a diktatúrák radikális hatásait nem is említve. Több államban párhuzamosan működnek azonos hitvallású egyházak.

Földrajzi, nyelvi okokból vagy a világi közigazgatáshoz való idomulás miatt, esetleg adminisztrációs szempontok alapján az egyház-igazgatási szintek száma 2-4 között változik, ám bár néha alrendszeres vagy részegyesülések miatt 5-6 is lehet. Ez a sokszínűség is lehet zavar vagy káosz forrása.

A szóhasználatot nehezíti, ha egy fogalom megjelölésére több kifejezés él egymás mellett, illetve ha ugyanazon kifejezés több értelemben használható. Ha e kettő egy időben lép fel, a tévedés és a félrefordítás biztosított.

Nézzük először a lehetséges kormányzati szinteket:

1. Gyülekezet: a lelkész a délnémet területen *Pfarrer* (ezt használja a katolikus is), északon *Pastor*. A *Priester* áldozópap az ószövetségi értelemben, de az ortodox és katolikus kollégára is vonatkozhat.

2. A segédlelkész kifejezése a *Vikar*, illetve a *Lehrvikar*. A monarchia korából származó *Kaplan* ma inkább a katolikus terminológia része, de önállóbb jelentéstartalommal, inkább a „templomigazgató” a jó kifejezés.

3. A *Pfarrer zum Anstellen* (Pfr. z. A.) próbaidős lelkész.

4. Az igazgató lelkész lehet *Oberpfarrer*, *Leitender Pfarrer*, *Stadtpfarrer*; óvakodni kell a *Pfarrer-Direktor* szolgai, de értelmezhetetlen tükörfordításától.

5. Esperes (kisebb körzet ordinációs joggal fel nem ruházott vezetője): *Senior* (öreg), *Dekan* (tíz lelkész vezetője), erdélyi szász formájában *Dechant*, *Kreisoberpfarrer* (körzeti főlelkész), *Superintendent*, *Probst* (prépost). Nagyobb városok több esperesét koordinálóként: *Stadtdekan* vagy *Stadt-*

¹ Német nyelvterületen az „uniert” kifejezést használják, amelyet „uniált” formában magyarítunk.

² Egyházi értelemben ez a korrekt, mert a *római* csak liturgikus értelemben használt – a *latin* magában foglalja a római, emellett a mozarab és az ambrózián rítust is (CIC 1983. 1. kánon).

³ Püspökválasztási jog délnémet, osztrák és svájci káptalanoknak, primási jogosítványok Esztergomnak...

⁴ A CIC bevezetése.

⁵ *Landesherrliche Kirchenregiment*.

⁶ Az angol rendőri hierarchia ma is használja.

superintendent. A legnagyobb kísérletezők az egyházi struktúrák terén a bajorok: amikor a két nagyváros, München és Nürnberg nagy esperességeit felosztották, *Prodekanat* (alesperesség) néven jött létre 4, illetve 3 alakzat. Ma a számuk 7, illetve 5, vezetőjük immár esperes.

6. A prépost lehet csak cím, mint Finnországban, de a dómprépost a székesegyház igazgató lelkésze, aki hivatalból esperes és püspökhelyettes is.

7. Egyházkerületszerű területek vezetője, ordinációs jogokkal feljogosítva lehet *Prälat* (prelátus), *Landessuperintendent* (országos – értsd: tartományi – szuperintendens), *Kreisdekan* (körzeti esperes), *Visitationsoberkirchenrat* (vizitáló egyházfőtanácsos), *Probst*.

8. A püspök (*Bischof*) előfordulhat *Landesbischof* (tartományi püspök) formában is. Érsekek csak a Balti-tenger keleti részén található, szinte minden nyelven a görög *archiepiskopos* szó formálódását látjuk.

Bemutatunk két szemléletes példát azonos kifejezés eltérő jelentéstartalmára. A *Senior* szó eltérő jelentései:

– Ausztriában a szuperintendens helyettese (rendszerint kettő vagy három van).

– Magyarországon a reformáció korában az esperes megnevezése (az egyházmegyéé a fraternitás), Szlovákiában ma is így használják.

– Bajorországban a legelső egyház-igazgatási szint – *Dekanat* – vezetőhelyettese, megfelel a mi espereshelyettesi feladatunknak.

– Hamburg és a Hanza-városok egyházaiban régebben az egyház lelkészi vezetője (püspök), a múlt század második harmadában annak a helyettese.

A *Kirchenrat* (egyháztanács, egyháztanácsos) szó eltérő alkalmazásai:

– Magyarországon a presbitérium elnevezése.

– Csehországban a két világháború között az egyházkör lelkészi vezetője (esperes).

– Ausztriában és Németországban az adminisztrációban dolgozó középvezetőt jelöl, vagy elismerő címként használják.

– Bajorországban a korábbi évtizedekben elismerő cím volt, amelyet a nyugdíjkorhatár előtt szinte minden lelkész megkapott; mára kifutóban van.

A szóösszetételek tovább nehezíthetik a képet, mert az adott szó másképp fordítandó különböző kifejezések előtt vagy után. Erre talán a *General* – latin eredetű és egyebek között az angolban is gyökeret vert – német szó vizsgálataival lehet rávilágítani:

– *Generaldirektor*: vezérigazgató

– *Generalversammlung*: közgyűlés

– *Generalkirchenrat* (SELK): egyházi hivatal igazgatója

– *Generalsuperintendent*: főszuperintendens a porosz határon túli területeken, tulajdonképpen regionális püspök

– *Generalbischof*: egyetemes püspök

– *Generaldechant*: vezérfőesperes – a 2. bécsi döntés után Magyarországra került észak-erdélyi területen püspök-pótló funkciót betöltő esperes hivatalos magyar fordítású megszólítása.

Ebből a rövid felsorolásból is – amelyet a közigazgatás, a jog és a katonaság nyelvéből vett példákkal könnyen megduplázhathatnánk – látható a kérdés összetettsége.

Még nem szóltam a régi kifejezésekről. Létezett *Reichsbischof* (birodalmi püspök), *Landesprobst* (tartományi prépost – püspöki jogkörrel). Nagyon régen még a katolikus örökség is mérhetőbb volt, mint ma: káptalanként szerepel a lelkészértekezlet vagy a kerületi presbitérium.

Néhány helyen *archidiaconus* is létezett. (A monarchia területén Asch kis egyházában, Brandenburg több körzetében, például Lübenben is.) Fordítani pedig ne féljünk fordítsuk. Vagy semennyire, vagy teljesen: főesperesként.

FELHÍVÁS

A Magyarországi Evangélikus Egyház Gyermekbizottsága egy *imádsággyűjtemény* kiadását tervezi evangélikus gyermekek imáiból. Kérjük a lelkészeket is, biztassák gyülekezetük gyermektageit: ha van olyan imádságuk, amelyet szívesen megosztanának másokkal, amelyről úgy gondolják, hogy más gyerekeknek segítséget jelenthet, amikor imádkozni szeretnének, küldjék el nekünk. A beküldött imádságokat megjelentetjük.

Kérjük, az olvashatóan megírt ima mellett tüntessék fel a „szerző” nevét, életkorát, lakcímét és a gyülekezet nevét. Az imádságok beküldési határideje *április 20.* (péntek). A beküldési cím: Magyarországi Evangélikus Egyház Gyermekosztálya, 1450 Budapest, Pf 21.

További információt Mády Erzsébet gyermekreferensnél lehet kapni a 20/824-5296-os számon. Szeretettel várjuk a rajzokat és imádságokat!

A misszió professzora

A Külmissziói Egyesület felkérésére egy új könyv jelent meg egyik „régí” professzorunkról *Podmaniczky Pál, a misszió professzora* címmel. Hogyan láthatjuk ezt a könyvet, és milyen szerepe lehet ennek a monográfiának ma, a 21. században?

Ez a könyv egy Istentől megáldott életpálya összefoglalása. Ha halljuk ezt a nevet: báró podmanini és aszódi dr. Podmaniczky Pál, azt gondolhatjuk, a báróság és a doktori cím együtt szép pályát jelenthetett. Pedig nem volt könnyű az útja, sőt kifejezetten nehéz. A könyv igyekszik feltárni az egyházi és családi háttérrel is, amelybe beleszületett, amelyben élt és szolgált. Kevesen tudják talán, hogy a család a 13. században került Trencsénbe, és „pod Manini”, a Manin hegység alatti településen indult a „törzs” izgalmas magyarországi története. A misszió professzorának volt egy katolikus püspök őse, aki a mohácsi vész után mind Szapolyai Jánost, mind Ferdinándot személyesen megkoronázta. Később a család egyre inkább beépült az evangélikus egyház életébe, támogatásába és szolgálatába. „Podi bácsinak” – ahogy akkor nevezték, és ahogy nevezzük ma is – nehéz életút adatott. Számomra nagy öröm volt saját önéletrajzi írását olvasni, amelyet a tanári pályázatra adott be. Nehéz gyermekkor után, amelyről nem akar beszélni, két gimnáziummal és már legalább két nyelv ismeretével jelentkezett a teológiára. El tudom képzelni a püspökök és a tanári kar elképedését, de észrevettek benne valamit, amiért felvették. Segédlelkészi és felsőszeli lelkészi szolgálata is igen érdekes és tanulságos. De mindig a katedra vonzotta, érezte, hogy Isten elhívása tanításra szól. Pozsonyi, eperjesi próbái után került Sopronba, és 21 évig tanított, nevelt sok nemzedéket egészen 1949-es haláláig. Még vannak lelkészek, akik hallgatták őt, de egyre kevesebben.

Ez a könyv hozzájárulás az ébredéstörténehez is hazánkban. Annak egy „személyes szelete”. Ebből a szempontból sokat merítettem dr. Anne-Marie Kool köteteiből is. Mert „Podi bácsi” bekerült az akkori egyházi, pontosabban egyházi egyesületi, ébredési élet vérkeringésébe. Konferenciákra kezdett járni, itt ébredt fel igazán, kapcsolatba került a MEKDSZ-szel, a Bethániával, a Fébével és hamar a Külmissziói Egyesülettel is. Sőt mindenütt szolgálatokat is végzett. Voltak, akik ezt a munkáját kritikával nézték. Pedig ő nem akart egyebet, mint – az ő szavával – híd lenni az egyesületek és az egyház között. Az volt a vágya, hogy az egyesületekben fellobbant láng lobbanjon fel a protestáns egyházakban, a miénkben is. Aki a magyar ébredéssel foglalkozott vagy szeretne foglalkozni, annak ez a könyv és professzorunk tanítása igen érdekes és izgalmas, tanulságos lehet. Talán egy mai, új ébredés szolgálatában is segíthet.

Ez a könyv súlyos tanító szó is. Nem könnyű olvasmány. Lehet, hogy „megüti” szemünket, hogy a könyvben sok a kurzív szöveg. Ami így került ki a nyomdából, az mind a misszió professzorának szövege, tanítása egy-egy dolgozatában. Azt hiszem, az egyháztörténet igazi művelése nem az, ha valakiről sokat, talán szépet is írunk, hanem ha őt magát megszólaltatjuk. Szeretném, ha ez történne; a könyvet azzal a szándékkal írtam, hogy magával „Podi bácsival” találkozzunk. Amint ez a találkozás életre szóló volt akkori tanítványainak, úgy nekünk is életre szóló lehet. De itt még tovább kell lépnem. A misszió professzora mindig Urával akarta találkozatni olvasóit és hallgatóit. Ennek a könyvnek is ez a végső szándéka. Aki akkor ébredést adott, ma is megújíthatja egyházunk életét szolgálóján keresztül.

Végig kell haladnunk *pedagógiai* dolgozatán. Izgalmas, ahogy leírja, a „pápas egyház” szolgát akar faragni követőiből, a humanizmus pedig „hőst” akar csiszolni tanítványjaiból. Minderre bőven példát is ad a könyv. Professzorunk eljut *Lutherig* és megáll nála, aki azt vallotta: a keresztyén ember hitben szabad és a szeretetben szolgál. Ez a nevelés igazi célja, ez az evangélikus, sőt evangéliumi, krisztusi pedagógia.

De megszólal egyik dolgozatában az *istentisztelet* kérdéséről is. Talán nekünk ma furcsa: „valláspszichológiai és dogmatikai” alapon. Ma egyszerűen így mondhatnánk: szubjektív és objektív oldalról. Mi az istentisztelet lényege? Nem a *theourgia*, a mi szolgálatunk, hanem a *Gottesdienst*, azaz Isten szolgálata. „Isten szól hozzánk igéjében, és mi válaszolunk neki énekekben és imádságban” – írja Luther gyermeki egyszerűséggel. Nem igaz, hogy Luther közönyös lett volna az istentisztelet megújítása ügyében. Akkor nem írta volna meg a *Német misét*. De az igaz – írja –, hogy az istentisztelet megújulása nem önmagában a liturgiában rejlik, hanem az ígéhirdetés megújulásában. Ott újul meg az istentisztelet, ahol az evangélium szólal meg! A liturgia „másodlagos” kérdés, vallja.

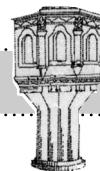
Megszólal *szépiróként* is a misszió professzora. Valaki megkérdezte tőle egyszer, talán kicsit magabiztosan: van-e keresztyén szépirodalom? Hallgatott, majd megszólalt: *de lehet hittel írni!* Igen, ezt nemcsak vallotta, hanem gyakorolta is. Istentől kapott talentumát, 17 vagy 18 nyelv ismeretét, költői és prózaíró tehetségét semmi másra nem akarta felhasználni, mint arra, hogy embereket Jézushoz vezessen. Gondoljunk a *Megszabadított élet* című könyvére vagy verseire. Érdekes részlet, hogy ebben a témában a hatvanas években pályázatot írtak ki, és egy harmadéves teológus, *Reuss András* írt egy nagyszerű dolgozatot. Ezt is felhasználtam, hálásan, a könyvben.

Ennyi előjáték után következik a fődallam: a misszió. Két nagy dolgozatát idézem ebből a szempontból. Az egyik címe nekünk talán furcsa: „Luther és a belmisszió”. Azt lehetne kérdezni, hogy jön össze ez a kettő, hiszen a belmisszió fogalma sokkal Luther után született. De Luther szolgálata az egyház megújításának szolgálata volt. Belmisszió volt ez a javából. A misszió professzora végigveszi a belmisszió belső és külső adottságait, az akkor még szokatlan bibliaórák tartásának módjától egészen a templomok fűtéséig és világításáig. Ma már sok minden „természetesnek” tűnik, de még a 21. században is sokat tanulhatunk a 20. század professzorától. Érdekes, ahogyan kitér a társadalmi kérdésekre, a munkások tanítására is.

Az igazi főtémája „Podi bácsinak” és a könyvnek is *a külmisszió*. Doktori disszertációjának címe: *A misszió tudományának vázlatja*. Ez a dolgozat elhelyezi a missziót a teológia tudományának keretei között. Megmutatja, hogy a teológia nem teljes a missziológia nélkül. Ha az evangéliumok „ide futnak ki”, a teológiának is itt a csúcsa, ez kell, hogy a célja legyen. A dolgozat tárgyalja a misszió bibliai alapvetését, megvizsgálja a missziót a dogmatika szempontjából is, majd tárgyalja a gyakorlati teológia keretében is, és az egyháztörténetbe beágyazza a misszió történetét is. Végigtekinti az egyetemes misszió történetét,

de külön elemzi az evangélikus egyház missziótörténetét – ahogyan ő mondja: nem a misszió történetét, hanem a missziói tudat fejlődését egyházunkban. S nem áll meg a disszertáció szintjén, hanem tudományát „aprópénzre váltja”, ontja a cikkeket a belmissziói munkaprogramokban, a *Hajnal* című lapban és egyéb újságokban is. S az ember érzi, ott van elemében, ott van otthon, ahol a misszió gyakorlatáról szólhat. Így jut el szinte saját koráig az evangélium ügyének terjedésében a világon. Érdemes ebben a részben alaposan elmélyedni. Szoktuk mondani, hogy a 21. század egyháza ökumenikus lesz, vagy nem lesz. A misszió professzora szerint ökumenikus és missziói lesz, vagy nem lesz.

Nem túl régi témát vettünk elő a misszió terén? Kezemből egy új kiadvány például: *Magyarország – missziói terület?* Az első mondata: „A missziós teológia az utóbbi fél évszázadban annyira gyökeresen és gyorsan megváltozott, hogy ma már ezen a téren – a 21. század elején – paradigmaváltozásról beszélhetünk.” Az egész könyv nagyon tanulságos és igaz. Akkor miért Podi bácsi tanításáról szólunk? Azért, mert ő a misszió alapjait rakta le. S az építkezést az alapoknál kell kezdeni. A jó alapra lehet építeni. A Luther-kutatás jelszavával élve: az alapokat megtanulva haladhatunk előre Podmaniczky Pállal. A könyvből sokat tanulhat a mai nemzedék is.

HÚSVÉT 2. NAPJA

• 1Sám 2,1–6

Sámuel születésének öröme, a meddőségből szabadult Anna hálaéneke kerül húsvéthétfőn ünneplő gyülekezeteink elé. Izgalmas homiletikai kihívás, hogy a legutóbb 1970-ben az újév utáni vasárnapra előírt textus alapján hogyan szólal meg most igehirdetéseinkben a húsvéti hitet teremtő Isten. Különleges alkalom nyílik arra, hogy a halálon győztes Krisztus ereje, amely Emmaus lehangolt zarándokait (Lk 24,13–35) és az alternatív lekióparban megjelenő pogány Kornéliuszt (ApCsel 10,34–43) is megragadta, a szabadítás nagyívű narratívájából kapcsolópontokat kínáljon Anna énekén keresztül.

A szövegből kiindulva

A születés felett érzett hála és öröm hangja, amely az ének felütését adja (2,1), tematikailag sokkal közelebb vinne az inkarnáció csodájához, semmint a halálból való szabadulás misztériumához. Ezt erősítik azok az áthallások, amelyeket minden exegéta siet kimutatni a Magnificattal rokon vonások kiemelésével. Mégsem ez, a termékeny válást, a szülési élményt mélyítő gondolatkör jelenik meg főként Anna – vagy akár Mária – énekében. Azt csupán a 2,5b vers rögzíti: *Hetet szül, aki meddő volt, és gyászol, akinek sok fia volt.* Anna hálaímája mintha nem lenne pontosan megfeleltethető ellentétpárja annak az első, elkeseredett, egész lelkét kiöntő imának (1Sám 1,10kk), amelynek drámaiságában mint a partra vetett, fuldokló hal jelenik meg. Meddőségében minden személyes sérelmével, tehetlenségével, végtére teljes kitaszíttóságával, vagyis társas létezése halálával szembesült. A gyermek fogantatása és születése ezért sem egyszerűen individuális hálaénekbe torkollik. Egyéni „termékenységhimnusz” helyett a szabadulás, a szabadítás szociális, közösségi aspektusai kapnak erőteljesebb hangot. Az emberi élet forgandósága és Isten szilárd léte feszül egymással szembe. Isten közbeavatkozása

sa minden különösebb indok nélkül visszájára fordíthatja az eseményeket. Harci siker és leigázottság, jóllakottság és éhezés, meddőség és termékenység, halál és élet képeiben szembesülhetünk az isteni intervenció eredményével. Több kép erősíti meg a felemeltetést, mint a taszítást.

Az ének műfaji sajátosságai alapján többen is kimutatták, hogy Anna énekének gyökerei egy, a silői szentélyben hagyományozott királyi *győzelmi énekig* vezethetők vissza, amelyet minden bizonnyal ismertek és előszeretettel használtak is a zarándokok. Az eredeti hangsúly Izraelnek az ellenségei fölötti győzelmére esett, amelyet a Seregek Urára tekintő nép vív ki. Anna énekében áthangszerelve jelenik meg a győzelem, a szabadulás motívuma. Előszörban a meddőség átkától, az évenként megismétlődő, megalázóan kínos szertartásoktól való szabadulásáért, amelyekben a vetélytárs asszony, Peninna fölényes, gúnyos játszmái (1,6) tették elkeseredetté Annát. A szabadulás tágabb kontextusában Izrael történetének különleges átmeneti ideje áll, amely egybeesik ezzel a személyes üdvtörténettel, s amelyben a királyság előtti Izrael éli végnapjait.

Érdekes egy pillantást vetni arra is, milyen különleges helyet foglal el Anna éneke a zsinagógai közösség életében, ahol az új esztendő beköszöntét jelző rós hasán első napjának második olvasmányaként hangzik el (mint próféta könyvekből vett lekió, haftára). Az elhangzó ígéret a sófár hangja erősíti fel. Új kezdetet jelöl mindez, amelyben az ígért gyermekeiért adnak hálát, és bennük tekintenek előre. Izsák feláldozása helyett Isten közbeavatkozására kos akad a bokorba, s a kosszarv hirdeti a fiú áldozati halála miatti rettegéséből eszmélő apa örömét. Anna hálaéneke a meddőségből erőre, életre kapott asszony hangja, aki 2,1-ben Istentől nyert ereje és hatalma jeleként szarvakat növeszt, szó szerinti fordításban: „Vigad szívem az Úrban, *magasra emelkedik szarvam az Úrban.*”

A klasszikus rabbinirodalom további érdekes szempontokat kínál annak az egyáltalán nem mellékes részletnek a tisztázására, hogy hogyan keveredhetnek királyi uralomhoz kapcsolódó képek Sámuel próféta születésének elbeszélésébe. Többen Saul születésének helyzetére vonatkoztatják a szöveget. Más megoldást kínál az a Targum-

részlet, amelyben Jonathan ben Uzziel kifejti, hogy az ének első felében Sámuel későbbi prófétai szerepére történik utalás, majd a következő történeti eseményekre utalnak a képek: Szanhérib lerombolja Izráel királyságát, Nebukadneccar elesik hatalmától, a babiloni fogság véget ér.

G. E. Wright rokon vonásokat mutat ki Mózes éneke és Anna éneke között (különösen is 5Móz 32,39–42-vel), amelyek megalapozzák Izráel monarchia előtti szent háborújának tradícióját. Legközelebbi ószövetségi párhuzamos helye pedig éppen a Sámuel könyveit keretező másik ének, a Dávidé (2Sám 22), amelyben ugyancsak a király uralmának, a felkentnek nyújt segítséget Isten.

A 113. zsoltárban szó szerinti idézetek után áll az Anna helyzetére történő visszautalás: *Megengedi, hogy a meddő úgy lakjon, mint fiaknak boldog édesanyja.*

A szószék felé fordulva

Mit jelent halálból életre kelni?

„Ő visz le a Seolba és hoz fel onnét.” (2,6b) A legerőteljesebb kapcsolat a húsvéti ünnepkörrel ebben a mondatban rejlik. A textusban rejlő további fontos krisztológiai tartalom kibontása is kezdődhet innen. A „halálból életre” szimbólum összes aspektusa, minden, amit Anna meddő helyzetét alapul véve a társadalmi kitaszítottságról, a kirekesztésről, az izolációról elmondhatunk, gazdagíthatja, mélyítheti mondandónkat. Ezt is jelenti az új élet Krisztusban. Kívül rekedtből integrált, megalázottból felemelt. Az új élet mégsem csupán társadalmi integráció, hanem az Istenhez tartozás tudata, vállalása. A Seol az elképzelhető legmélyebben fekvő hely (5Móz 32,22; Ézs 7,11), máshol a vizekkel összefüggő mélység (Jón 2,3–6), és tükrözi a bibliai kor kozmológiáját mint az alvilág képe. Krisztus mint a lét mélységét jelentő valóság létünk mélységének találkozási pontjaiban kínálja a találkozást.

Meddő és gyümölcstelen életek reménye Krisztusban

Húsvét hétfőjén, a locsolónapon, amely ősi keresztelési és termékenységi konnotációk hordozója is, ez a hálazsoltár a terméketlen életük miatt kétségbeesettek felé is oda kell hogy fordítson. A krisztusi jó hír bevonja a választottak közösségébe az etióp eunuchot és a gyermektelen nőt is. Bevonja nemcsak a nagycsalád modelljét felmutatókat, hanem a gyermektelenség kínját átélő párokat is. Létezik egy internetes közösség, amely keresztény alapítványként imádságos háttérrel kíván biztosítani azoknak, akik meddőség, spontán vetélés vagy gyermekhalál miatt néznek farkasszemet félelmeikkel (www.hannah.org). Ma Magyarországon mintegy 100-150 ezer párt érint a meddőség (2004-es adat). A kereszténység a velük együttérző és jelen állapotukban is Krisztusban teljes életet kínáló modellt használhatja Anna, Sára, Ráchel, Manoah felesége, Anna és Erzsébet történetét. Az isteni intervenció egyirányú olvasata súlyos teológiai tévedésekhez vezet. Ha elfogadjuk, hogy Isten ad med-

dőséget (1,6) és gyermeket is, nem lehetünk a sikerteológia Peninna-féle olvasatában furdőzők. Akár egyetemes könyörgő imádságunk része is lehet az a fajta „informált imádság”, amelyre *Moltmann* is biztat: „...a másokért tartott »informált imádkozás« felébreszti a másik sorsában való részvétel elszántságát, még ha az csak az együtt szenvedő vagy együtt örvendező érzésnyilvánítás szintjén marad is.”

Anna éneke egyszersmind Jahve-himnusz. Az öröm alapja az az új istenismeret, amelyben Anna megtapasztalja, hogy Jahve *szabadító, szent, kívülre senki sincsen, kőszikla, mindentudó*. Isten *olyan cselekvő*, aki minden emberi erőfeszítés és konvenció ellenében használja választottait, hogy visszhangozzák az ő különleges befektetését e világ menetébe. A legmegrázóbb beavatkozása és befektetése e világ menetébe maga Jézus. Ő lesz annak a jele, hogy Isten nem fogadja el a világ hatalmi struktúráját, berendezkedését olyanak, amilyen. Az ezzel való felszabadult ütközés, amely haláláig töretlen marad, teszi a názáreti Jézust *Christus Victor*rá – még feltámadása előtt. Mai követőin is számon kéri azt a társadalomformáló erőt, amelyben a remény nélkül élők, gyengék, erőtlének, hatalomtól megfosztottak és szegények életén át ragyoghat fel szabadító jó híre. Amit Pál így ad vissza: *Sőt azokat választotta ki az Isten, akik a világ szemében bolondok, hogy megszégyenítse a bölcséket, és azokat választotta ki az Isten, akik a világ szemében erőtlének, hogy megszégyenítse az erőseket: és azokat választotta ki az Isten, akik a világ szemében nem előkelők, sőt lenézettek; és a semmiket, hogy semmikké tegye a valamiket; hogy egyetlen ember se dicsekedjék az Isten színe előtt.* (1Kor 1,27–29)

A fentiek mellé illeszttem Vető Béla 1970-es homiletikai előkészítőjének három különböző regisztrációban felvázolt üzenetét (1Sám 2,1–8).

1. Imádkozz
 - a) az Úrra tekintve,
 - b) örvendezve,
 - c) hálás szívvel.
2. Örvendezve adjunk hálát Istennek, mert ő
 - a) a szívek ismerője,
 - b) szabadító,
 - c) újat kezdő Úr.
3. Alázzátok meg magatokat Isten keze alatt!
 - a) Isten nagyobb nálunk.
 - b) Isten hatalmának felismerése alázatra tanít.
 - c) Alázatos felelősségtudatra van szükség.

Aradi György

Tallózó

„Anna azt, ami vele történt, Isten igazságos uralkodása nagy összefüggésébe állítja be. (...) A keveltség, a másik ember megvetése Isten elleni lázadás. Isten azt is tudja,

hogy az ilyen felfuvalkodott emberek életében »nincsenek rendben a cselekedetek« (...) Nemcsak arra van hatalma, hogy halálra adjon, hanem arra is, hogy életre keltsen. Az ószövetségi feltámadáshit villan fel itt, aminek a lehetőségét az Ószövetség kegyesei Isten mindenhatóságában látták. Az ember nem szakíthatja ki életét, sorsát Isten kezéből. (...) Isten mindent megtehet, mert mindent Ő teremtett. A dolgok végkimenetelét is Ő határozza meg. (...) Isten eszkatologikus győzelmét semmi sem tartóztathatja fel. (...) Isten országát nem emberi erő juttatja diadalra: Isten töri össze az ellene perlekedőket, amikor ítéletet tart a föld felett – amire felkente és hatalommal felruházta királyát, a végidők szabadító messiás-királyát. A zsolttár Sámuel születését és életét Isten üdvceleményébe állítja (...). Az ószövetségi *Magnificat*-nak is nevezhető. (...) tüköri Sámuel könyve szemléletét. A legkilátástalanabb helyzetből is van szabadulás, mert Isten mindenható és meghallgató Isten. Az emberi oldal az alázat, imádság, hálaadás, magasztalás.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Anna szavai állnak legközelebb az Ószövetségben a kegyelem evangéliumához, ahogyan az az Újszövetségben feltárul. (...) A királyságok könyveinek elején az igazi Király látható prófétái látomásban.” (Arno C. Gaebelien: *Ószövetségi kommentár. Evangéliumi Kiadó*)

„Az Úr megöl, és megelevenít. Mózes is ezt énekelte (5Móz 32,39). Mennyire jellemző ez Isten minden tetteire az üdvtörténet során! És milyen jól illusztrálja ugyanezt az is, hogy Sámuel a meddő Anna gyermeke! (...) Hát nem ez a Biblia egészének a témája, az a téma, amely olyan világosan kihallható Sámuel mindkét könyvéből? *Csak kegyelemből!* (...) Ő mindent úgy alakít, hogy a Felkent eljöhessen (1Sám 2,10).” (Cornelis van der Waal: *Kutassátok az Írásokat!* Iránytű Kiadó)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(*rajtad kívül senki sincsen...*)

„A XVI. század óta a gondolkodás és az erkölcs arra törekszik, hogy az embert leegyszerűsítse az emberre, vagyis, hogy önmagát amputálja. A pusztuláshoz vezető első lépés az istenítő mozdulat; amikor egy halandó lény úgy érzi, hogy »Istenné válik«: ez lesz széthullásának előestéje...”

(*Ne beszéljétek oly sokat, büszkén, gőgösen...*)

„Istentől nem a teremtettség választ el minket, hanem a magunkra öltött hamis istenség. Isten és miközöttünk nincs más, csak álarcunk vastagsága.”

(*...ne hagyja el szátokat kérkedő szó*)

„A vámszedő mezítelen, a farizeus álarcot visel. Bármily nyomorultak vagyunk is, elég, ha mezítelenek maradunk Isten előtt, ezzel lefegyverezzük őt. A pokolban hamis mel-

tóságunk álarca ég el, s nem sebzett arcunk; nem a bűnünk, hanem a hazugságunk.”

Gustave Thibon: *Jákób lajtorjája*

VERS

Kormos István: *Mozsár*

Húsvét előtt, Karácsony előtt
hányszor törtelek-zúztalak!
Dió, cukor, mák,
dió, cukor, mák,
Széttúzódozott az a világ,
Széttördelődött az a világ,
s te VAGY, hogy lássalak.

HÚSVÉT ÜNNEPE UTÁN 1. VASÁRNAP (QUASI MODO GENITI)

• *Ézs 40,25–31*

De tempore

A húsvét ünnepe utáni első vasárnapot, azaz húsvét nyolcadát nevezik kishúsvétnek, még gyakrabban fehérvasárnapnak is. Neve 1Pt 2,2 alapján (*Quasi modo geniti infantis, dominica in albis depositis*) onnan ered, hogy az ógyházban a húsvét vigíliáján megkeresztelt új hívők ezen a napon vetették le fehér ruhájukat. A többi keresztténnyel együtt ekkor vettek részt először – most már mint a gyülekezet teljes jogú tagjai – az istentiszteleten, és részesültek először az úrvacsora szentségében. Ez a szép ősi tradíció él tovább mindazokban a protestáns és katolikus közösségekben, ahol ezen a napon tartják a konfirmációt, illetve az elsőáldozást.

A vasárnap ógyházi evangéliuma Jn 20,19–31-ből a feltámadás estéjének és az azt követő nyolcadik napnak az eseményeit idézi fel. A feltámadott Jézus erőt ad félelemtől zárkózottá lett tanítványainak, felhatalmazza őket Szentlelke által a bűnbocsánat evangéliumának hirdetésére. Nyolcadnapon a Feltámadott újból eljön tanítványaihoz, közöttük a kételkedő Tamáshoz, hogy őt is megerősítse hitében. Ezen evangéliumi szakasz alapján a keleti kereszténységben egyenesen Tamás-vasárnapnak hívják ezt a napot.

A vasárnapi epistola 1Jn 5,4–10-ből pedig nem más, mint a szeretett tanítvány bizonyágtétele a Krisztusba vetett hit világot legyőző erejéről.

A 2005-ben megjelentetett *Liturgikus könyv* az 1986 adventjén használatba vett Agendához képest többletként megadja az ógyházi sorozat ószövetségi perikópáit, amely ezen a vasárnapon Ézs 40,25–31. Ez a prófécia pedig a megerősítés vigasztalását nyújtja mindazoknak, akik az Úrban bíznak.

Így a vasárnap ószövetségi olvasmánya, epistolája és evangéliuma egyöntetűen arról tesz bizonyosságot, hogy a

keresztben erőtlenné lett, ám a feltámadásban mindenkinél erősebbnek bizonyult Jézus Krisztus Istene és Atyja megerősíti és megújítja mindazok életét, akik hisznek őbenne.

Kontextus, textus

Ézsaiás próféta könyvében a 40. fejezettel teljesen új szakasz kezdődik. A megelőző fejezetekre oly jellemző ítélet-hirdetés megszűnik, mivel már bekövetkezett az ítélet. Kr. e. 587-ben, Jeruzsálem pusztulását követően a választott népet Babilonba telepítették. A fogságban lévőknek az ítélet helyett Ézsaiás már örömet hirdet, a szabadulás örömhírét. Az idegen országban, idegen népek és idegen istenek között élő zsidóságnak a jövőről, a boldog hazatérésről, a szabadulásról hangzik a prófécia. Ennek a szabadulásnak a lehetőségét azonban már nemcsak Izrael, hanem minden nemzet ajándékkul kapja az Úrtól. A választott nép megszabadulása a hetven esztendősi babiloni fogságból Círus perzsa király Kr. e. 539-es fellépésével vette kezdetét. Az egész világnak meghirdetett szabadulás pedig az Isten szenvedő szolgájáról szóló ézsaiási messiásjövendölések beteljesítőjében, Jézus Krisztusban és az ő minden emberért véghezvitt keresztáldozatában vált valóra.

Ézsaiás könyvének 40. fejezete a száműzött nép helyzetét tárja elénk. A babiloni világbirodalom társadalmi, politikai, gazdasági nyüzsgésében, az uralkodó réteg fényűzésének látványában, az elnyomó hadsereg dermesztő jelenlétében, a vendégmunkások tömegében élő nép az elfáradás, a lélekben való megöregedés, az egy Isten hitében való megingás jeleit mutatja. Hol van az Isten? Él még? Nem győzték le a babiloniak istenei? Ezt az életérzésüket csak erősítette, hogy napról napra a saját szemükkel látták, amint mesteremberek fémről, fából és agyagból öntötték, faragták és formázták a bálványok tömkelegét. Csoda-e, hogy ilyen körülmények között még Izrael népének legkiválóbbjai is meginoztak hitükben?

Ebbe a csüggeteg életérzésbe hasít bele a próféta szó: *Vigasztaljátok, vigasztaljátok népemet!* (Ézs 40,1) Ebben a kilátástalan helyzetben szólal meg a jövőt láttató reménység hangján Ézsaiás: *Az én Uram, az Úr jön hatalommal.* (Ézs 40,10) Ebben az elerőtlenedett helyzetben hangzik fel a megerősítő ige, textusunk egyik lehetséges kulcsverse: *De akik az Úrban bíznak, erejük megújul.* (Ézs 40,31)

Exegézis (Ézs 40,31-hez)

קַיִ / קִיִּי jelentése: bízni, remélni, óhajtani – de várakozással tekinteni is.

Ebben az értelmezésben párhuzam vonható az ószövetségi textus és az evangéliumban elhangzó jézusi mondat – *Boldogok, akik nem látnak és hisznek* (Jn 20,29) – között annyiban, hogy Izrael népének abban az Istenben kellett hinnie, akit nem láthatott – egyrészt az istenábrázolás ti-

lalma miatt, másrészt, mert Isten eljövételéről mint a jelenben nem látható, ám a jövőben megvalósuló és tettekben megnyilvánuló eseményről prófétál számukra Ézsaiás.

קַיִ jelentése: új erőt nyerni, megújulni, kicserélődni. Ezt a kifejezést használják a ruhaváltásra is. Ebben az értelmezésben pedig lehetetlen nem asszociálni arra, hogy az első keresztények fehér ruhájukat Quasi modo geniti vasárnapján vetették le, azért, hogy egész életükre magukra öltsek a Krisztust (vö. Róm 13,14).

Meditáció után – prédikáció előtt¹

Bizonyára sokan ismerik a következő anekdotát a szovjet időkből:

„Húsvét után néhány nappal a pangás éveinek szovjet pártfőtitkára, Brezsnyev Moszkvában kilépett a pártszékházból az utcára, hogy beszálljon a rá várakozó autóba. A szürkületben egy ember köszönt oda neki, az ortodox szokásnak megfelelően:

– Krisztus feltámadt! – A politikus talán biccentett a fejével, majd egykedvűen folytatta útját a kocsija felé, amikor egy újabb járókelő köszöntötte:

– Krisztus feltámadt! – Mire Brezsnyev így felelt:
– Tudom, már jelentették.”

Krisztus feltámadt! – hangzik a húsvéti üzenet, és mint-ha rezignáltan felelnék rá: tudjuk, már jelentették. Tényleg érdemes lenne egyszer alaposabban utánanézni, mi az oka annak, hogy evangélikus kegyességünkben jóval nagyobb hangsúly kerül a húsvétot megelőző bűnbánati időszakra, mint a húsvétot követő hat hét örömteli megélésére. A keleti rítusú keresztényeknél fontos a böjt, de legalább ugyanilyen fontos a feltámadás örömhírének átélése és továbbadása. Nem véletlen, hogy ezekben a húsvét utáni hetekben ők így köszöntik egymást: *Krisztus feltámadt! Valóban feltámadt!*

Nagyhét és húsvét szolgálatban és a templomlátogatók számában egyaránt csúcsra járatott ünnepei után egy héttel a legtöbb evangélikus istentiszteleti helyen valószínűleg a megszokott, átlagos lélekszámú gyülekezet hallgatja az igehirdetést. Lelkészek és gyülekezeti tagok – remélem – felteszik magukban a kérdést: Miért vagyunk annyian, mint egy héttel ezelőtt? Nagyünnepen miért vagyunk kétszer-háromszor annyian, mint egyébként? (Azokon a helyeken, ahol ekkor van a konfirmáció ünnepe, így hangozhat el ugyanez a kérdés: Itt lesznek-e ezek a fiatalok családjaikkal együtt jövő vasárnap és alkalomról alkalomra?)

Az átlagéletkorban leginkább öregedő, a szolgálatban meg-megfáradó, a feltámadáshitben elerőtlenedő egyházunknak szól az igei biztatás:

A feltámadt Krisztus
– a megfáradtat megerősíti,

¹ Énekjavaslat: EÉ 225 („Az Úr erőtlennel erős, ne feledd, ő él benned!”)

- az elbotlót felemeli,
- a benne bízót fáradhatatlanná teszi.

A megfáradtat megerősíti

Közhely, kissé divat is ma egyházi és világi szférában egyaránt megfáradásról beszélni. Mindannyian megfáradunk a világ rohanásában, a megélhetés, a munka, a mindennapi kenyér előteremtésének gondjában, a hétköznapi ismétlődő egyhangúságában. A hívő ember mindezeket túl elfárad az Istentől elforduló, magának régi és új bálványokat alkotó világgal való szüntelen szembenállásban. Megfáradt, erőtlenné lett életünket egyedül a feltámadt Krisztus erősítheti meg. Ha bízunk benne, együtt és személyenként vallhatjuk az apostollal: *Mindenre van erőm a Krisztusban, aki megerősít engem.* (Fil 4,13)

Az elbotlót felemeli

Ki ne tudná felidézni magában egy-egy sportközvetítés képsorát, amikor az éppen nyeresre álló versenyző megbotlik, és elsőből utolsóvá, győztesből vesztesévé lesz? A bűnben elbotlóknak, azaz nekünk a feltámadás evangéliuma nemcsak az örök élet örömhírét hordozza magában, hanem az új élet kezdésének lehetőségét is a bűnök bocsánata által. A feltámadt Krisztus az elbotlót felemeli, a vesztes győztesévé, az utolsót elsővé, a bűnöst igazgá, a holtat elevenné, az erőtlent erőssé teszi.

Van ennél nagyobb erőt adó vigasztalás?

A benne bízót fáradhatatlanná teszi

Húsvét egyik leggyakoribb mozdulata a futás. Fut a magdalai Mária, futnak az asszonyok, sietve térnek vissza Jeruzsálembe éjnek évadján az emmausi tanítványok, fut Péter és vele „a másik tanítvány”. Futnak, fáradtságuk ellenére is fáradhatatlanul, a feltámadás örömhírével. Számukra a feltámadás evangéliumában Isten ereje mutatkozott meg. Ennek az erőnek köszönhető, hogy a Feltámadott tanúi mind az üdvösség örömhírének hirdetőivé váltak. Ennek az erőnek és a fáradhatatlan biznyságtévőknek köszönhető, hogy emberek szíve ma is megnyílik az evangélium előtt, hogy a feltámadt Krisztus beteljesíti egyházán (rajtunk, bennünk, velünk és általunk) az ősi ézsaiási próféciát: *akik az Úrban bíznak, erejük megújul.*

Németh Mihály

.....

Tallózó

„Deutero-Ézsaiás az első, aki a gyászistentisztelet és a nemzeti panaszének helyett örömet hirdet és az istencsésret, a himnusz hangjait szólaltatja meg (Westermann). (...) a csillagokat is Isten teremtményeinek mondja. Ez számunkra természetes, akkor azonban szinte szentségtörésnek számított: a csillagokat isteneknek gondolták Babilóniában! Itt a hadvezérhez hasonlítja a próféta az Urat. (...) a babiloni foglyok hite megrendült. A nemzeti panaszénekekben fejező-

dött ez ki. Azt gondolták, nem törődik ügyükkel Isten. Nem tud és nem akar segíteni népén. Megítélte bűnei miatt, és ebbe bele kell nyugodni, nincs kiút. De a próféta valódi evangéliumot hirdet (...). Deutero-Ézsaiás hite valóban sashoz hasonlít, mely szédítő magasságokban repül. Isten azt akarja, hogy a többiek hite is ilyen legyen.” (*Jubileumi kommentár: BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„A teremtés terminus technicusának (*bárá'*) 16 előfordulási helyéből ez az első. Deutero-Ézsaiás előtt szinte soha nem használták ezt a kifejezést, amely itt Jahve hatalmas tettének jelölésére szolgáló sajátos terminussá válik (csak az Úr lehet az alanya); ez a tette a káoszt rendezett világmindenséggé alakítja.” (*Jeromos Bibliakommentár.* Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„Semmi újdonság nincs abban, hogy Izráel Istene az egész föld teremtője és Ura, ez az egyik legalapvetőbb igazság, melyre a nép vallási öröksége épült. (...) Ezt az igazságot azonban nem olyan könnyű elhinni akkor, amikor világunk romokban áll.” (Barry Webb: *Ézsaiás könyve.* Harmat)

„Mikor meg akar igazítani, először előveszi lelkiismeretünket és bűnössé tesz. Ha a mennybe akar felemelni, előbb letaszít a pokolba. (...) a hit legmagasabb foka: hinni, hogy Isten akkor is a legjobb, ha keveseket üdvözít s akkor is a legigazságosabb, ha egyeseket kárhozatra ítélt.

Ha ésszel is felfoghatnánk, hogy miképp lehet jó, irgalmas és igaz az az Isten, aki ilyen félelmetes haragot és igazságtalanságot tanúsít, mért volna akkor szükség a hitre?” (Luther: *Jer, örvendjünk keresztyének!* Evangélikus Sajtóosztály)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(értelme kifürkészhetetlen...)

„...embernek nincs megengedve ésszel felfognia s szóval kifejeznie Isten minden egyes műhelytitkát.”

Boëthius (480?–524)
római filozófus, államférfi

(Miért mondod ezt, Jákób, miért beszélsz így, Izráel...)

„Menekülj egy időre elfoglaltságaidtól, és hagyd el zavaros gondolataidat. Vesd el nehéz gondjaidat, és hagyd abba munkás elfoglaltságaidat. Foglalkozzál egy kissé Istennel, és pihenj meg kissé benne.”

Canterbury Szent Anzelm (1033–1109)
olasz származású angol skolasztikus filozófus, pap

(akik az Úrban bíznak...)

„De honnan jön az erő, amely végigvisz az úton?”

Tűzszekerek (angol dokumentum-játékfilm az 1924-es párizsi olimpiáról)

„Ahogyan hisztek benne, úgy lesz a tiétek.”

Luther Márton

TÖRTÉNET

(az erőtlent nagyon erőssé teszi...)

Nemrég temettük egykori harangozónkat, Irén nénit. Leánya így emlékezik vissza utolsó hónapjaira:

„Apám halála után ő is nagyon megváltozott. »Semmi sem olyan már, mint régen« – mondogatta. Egész héten alig evett valamit, csak a vasárnapot várta, hogy meheszen a templomba. Amikor onnan hazajött, mintha kicsérítették volna: jó volt a hangulata, és jó étvággyal ette meg az ételt. Hétfőn aztán kezdődött minden újra...”

Hosszú haldoklásában már nem volt ereje senkihez szólni. Egyedül a Miatyánkot tudta leányával végigmondani. Az ároni áldással áldottam meg, ahogyan vasárnapként mindig hallotta. Láthatóan megkönnyebbült, s egy nap múlva csendesen elaludt.

VERS

Szegedi Kis István (1505–1572) magyar pap-költő:

A magyaroknak siralmas éneke a tatár rablásáról (részlet)

Azért, keresztyének! ne essünk most kétségbe,
Erős bizodalunk legyen az egy Istenbe.
Bizony majd meglátjuk szabadulásunkat
Még ez földön élünkben.

...

Kegyelmes az Isten, nem ver örökké minket,
Egy szempillantásig hagyott most csak el minket,
De örökké való irgalmasságából
Ismég feleml minket.

HÚSVÉT ÜNNEPE UTÁN 2. VASÁRNAP (MISERICORDIA DOMINI)

• 1Pt 2,21–25

A háttér: a rabszolgaság kérdése

Palesztinában, Jézus korában és később – a görög-római világ keresztény közösségeiben is – a rabszolgaság hozzátartozott az élet rendjéhez. Péter első levele ebben a korban íródott, és az akkori társadalmi keretek közt élő konkrét gyülekezethez szólt. Azokra az egyedi problémákra, kérdésekre próbált választ adni, megoldást kínálni, amelyek ezt a gyülekezetet jellemezték.

A textusból kiderül, hogy ennek a gyülekezetnek az egyik konkrét kérdése és problémája a rabszolgasággal, a rabszolgakeresztényeket érintő igazságtalansággal, jogtalan szenvedéssel áll kapcsolatban. Mert az első keresztény gyülekezetek tagjainak jelentős része maga is rabszola volt, akik a gyülekezeten belül szabadok voltak ugyan, de a gyülekezeten kívül a helyzetük változatlan maradt. Ebből pedig az következik, hogy sem az Újszövetség, sem a ma élénk került textus nem gazdasági vagy társadalmi szempontból foglalkozik a rabszolgakérdéssel, hanem

egyszerűen csak tanácsot, útmutatást akar adni a tagjainak arra nézve, hogyan éljenek jól, Istennek tetsző módon adott társadalmi helyzetükben.

Exegetikai megjegyzések

Hiszen erre hívatatok el...

(εἰς τοῦτο γὰρ ἐκλήθητε – aor. pass.)

A bevezető üdvözléstől kezdve az egész levélen keresztül a szerző folyamatosan arra emlékezteti többségében rabszolgasorban élő olvasóit, hogy a társadalomban, a gyülekezetben elfoglalt helyük nem valamilyen történelmi véletlen, sem pedig a saját döntésük eredménye. Isten hívta el őket. Arra kaptak elhívást, hogy azok legyenek, akik és amik.

A mostani szakaszból pedig egyértelműen kiderül, mi is a szerepük, mi az a feladat, amelyet el kell végezniük: arra lettek elhíva, hogy szenvedjenek az igazságosságért. Ez a feladat azonban nemcsak Isten hívásában gyökerezik, hanem Krisztus szenvedésében is.

Mivel Krisztus szenvedett az emberekért, ezért szenvedése útmutatóként, *példaként* (ὑπογραμμος) áll a rabszolgakeresztények előtt, amelyet le kell másolniuk, ha valóban mindenben Krisztust akarják követni.

A 22–24. versekben Ézs 53. fejezetéből idéz a szerző (9., 7., 5. versek). Az ószövetségi szavakat Jézusra vonatkoztatja, s különböző lehetőségeket mutat be arra nézve, hogy milyen úton-módon szolgálhat Krisztus példaként a jogtalanul szenvedő háziszolgák számára.

Az ártatlanul szenvedő és igazságtalanul bántalmazott Krisztust állítja példaként eléjük, aki sohasem viszonzta a gonosztságot gonosztsággal, az erőszakot erőszakkal, a gyalázást gyalázással.

A 23. versben az ártatlanul szenvedő Krisztus a türelmes engedelmesség tökéletes példajaként áll előttünk, aki annak a kezébe tette le ügyét, aki mindig *igazságosan ítél* (κρίνουντι – part. – δικαίως). Tehát minden rabszolgasorban élő kereszténynek, ha valóban kereszténynek tartja magát, feltételek és panasz nélkül rá kell bíznia életét Istenre, az igazságosan ítélő Úrra – ahogyan Krisztus is tette.

A 24. versben szereplő *sebei által gyógyultatok meg* (τῶ μῶλωπι ἰάθητε – aor. pass.) kifejezés nem testi gyógyulást jelent, mert a múlt idejű igealak már befejezett cselekvésre utal. A gyógyulás tehát már megtörtént. Vagyis itt átvitt értelemben az üdvösségről van szó. Krisztus szenvedése (szó szerint sebei, amely kifejezés a szegek helyére utal) és halála gyógyulást eredményezett, vagyis üdvösséget mindazok számára, akik hisznek benne.

A 25. versben a szerző továbbviszi ezt a gondolatot. Ézsaiás könyve után Ezékiel könyvéből idézve (Ez 34,5) azt mondja, hogy Krisztus nemcsak példát mutat és üdvösséget ad, hanem vezeti és védelmezi is azokat, akik hisznek benne.

A *pásztor* (ποιμὲν) és a *felvigyázó* (ἐπίσκοπος) szavak

Krisztus páratlan vezetését és irányítását hangsúlyozzák. S ebben a vezetésben és irányításban mindazok részesülhetnek, akik rábízzák magukat Krisztus gondviselésére, és elfogadják őt Megváltójuknak.

Összefoglalva: a szakasz célja világos. Megerősíteni hitben, engedelmességben és türelemben a keresztény híveket – különösen is a rabszolgákat. A levél szerzője azt hangsúlyozza, hogy akkor fognak megerősödni, ha Krisztusra mint példára és megmentőre néznek, mert Krisztus engedelmességén és Istenbe vetett bizalmán keresztül megnyitotta előttük az elmúlhatatlan örökséget, amelyet semmilyen világi úr nem tud elhomályosítani vagy elpusztítani.

Gondolatok az igehirdetés felé

A 21. század rabszolgái

Abban az időben, amikor a szerző megírta ezt a levelet, természetes és általánosan elfogadott volt a rabszolgaság. Ma azonban már nem az. Az a fajta szervezett, állami keretek között működő rabszolgatartás, amely az ókori társadalmakat jellemezte, ma már nem is létezik. Ezért, ha valaki napjainkban van olyan merész, hogy felvesse ezt az igen kényes kérdést: „hogyan állunk a rabszolgasággal ma?“, szinte visszakézből kapja a következő vagy ezekhez hasonló reakciókat: szégyenletes, felháborító és erkölcstelen! Az emberi jogok meggyalázása! Embertelen, kegyetlen és megalázó! Azonnal véget kell vetni neki! S a reagálók legtöbbször azokra a harmadik világbeli gyerekekre gondolnak, akiket lelkiismeret-furdalás nélkül 10-16 órán keresztül dolgoztatnak, mert nagyon olcsó és könnyen helyettesíthető munkaerőt jelentenek. Vagy azok a nők, gyereklányok jutnak eszükbe, akiket – nyomorúságos helyzetüket kihasználva – eladnak és prostitúcióra kényszerítik. Pedig nem kell ilyen messzire tekintetünk, ha rabszolgákat akarunk látni. Elég, ha a közvetlen környezetünkben járunk nyitott szemmel.

Ez a rabszolgaság, bár egyáltalán nem feltűnő vagy látványos, nagyon is valóságos. Ráadásul lényegesen több embert fenyeget és sokkal veszélyesebb is, mint a korábbi társadalmak rabszolgatartó rendszerei vagy akár a modern kori rabszolgatartás formái. Mert ez a fajta rabság nem más, mint amikor az ember önmaga rabszolgájává válik. S ez a veszély minden embert fenyeget. Bennünket, keresztényeket is. Mikor válik valaki saját maga rabszolgájává? Akkor, amikor folyamatosan csak magával foglalkozik, és egyedül akar felvállalni minden felelősséget, egyedül akar megoldani minden problémát. Akkor lesz valaki önmaga rabszolgája, amikor a munka, a zsebek degeszre tömése, a kényelmes, kellemes életre való törekvés tölti ki mindennapjait. Amikor nem elégszik meg azal, amije van, hanem még többre vágyik: hatalomra, pozícióra, köztiszteletre, hírnévre. A világ szemében talán sikeres is, talán tiszteletreméltó is, talán követendő példa

is, mégis, az ilyen ember rabszolgásként él, mert emberi vágyai, céljai, törekvései megkötözik, megfosztják szabadságától.

A keresztény ember életében is fennáll annak a veszélye, hogy önmaga rabszolgává váljon. Leginkább akkor, amikor már nem figyel Istenre. Amikor ahelyett, hogy ő igazodna Isten akaratához, inkább Istent akarja a saját elképzeléseihez, vágyaihoz, igényeihez igazítani. Ez pedig azt jelenti, hogy kiveszi életét Isten kezéből, és már nem engedi meg, hogy a mindenható Isten valóban mindenható Isten legyen az életében.

Ha ez megtörténik, akkor a templomba járás, a kegyes élet, a jótékonykodás már csak látszat, külső máz. Csupán egyetlen célt szolgál. A saját életének könnyebbé, kényelmesebbé tételét, mégpedig úgy, hogy közben magát igaz kereszténynek feltüntetve azon igyekezik, hogy elnyerje a többi ember nagyrabecsülését, tiszteletét.

A szenvedés

A mai textus központi témája a jogtalan, igazságtalan, ok nélküli szenvedés és az áldozathozatal. Az igében szereplő tanács, útmutatás elsősorban olyan keresztényeknek szól, akik rabszolga mivoltuk miatt kénytelenek voltak elviselni, eltűrni mindenfajta bántást és sérelmet. A jogtalan, igazságtalan, ok nélküli szenvedés és áldozathozatal azonban ma is jelen van a világban. Minden ember szenved valamilyen módon, és sokszor hoz áldozatokat is. Ez nem csak a keresztények „kiváltsága”. A kérdés csak az, milyen szemszögből nézzük a dolgot. Ma a legtöbb esetben szekuláris értelemben beszélnek szenvedésről és áldozathozatalról. Az ember azt nevezi szenvedésnek, amit a világ annak tart, és azt látja áldozatnak, amiről a világ azt állítja, hogy az.

„Hiszen erre hívatatok el...”

Hogyan tud az ember felszabadulni önnön rabszolgaságából? Hogyan tud más szemmel nézni a szenvedésre? Hogyan képes megfelelni annak, amire Isten elhívta? Ez egyetlen módon lehetséges: ha odafigyel Istenre, ha meglátja és megérti akaratát, és ha hagyja, hogy Isten újra Isten legyen az életében. Mert az, aki annyira szereti az embereket, hogy a saját Fiát is képes volt feláldozni értük, megérdemel annyit, hogy ne holmi „istenkét” lássanak benne, hanem a teremtő és mindenható Urat. Mindent neki köszönhet az ember. A világot, az egész életet. Neki köszönheti a szabadulás lehetőségét is Krisztusban, aki önként vállalta mindenkiért a jogtalan és igazságtalan szenvedést.

Ezért ha az ember fel akar szabadulni önnön rabszolgaságából, egyetlenegy dolgot tehet – megnyitja Isten előtt egész valóját, mert csak akkor tudja megragadni Istent magát és akaratának lényegét. Ha az ember hagyja, hogy Isten valóban Isten legyen az életében, ha teljesen megnyílik előtte, és engedi, hogy Krisztus töltsen be életét, akkor egészen más szemszögből fogja látni a világot. A szenvedés,

az áldozathozatal továbbra is része lesz az életének, talán gyakoribb is lesz, de teljesen új megvilágításba kerül.

A világ szemében talán az látszik majd, hogy szenved és áldozatokat hoz, mégis boldog és elégedett lesz, mert tudni fogja, hogy azt teszi, amit Isten akar tőle, ami tetszik Istennek, amire Isten elhívta Krisztusban. Egyúttal megérti Krisztus önfeláldozó szeretetének lényegét is. Ennek következtében pedig a hite megerősödik, és Istennel való kapcsolata is rendeződik és elmélyül.

Cairns-Lengyel Henriett

.....

Tallózó

„Nem a szenvedés mint olyan, hanem a Krisztusért való szenvedés hozzátartozik a keresztyén ember szent életéhez.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„A nyájáért szenvedő Pásztor áldozata úgy szerez »gyógyulást«, hogy véget vet a tévelygésnek és a személyes találkozás ajándékában részesít. (...) Mindenütt »tévelygés« van, ahol nem Jézus pásztorol (...).” (id. Magassy Sándor: *Perikópák. Magánkiadás*)

„Az a szó, amit itt a példára használ, egy füzet elképzelését hordozza, amely hibátlan szépírást tartalmaz. A tanítvány arra törekszik, hogy olyan pontosan másolja le az eredetit, amennyire csak lehetséges.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár. Evangéliumi Kiadó*)

„Ha szíved a Krisztusban megerősödött s a bűn ellenségévé vált – szeretetből, nem pedig büntetéstől való félelemből, akkor immár a Krisztus szenvedését tekintsd példaképnek is.” (Luther: *Jer, örvendjünk, keresztyének!* Evangélikus Sajtóosztály)

„Jézus úgy pásztorol, hogy mintát, példát ad, és nyomdokaiba léphetünk. Azt jelenti, hogy *utat nem látok magam előtt. Egy lépést azonban látok*. Nem tudom, merre visz tovább, mert nincs előttem egy autópályának a perspektívája, de van Valaki, aki eközben egy lépést mindig megmutat. (...) *Ő nemcsak modell, hanem Megváltó.*” (Balikó Zoltán: *Isten iskolájában. Luther Rózsa Alapítvány*)

„Az ördög-szülte rosszat is fel tudja használni arra, hogy Isten ihlette embereket formáljon általa. (...) Cirénei Simonra, amikor a mezőről jött haza, rátettek egy keresztet. Olyan kereszt volt ez, amire nem szolgált reá és mégis kényszerítették, hogy vigye! (...) De ettől a keresztől megváltozott Cirénei Simon és egész családja egész életpályája, mert két fia, Alexander és Rufus jól ismert hívők lettek. (...) Nem a szenvedés nemesít, hanem az a mód, ahogyan viseljük. Simon jól viselte és ez alakította át őt. (...) Továbbá azzal Jézus nyomdokaiba lépsz, ha elgondolkozol azon, hogyan tehetnél jót azzal, aki igazságtalan volt veled szemben. Lopakodj a szívéhez. Ő felfegyverkezve fogja várni visszaütésedet, de te ott csapj le rá, ahol védtelen: a szívére! A gonoszt jóval győzd meg.” (Joó Sándor: *Hítben járnai*. Ajtony Artúr)

Illusztráció

GONDOLATOK

(Krisztus is szenvedett értetek)

„Isten Fia nem azzal bizonyította be istenségét, hogy leszállt a keresztről, hanem azzal, hogy meghalt rajta.”

Aquintói Szent Tamás (1224–1274)
olasz hittudós és költő

(rábízta ezt arra, aki igazságosan ítél)

„A könyörületeség igazságosság nélkül a bomlás anyja... Az igazságosság könyörületeség nélkül: embertelenség.”

Aquintói Szent Tamás

„Csak az igazságos képes rá, hogy megtegye azt is, amivel nem adós.”

Josef Pieper (1904–1997) német filozófus

(megtértetek lelketek pásztorához...)

„Meghaltál, te, Uram, nemcsak testedben, hanem szeretted lelkében is... Így sírod nemcsak a halál, hanem a benned való hit összeomlásának jelzője. Sírod ez első »egyház« széthullásának jelképévé lett! ...ebből a sírból támadtál fel.

Ezért tudom, hiszem és vallom, hogy nincsenek végzetesen elrontott életek, nincsenek reménytelenül elhibázott helyzetek, nincsenek változtathatatlanul sötétségbe borult sírok, lelkek és életek...”

Imádkozzál, SZIT 1978: a 14. stáció imádsága

(az ő sebei által gyógyultatok meg)

„Uram! Sajgó sebeid által gyógyultunk meg... Szent szenvedésed által taníts meg engem embernek lenni, és taníts meg engem istenfiúnak lenni, mint te voltál! Ámen.”

Imádkozzál, SZIT 1978: a 14. stáció imádsága

(mint a tévelygő juhok...)

„Ó, Isten, Isten! mily unott, üres, Nyomasztó nékem e világi üzlet!”

William Shakespeare: *Hamlet*

VERS

Sík Sándor: *XI. stáció* (részlet)

Egyedül vagy a pusztá végtelenben!

– Én Istenem, én Istenem,

Miért hagytál el engem?

Egyedül lenni: emberek között

Elátkozott,

Egyedül lenni: az Isten előtt

Elkárhozott,

Egyedül lenni: önmagadnak is

Csak undora, –

Hát ezt is, ezt is megtapasztalod,

Ember Fia!

HÚSVÉT ÜNNEPE UTÁN 3. VASÁRNAP (JUBILATE)

• 1Pt 2, 11–20

A vasárnap jellegéről

Jubilate vasárnapja bizonyos értelemben fordulópontot jelent a húsvét utáni vasárnapok sorában. Megerősödve Krisztus feltámadásának örömhírében, tekintetünk egyre inkább az eljövendők felé fordul. Mi az, ami történni fog (ígéret és ajándék)? Hogyan éljük meg a várakozás időszakában hitünket és embertársi szeretetünket azokban a közösségekben, amelyekbe Isten helyezett bennünket? Alapigénk mindenekelőtt ez utóbbihoz kíván segítséget nyújtani, nem feledve azt az erőforrást, amelyet Isten nekünk ajándékozott Krisztusban mint szabadítóban és példaképben.

Vasárnapi igehirdetésünket nyilvánvalóan az is befolyásolja, hogy az előző vasárnap igehirdetési alapigéje is Péter első leveléből volt. Benne az apostol arra buzdított bennünket, hogy annak a nyomdokain járjunk, aki mindent megtett gyógyulásunkért.

A textusról

A legtöbb magyarázó szerint alapigénk első versével új szakasz kezdődik a levélben (2,11–3,12), amelynek központi témáját így foglalhatjuk össze: a hitükért szenvedő keresztények helyzete és feladata ebben a világban. Ezen belül alapigénket három rövidebb részre oszthatjuk mondanivalója szerint.

Keresztényként a nem hívők között (2,11–12)

A levél szerzője a *szeretteim* megszólítással nyilvánvalóvá teszi az olvasók helyzetét. Isten szeretete az evangéliumban őket is megszólította, megérintette. Ezzel a szeretettel fordul a levél írója is a kis-ázsiai hívekhez vigasztalással és bátorítással. A megszólításban egy meghatározás is szerepel: *mint jövevényeket és idegeneket*. Ez már a levél legelején is feltűnik (1,1). Ennek a meghatározásnak egyrészt az az üzenete, hogy a keresztények nemcsak ennek a világnak a polgárai, elsősorban nem ehhez a világhoz tartoznak, hanem elhívásukból adódóan a megígért mennyei uralom felé tartanak. Másrészt az idegenség azt is kifejezi, hogy a megszólítottak távol állnak ennek a világnak az értékrendjétől és életvitelétől. Ez a gondolat jelenik meg a vers második felében is, amelyben a levél írója szembeállítja a *testi vágyakat* a *lélek* törekvésével. Nyilvánvaló, hogy itt nem csupán a szexuális vágyakról van szó, hiszen a fogalom sokkal komplexebb. Talán szerencsésebb is lenne e világi törekvésekről beszélnünk. Jó lenne megóvnunk magunkat attól a kísértéstől, hogy ezt a kérést (*tartózkodjatok a testi vágyaktól, amelyek a lélek ellen harcolnak*) arra

használjuk, hogy rajtunk kívül álló, e világi törekvéseket elemezzünk és kritizáljunk, védelmezve saját értékrendünket. A levél hangulatától egyébként sem idegen az a megközelítés, hogy az e világi törekvések alatt a keresztény testvérek elhivatásuk előtti életvitelére gondolhatunk. Elsősorban ezek ellen kell küzdeniük a keresztényeknek, hogy megújult életvitelükkel az Istent dicsőítsék. Az Atya ilyen módon történő dicsőítéséről már Jézus is beszélt a só és a világosság példázatában (Mt 5,16): *Úgy ragyogjon a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák jó cselekedeteiteket, és dicsőítsék a ti mennyei Atyátokat*.

Az első részben szerepel még egy különös gondolat, amelyre érdemes kitérnünk: *ha valamivel rágalmaznak titeket, mint gonosztevőket...* Igen megterhelt viszonyról beszél itt a levél szerzője, amely azonban mégsem volt rendhagyó. Tacitus is megemlíti, hogy a pogányok ellenségesen viszonyultak a keresztényekhez, elsősorban a hívek rendhagyó, a szokásostól, az általánosan elfogadottól eltérő életvitele miatt. Minden, ami idegen volt a megszokottól, gyanakvást keltett a nép körében, táptalajt adva fantáziálgatásoknak és további rágalmazásoknak. A levél szerzője egyetlen védekezési lehetőséget lát mindezekkel szemben: a jó cselekvését Isten dicsőségére, még akkor is, ha ez a keresztények számára nem terem azonnali gyümölcsöket az elismerésben és az elfogadásban.

A keresztények és a felsőbbség kapcsolata (2,13–17)

A levél szerzője itt szól először konkrétan arról, amit korábban úgy fogalmaztunk meg, hogy miként éljük meg a várakozás időszakában a hitünket és embertársi szeretetünket azokban a közösségekben, amelyekbe Isten helyezett bennünket. A felsőbbséghez való viszonyról Pál és tanítványai is értekeztek (Róm 13,1–7; 1Tim 2,1–3; Tit 3,1–3). Ezek hasonló irányt jelölnek meg, még akkor is, ha levelünkben nem esik szó arról a Páltól származó gondolatról, hogy minden hatalom Istentől van (Róm 13,1–2). Az írásmagyarázók nagy része azt a véleményt képviseli, hogy a korai keresztények, a diaszpórában élő zsidók közvetítésével, nagyrészt magukénak vallották azt a hierarchikus berendezkedést, amely a kor társadalmát jellemezte. A keresztények is elfogadták a felsőbbség szerepét a társadalom kormányzásában. Eltérés abban mutatkozott, amit a levél szerzője az *Úrért* betoldással kívánt kifejezni. Krisztus, és nem a király az, akire tekintettel a kis-ázsiai keresztényeknek élniük és engedelmeskedniük kell. Az engedelmisséget tehát nem az határozza meg, hogy a felsőbbség jó-e vagy rossz. A levél szerzője arra buzdítja a híveket, hogy az *Úrért* engedelmeskedjenek, amely magatartás egyezik Isten akaratával.

A téma végén négy intelem hangzik el, amelyeket a szerző párokba szedett: *mindenkinek adjátok meg a tiszteletet, a testvéreket szeressétek, az Istent féljétek, a királyt tiszteljétek*. Bár a szerző konkrétan nem szól róla, mégsem áll gondolatvilágától távol az az értelmezés, miszerint a tisztelet forrása a hívek számára maga a testvérszeretet és

a helyesen értelmezett istenfélelem. Ebből táplálkozva képes a keresztény ember gyakorolni az engedelmisséget.

A keresztény rabszolgák feladata (2,18–20)

Ebben a szakaszban is megjelenik az a gondolat, hogy az engedelmisségre való intelem nem attól függ, hogy a másik oldalon milyen felsőbbtség áll. A teljes félelemmel történő engedelmisség Isten akarata, amely egyezik a kor társadalmi normáival.

Nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a szerző ismeri azt a szenvedést is, amely a szolgák hibáiból származik, amikor a feddés jogos és helyénvaló. A kétfajta szenvedés megkülönböztetésével a levél szerzője a mindenkori olvasókat kívánja megóvni a szenvedés általánosításától, vagy éppen erényként történő értelmezésétől. Ha kitartóan cselekszitek a jót, és tűritek érte a szenvedést, az kedves az Isten szemében.

Gyümölcsöző kitérő

Igehirdetési alapigénk összesen nyolc intést tartalmaz. Már az igehirdetésre történő készülés során érdemes lehet önreflexiót tartanunk, feltéve a kérdést magunknak: melyek azok az intések, amelyeket mi fontosnak tartunk, amelyeket szeretnénk igehirdetésünkben kiemelni? Vajon miért döntöttünk mellettük? Melyek azok, amelyekre a készülés során kevesebb figyelem jutott? Vajon mi lehet ennek az oka? Ezeket a kérdéseket azért is tartom gyümölcsözőnek, mert feltételezhető, hogy az igehallgatók hasonló szelekciót végeznek magukban.

Másik izgalmas kitérőt jelenthet, ha elgondolkodunk azon, hogy felkészülésünkben az intésekre helyezük-e a hangsúlyt, vagy pedig azoknak az Isten dicsőségét szolgáló pozitív következményeire.

Gondolatok az igehirdetéshez

Intelmek szeretetből szeretettel. Gyülekezetünk ifjúságának egyik tagja számolt be arról az egyáltalán nem rendkívüli megfigyeléséről, hogy mára levelezését szinte teljes egészében a világhálón keresztül folytatja. Ennek minden természetes előnye mellett megemlítette, hogy a levelek tartalma és stílusa nagyon megváltozott. Ő is elsősorban az információk egyszerű közlésére szorítkozik, ahogy SMS-üzeneteit is küldi. Nemrég az is feltűnt számára, hogy egyre kevesebb olyan levelet kap, amelynek zárószava az lenne, amit ő korábban annyira kedvelt: *szeretettel*. Csak információ, minden egyéb nélkül.

Alapigénk központi gondolata és egyben fő értelme az engedelmisség. A levél szerzője igazi mélységében tárja fel e fogalom gazdagságát. Isten szeretetéről beszél, és enge-

delmességre hív. Bizonyágtévére buzdít, és engedelmisségre hív. A személyválogatástól akar megóvni, és engedelmisségre hív. Szabadságunk ajándékáról beszél, és engedelmisségre hív. A kölcsönös testvérszeretet erejét hirdeti, és engedelmisségre hív. Az alaptalan panaszkodásra figyelmeztet, és engedelmisségre hív.

Kár lenne tagadnunk, hogy e központi fogalom kapcsán felvetődik bennünk a jogos és helyénvaló engedetlenség létjogosultságának a kérdése is. Az apostol mégis arra buzdítja a híveket és bennünket is, hogy mindenekelőtt az engedelmisség ajándékára és annak Istent dicsőítő lehetőségeire figyeljünk.

Joób Máté

.....

Tallózó

„A keresztény az állami hatalomnak engedelmisséggel tartozik, mert minden hatalom az Istentől származik. Péter ezt a Néro-féle üldözés előestéjén írta.” (*A Szent István Társulati Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„(...) a keresztény élet szenvedések vállalásával jár együtt; ámde ezeknek a szenvedéseknek örvendetes következményei vannak. Leginkább »büntetésként« vagy »sorscsapásként« szoktunk szólni róla. Olyasmit állítunk tehát, ami *elválaszt* Urunktól és Megváltónktól. Igénk viszont ezt a sajátos élethelyzetet úgy tárja elénk, mint ami *összeköt* Urunkkal és Megváltónkkal.” (id. Magassy Sándor: *Perikópák. Magánkiadás*)

„A felsősséggel (...) szemben egyetlen kötelesség van: a teljes engedelmisség. Ez (...) az »Úrért« van. (...) A keresztény ember a felszabadult ember; szabadsága tehát az, hogy szabad szolgálnia, s nem arra használja a szabadságot, hogy az a gonoszság palástja legyen.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata. Kálvin Kiadó*)

„A keresztényeknek azért kell betartaniuk az emberek alkotta törvényeket, hogy tiszteljék Istent, aki elrendelte az emberi hatóságot. (...) A keresztény szabadságot mindig a keresztény felelősség feltétele alatt kellett érteni (vö. Gal 5,13), és sohasem a gonoszság *takarójául* (...). *A meg nem érdemelt* szenvedés elfogadása az, ami találkozik Isten jóindulatával, mert az ilyen viselkedés az ő kegyelmét tükrözi.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztény Ismeretterjesztő Alapítvány*)

„Van, amikor nem kell engedelmeskedni. Ha emberi hatalom azt parancsolja, hogy egy hívő Isten kijelentett akaratával ellentétesen cselekedjen, akkor nem szabad engedelmeskednie a hatalomnak. (...) Ha engedetlenségéért büntetést szabnak ki, viselje el bátran. (...) A legjobb állampolgár az a hívő, aki az Úr rabszolgájaként él. Sajnos a legtöbb hatalom nem ismeri fel, milyen sokkal tartozik azoknak a keresztényeknek, akik hisznek és engedelmeskednek a Bibliának.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár. Evangéliumi Kiadó*)

„Az Úrért élő ember felszabadult ember. Szabadsága éppen az, hogy szabad szolgálnia, szabad szeretnie, szabad az életét is áldoznia.” (Jóó Sándor: *Hitben járni*. Ajtony Artúr)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(nem úgy, mint akik a szabadságot a gonoszság takarójául használják...)

„Az Úristen azt akarja, hogy a gyermekei szabadok legyenek ugyan, de ne féktelenek...”

Comenius (Jan Amos Komenský, 1592–1670)
cseh író, pedagógus

(Istent féljétek, a királyt tiszteljétek...)

„Bár Isten magasra emelt, koronám dicsőségének mégis azt tartom, hogy szerettetek, amíg uralkodtam.”

I. Erzsébet (1533–1603) angol királynő

(Engedelmeskedjétek minden emberi rendnek...)

„Kevés dolog igazán nagy, legyen a hódolat is ritka.”

Baltasar Gracián Y Morales (1601–1658) spanyol író

(ha kitartóan cselekszitek a jót, és túritek érte a szenvedést...)

„Minden jel arra mutat, hogy a léleknek van egy pontja, ahonnan nézve megszűnik az ellentét élet és halál..., múlt és jövő, közölhető és közölhetetlen, fenn és lenn között.”

André Breton (1896–1966) francia költő, író

(jót cselekedve némiátok el az értelmetlen emberek tudatlanságát)

„...egy-egy ember arca a szeretetben járatlanokat akadályozza abban, hogy szeretni tudjanak.”

F. M. Dosztojevszkij: *Karamazov testvérek*

(amikor igazságtalanul szenved...)

„A realizált bűn üresség, légszomj, tűrhetetlen unalom és szenvedés. A megvalósított jó viszont derű, tisztaság, öröm és megkönnyebbülés. Az igazán jók ezért tudnak olyan megbocsátók lenni a vétkesekkel szemben. Tudják, hogy a bűn sivatagos szenvedés.”

Pilinszky János: *Szög és olaj*

TÖRTÉNET

(Engedelmeskedjétek minden emberi rendnek az Úrért)

Anthony de Mello: Teremtés

A Mesterről köztudott volt, hogy a forradalmárok pártján áll, még akkor is, ha ezzel magára vonta a kormány haragját. De amikor valaki megkérdezte tőle, hogy miért nem vesz részt aktívan a forradalomban, ezzel a rejtélyes monddal válaszolt:

Csendesen ülni,
Semmit sem csinálni,
A tavasz jön,
S a fű kiszöldül.

HÚSVÉT ÜNNEPE UTÁN 4. VASÁRNAP (CANTATE)

• Jak 1,16–21

A levél és a textus

Az elmúlt századokban sokan bírálták Jakab levelét. A kánonba is csak a 4–5. század környékén került be, de azóta is sok vita okozója volt. Emlékezetes Luther ítélete, aki, bár nem tilt a levél tanulmányozásától, mégis figyelmeztet: ez csupán „szalmával bélelt levél”. Semmit nem olvashatunk benne Jézusról és szolgálatáról, ami alapvető követelmény lenne a szent könyvek esetében. Ám éppen kijelölt textusunk a bizonyítéka, hogy a levél, bár hangsúlyozza a keresztény életvitel jellemzőit, tulajdonságait, nem feledkezik meg az alapról, hanem abból kiindulva próbálja megmagyarázni az etikai kérdéseket. Ilyen értelemben nem nevezhető Pál ellenségének. Sokkal inkább kiegészítését olvashatjuk itt a páli megigazulástannak, amennyiben elfogadjuk, hogy nincs következmények nélküli húsvéti hit. Az elméleti okoskodás és fejtegetés még Jézus szájából sem volt elegendő a tanítványoknak, akik elbújtak a nagyheti eseményeket követően. A húsvéti tapasztalás viszont meggyőzte őket, és attól kezdve tudták, kire építhetik életüket.

Címzettként a szórványban élő tizenkét törzset jelöli meg a levél szerzője. Valószínűleg zsidókeresztény csoportokról beszélhetünk. Mivel távol éltek a központtól, vélhető, hogy csak gyenge szál kötötte őket a gyülekezethez. Ez a távolság hasonló lehetett a fogságban élő zsidókéval, akik sokat szenvedtek az istentisztelet hiánya miatt.

A levél megszületése a reményt fejezi ki azok számára, akik távol vannak, és saját hibájukból vagy másokéval messzire kerültek a gyülekezettől. A levél szerzője arra vállalkozik, hogy visszavegye az eltévedteket ahhoz, akiben nincsen változás, de benne van az ember változásának esélye. Ha szövegében nem is beszél Jézusról a levél, lássuk meg, hogy új esélyt kínál fel a távollévőknek, és ez tipikus jézusi magatartás. Olyan hozzáállás, amely nem mond le senkiről. Nem keres indokokat, hogy miért kell az embernek beletörődnie sorsába, hanem keresi a kivétező utat az élet labirintusából. Ezért kiált fel a szerző: *Ne tévelyegjétek!* Ez egyértelmű utalás arra, hogy jelenlegi gondolkodásuk és ebből következő életvitelük olyan irányba viszi őket, amely nem érhet célt. Hamis irányultság, téves felfogás csak ritkán és kivételes helyzetben vezet értékelhető eredményre. Egyáltalán nem szokványos, hogy az Indiába induló hajós végül Amerikában köt ki.

A levélíró szerint ideje tisztán látni, hogy a kételyt felváltja a bizonyosság. A bizonytalanságot esetünkben Isten félreismerése okozta. A szöveg alapján tudható, hogy az életesemények háttérét keresi a közösség. Arra szeretne választ kapni, honnan származik a jó, és kitől jön a rossz. A bölcsességirodalomban is előkerülő kérdésre próbál válaszolni a szerző egy olyan képpel, amely mindenki számára érthető. Isten az állandó világosság. Az ő személyében nincsen árnyék, nincsen gonoszság, nincsen változás. Sőt tetteiben is a világosságot fedezhetjük fel. Maga a teremtés is így kezdődött: *Legyen világosság*. Tetteinek jó a következménye. Olyan, ami vállalható, ami nem szorul javításra, módosításra, kiigazításra. Ez szólal meg az ember összefüggésében, amikor azt írja, hogy első zsenyének szánt bennünket. Ez a kifejezés ószövetségi eredetű. 3Móz 23-ban olvashatunk az első kéve felajánlásáról. Ez mindenkor Istené. A kultusz pedig nem engedi, hogy Istennek hibásat adjon az ember. Így lesz világos az olvasók számára, hogy Isten a teremtéstől kezdve jót akar teremtményeinek, és életünk az Istennel való közösségben éri el végső célját. Ennek felismerése döntő az ember szempontjából, mert ez munkálhatja ki benne az Istenbe vetett feltétlen bizalmat és a hitet.

Ezzel jutunk el a textus középpontjához és egyben csúcspontjához is, ahonnan el lehet indulni. Jakab ebben mutat bátorságot: képes irányelveket megfogalmazni, és cselekedetekre buzdítja az olvasót. A gyors hallás, a késedelmes szólás és harag minden logikusan gondolkodó ember számára érthető és elfogadható üzenet. Jakab viszont túlmege ezen, és nem engedi, hogy egyszerű utasításokat lássunk a felsorolásban. Záró mondatával azt állítja, hogy mindezt akkor valósíthatjuk meg, ha van biztos tájékozódási pontunk, amihez mindent viszonyíthatunk. Ez a pont pedig a keresztségben megkapott, belénk plántált ige. Nem a saját magunk mércéje szerint kell szólnunk vagy hallgatnunk, hanem az ige útmutatása alapján. Ez pedig egyáltalán nem teszi gépiessé a keresztény cselekedetet. Mégpedig azért, mert az Isten akaratát időigényes kikutatni. Sőt az időn kívül szükséges a Szentlélek munkája is, amely mint Isten egyik tökéletes adománya van jelen közöttünk.

Gondolatok az igehirdetéshez

Cantate vasárnapja méretes felkiáltójelként áll a kereszténység előtt. Legalább olyan figyelmeztetés ez, mint az ige bevezető mondata: *Ne tévelyegjete!* Nekünk, ma élő keresztényeknek fel kell fedeznünk, hogy mit is üzen számunkra az egyházi zene.

Ez a zenei stílus, függetlenül attól, hogy melyik korból lép eléink, nagy érdeklődésre tart számot. Gondoljunk a gyülekezeteinkben tartott zenés alkalmakra, hangversenyekre. Kevés kivétellel elmondhatjuk, hogy ezekkel az alkalmakkal olyan embereket is elérhetünk, akikkel más módon nem találkozunk. Mindez egyértelmű utalás arra,

hogy rengetegen élnek körülöttünk, akik keresik a szép, harmonikus, nyugodt élet lehetőségét, esélyét. Akaratlanul is felmerül a kérdés, vajon miért az egyházi zenében keresik ezt a felüdülést, és miért nem az éneklő gyülekezetekben. A választ nem érdemes a minőségben keresnünk. Egy szeretettel és átéléssel éneklő óvodás éneke sokkal többet jelent egy pénzért előadott, lélektelen áriánál. Minden a szív érzésein, a motiváción fordul meg.

Ilyen szempontból érdekes, milyen képet mutat éneklő gyülekezetünk. Vajon tévelygők hada vagyunk csupán, akik még mindig magunkkal vagyunk elfoglalva, és nem látunk túl pillanatnyi nehézségeinken, kihívásainkon; akiknek a gyülekezeti élet csak szükséges rossz, vállalt teher, hogy ne vesszen el az előttünk éltek öröksége? Így nem csoda, ha hiányzik az ének. Énekelni csak meggyőződésből lehet. Akár vidám, akár szomorú az ének, az átélés elengedhetetlen. Vajon tudunk-e még érzelmeket átélni, kifejezni, ahelyett, hogy a fásultság és beletörődés látszana vagy hallatszana gyülekezeteinken? Mert ezekre az érzésekre vár a világ. Ezeket szeretné látni, hallani, érezni, hogy hitele legyen az éneklő gyülekezetnek.

De erre van szükségünk nekünk is. Egykedvűségért, elkeseredésért, kilátástalan helyzetekért nem kell megerősíteni magunkat. Ezekből jut elég a hétköznapiakban. Jakab azt mondja, a gyülekezeti közösség az élet kellős közepére helyez, ahol látjuk ugyan a magunk életét, a magunk nyomorúságát, de eközben megláthatjuk az Atyát, aki éppen ezek kijavításáért munkálkodik. Az éneklő gyülekezet első oka az éneklésre a hála Isten iránt, mindazért, amit napoként elvégez személyes életünkért. A másik ok viszont, hogy ezt másoknak is megmutassuk. Hogy másokhoz is eljuttassuk az örömhírt. A zeneszerzők nem tudták magukban tartani a jó hírt. Megkomponálták és a mai napig megszólaltatják műveiket a legkülönfélébb közönségnek. Jakab sem akarta, hogy nála maradjon a megismert igazság, ezért fordult a távollévők irányába.

A megismert evangélium ma is arra indít, hogy továbbadjuk az üzenetet. De ennek is meg kell tanulnunk a technikáját. A szakasz arról beszél, hogy elsősorban hallgatnunk kell. Meg kell értenünk, milyen szituációból jönnek a körülöttünk élők. Időt kell szánnunk arra, hogy jobban megismerjük őket, és így talán van esély rá, hogy ne az idegent, a kívülállót, hanem a hozzánk hasonló embert vegyük észre. Türelmesen hallgassuk a másikat, miközben a szelíden érkező Isten szavára figyelünk. E kettő óvhat meg a felesleges haragtól, a hiábavaló vitáktól. Isten szava egyszerre mutatja gyengeségeinket és a kivezető utat.

A ma gyülekezetének is ez a dolga, feladata, küldetése. Az éneklő gyülekezet képe azt üzeni, hogy van mondani-valónk a világnak. Isten szabadítása sokkal nagyszerűbb annál, hogy magunkban tartsuk és eltitkoljuk mások előtt. Sőt a mi életünk is gyarapszik, ha látjuk, az örömhír másokat is elvezet az örök igazsághoz, és a megszabadított élet újabb hanggal gyarapítja az éneklők gyülekezetét.

Zsugyel Kornél

Tallózó

„Nem kárhozzat minden haragot – mert van igazságos harag is, mely nyugodt meggondolással buzgólkodik a bűn és igaztalanság ellen, hanem a szenvedélyes haragot rosszalja.” (*Káldi-Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Miután Istenben nincs változás vagy olyan árnyék, mint olykor a fénylő égitesteken, eleve kizárt az a feltevés, hogy néha-néha esetleg rosszat is ad, rosszat is tesz. (...) Isten jótéteményei között külön említést érdemel, mert különösen becses, a lelki megújítás. (...) Annak, hogy (...) az istentisztelet forrásához hozzájussanak, feltételei vannak: *a)* nyitott szívvel, engedelmesen kell figyelni az igehirdetésre; *b)* vigyázni kell a nyelvükre; *c)* fékezni kell az indulatokat; *d)* le kell tenni a bosszúállásról; *e)* szelíd lelkülettel kell befogadni a hallott igét (...). Nem a harag, a gyűlölet, a fenyegetőzés, az indulatos vitatkozás segít, hanem a szelídséggel befogadott és szeretetben gyümölcsöző ige.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„(...) Egyfelől azt, hogy Isten igéjének hatása – mégpedig újjászüelő és megtartó, megváltó hatása – van, másfelől pedig azt, hogy ez a hatékony isteni ige nem »kívülről« – mint a törvény, a »kőtáblákra írt ige« – fejt ki hatását, hanem »belülről«, mint az az oltvány, amelyből kihajt az új vesszőszál, a vad alanyból a szelíd növény. (...) Az oltóanyag teljesen más, mint a vadalany. A kép (...) feltárja, hogy Isten velünk valami olyasmit cselekszik, amire csak Ő és az ő Igéje képes. (...) az ígéről szól, amely nem »kőtáblákra« van írva, hanem »belénk van oltva«; olyan ígéről, amely nem reguláz, hanem újjászüel; olyan ígéről, amely nem Isten követelményrendszerét tárja elénk, hanem Isten »felülről jövő adományaiban« részeltet.” (id. Magassy Sándor: *Perikópák. Magánkiadás*)

„A kísértés megoldása az Atyával való szoros kapcsolatban és Igéjének folyamatos elfogadásában található.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány*)

„A leghatásosabb fegyver a kísértés ellen a gyónás és az imádság! Nemhiába beszél éppen ebben az összefüggésben a »világosság Atyjáról.«” (Joó Sándor: *Hitben járni. Ajtony Artúr*)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(*minden tökéletes ajándék...*)

„...a napkeltét megnézni többet ér, mint meghallgatni a Pastorale szimfóniát.”

Claude Achille Debussy (1862–1918) francia zeneszerző

(*késedelmes a haragra...*)

„Parancsolj ellenszenvednek. Rendszerint önkéntelenül gyűlölünk valakit, még tulajdonságai megismerése előtt, s ez a velünk született alantas idegenkedés olykor kiváló embereket is kikezdi.”

Baltasar Gracián Y Morales (1601–1658) spanyol író

(*az ember haragja nem szolgálja az Isten igazságát*)

„Isten sem bottal ver, hanem idővel.”

Baltasar Gracián

(*késedelmes a haragra*)

„Fájóbb a sérelem, ha kedves, aki sértett.”

Pierre Corneille (1606–1689) francia drámaíró: *Cid*

(*gyors a hallásra, késedelmes a szólásra...*)

„A beszéd is nagy; de nem az, aminél nincs nagyobb...”

Maurice Maeterlinck (1862–1949)

francia nyelvű belga író

„Végül is minden ember egy-egy világ, és kívánsága nemcsak az, hogy ezt vagy azt, hanem őt magát, az egész világot megismerjem.”

Karl Barth (1886–1968) svájci teológus:

Ember és embertárs

„Két monológ nem egyenlő egy dialógussal.”

Karl Barth (uo.)

„Beszélünk anélkül, hogy keresnők egymást, hogy segíteni akarnánk egymásnak. Halljuk is a szavakat anélkül, hogy megtalálnánk egymást, anélkül, hogy engednénk, hadd segítsenek rajtunk... A szó tartalmát és értelmét veszíti, pusztá szó marad. Így élünk a szó folytonos inflációjában... Nem a szavak üresek: az emberek üresek, mikor üres szavakat mondanak és hallanak.”

Karl Barth (uo.)

VERS

(*szelíden fogadjátok a belétek oltott igét, amely meg tudja tartani lelketekeket*)

Csukás István: *Mikor a költők*

Mikor a költől bülbül- (lásd: csalogány-)

hangon énekeltek, rizst aratott anyám,

térdig a vízben állva. Mért mond imát

mégis, nyomkodva térdében a reumát?

E költők helyett lehajtom a fejem.

„Köszönöm, hogy megtartottál minket, Istenem!”

A mennyei asztal

A példaképem egy idős parasztasszony. Igen sokat szenvedett. Végigdolgozta életét a földeken, és eltemette már majdnem egész családját: férjét és testvéreit, fiát és keresztgyermekét. Hogyan lehet élni ilyen nehéz lelki batyut cipelve?

Ő cipeli. Gyakran kimegy a temetőbe, ahol nagyon sok sírnál kell megállnia – azután hazajön, mert sok még a dolog. Állatok, akiket el kell látnia és emberek, akiket meg kell látogatnia – akik még élnek, és gondozásra, segítségre szorulnak.

Örülök, ha találkozhatom vele. Jobb lesz tőle a napom, de nemcsak a napom, hanem én magam is. Mert nem keserűség árad belőle, hanem nagyon finom derű. Ráncos arcából huncut szem sugároz. Panaszkodni még sohasem hallottam. Énekelni annál többet. Beteg szerettei ágyánál az énekből merített erőt – elsősorban önmagának, hogy aztán nekik is juttathasson belőle.

Élete – pontosabban az, ahogyan megéli életét – példa számomra. Annak példája, hogy mekkora erő van az Istenbe vetett bizalomban. Mekkora ereje van az ősoktól megörökölt hitnek, énekeknek, imádságnak, ha az a hagyományból belső, személyes tulajdonná válik.

És ennek az öregasszonynak a derűje, szép szemeiben ott lakó elpusztíthatatlan vidámsága arra is példa, hogy az igazi, mély hit nem számon kéri Istent a sorsát, ha-

nem segítséget kér, hogy azt elhordozhassa. És ezt a segítséget nemcsak kéri, de biztosan meg is kapja.

Számomra névtelen szent ő. Ha elmegy majd innen, én fogom temetni, ahogyan fiát is, férjét is én temettem. És nehéz szívvel fogok tőle búcsúzni, mert nagy lesz a veszteségem.

Róla nem írnak könyveket, nem emlékeznek meg róla jeles emberek. De itt marad velem, és szemeinek emléke erősíteni fog, hogy bízzam abban az Istenben, akinek bal keze olykor súlyosan ránk nehezedhet, de jobb keze mindig megtart. Sohasem magyarázkodik, mert Isten, de sohasem hagy cserben, mert Isten.

Jézus gyakran beszél egy nagy, ünnepi asztalról, amikor Isten országáról beszél. Erről az asszonyról mindig ez az asztal jut eszembe. Ő itt a földön sohasem volt fontos személyiség, sohasem ültették főhelyre, magától meg nem toladott volna oda soha.

De tudom, hogy Isten másképpen mér, mint ez a világ. Számára a legfontosabb az emberi kapcsolatok minősége. Akik ezen a téren nagyot alkotnak, a legtöbbször névtelenek maradnak az ember világában, s az utolsó helyeken ülnek a földi asztaloknál.

De biztos vagyok abban, hogy odaát hallani fogják: „Barátom, ülj feljebb”. Mert a kötődés, a kapcsolat, ha úgy tetszik, a szeretet Istenének szemében ők – a szeretet névtelenjei – a legnagyobbak.

RAJZPÁLYÁZAT

A Magyarországi Evangélikus Egyház Gyermekbizottsága rajzpályázatot ír ki „Állatok a Bibliában” témakörben. A gyerekek öt korosztály szerint pályázhatnak: óvodások, 1–2. osztályosok, 3–4. osztályosok, 5–6. osztályosok és 7–8. osztályosok. Egy pályázó legfeljebb 3 rajzot küldhet be.

A rajzok A/4-es méretben készüljenek. Elkészítésükhöz használható színes ceruza, filctoll, zsírkréta vagy festék. A rajzok hátoldalán szerepeljen a készítő neve, életkora, a mű címe, illetve a laccím, a gyülekezet és az iskola neve. Minden pályázónak jutalom jár, és az egyes korosztályokban az első három helyezett ajándékban részesül. Terveink között szerepel egy iskolai naptár készítése a beérkezett munkákból.

A beérkezés határideje: 2007. április 20. (péntek)

A cím, ahova várjuk a munkákat: Magyarországi Evangélikus Egyház Gyermekosztálya, 1450 Budapest, Pf 21.

A díjátadás időpontja: 2007. június 16. (szombat)